

Karel Čapek

Boží muka

Městská knihovna v Praze

ůjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

přístupujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

ořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Boží muka

Karel Čapek

Znění tohoto textu vychází z díla [Boží muka](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Československý spisovatel v roce 1981. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Karel Čapek: Boží muka), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 19. 1. 2018.

OBSAH

Předmluva	6
I.	7
Šlépěj.....	8
Lída	13
I.....	13
II.....	19
Hora.....	27
Milostná píseň (Lída II)	47
Elegie (Šlépěj II)	60
II.....	70
Utkvění času.....	71
Historie beze slov	73
Ztracená cesta	76
Nápis	81
Pokušení	85
Odrazy	88
Čekárna.....	91
Pomoc!.....	96
Ediční poznámka	100
Život a doba spisovatele Karla Čapka v datech	101
První vydání knih Karla Čapka.....	103

Předmluva

Spisovateli Karlu Čapkovi patří v české literatuře 20. století jedno z nejvýznamnějších míst. Jeho čtenářská obliba je veliká a neklesá ani s postupem času. Právě to byl také důvod, proč bylo jeho dílo vybráno ke zpracování do elektronické podoby v samých začátcích digitalizace v Městské knihovně v Praze.

Snaha zpřístupnit Karla Čapka co nejširší čtenářské obci vyústila v roce 2009 ve společný projekt Městské knihovny v Praze, Společnosti bratří Čapků, Památníku Karla Čapka a Českého národního korpusu, v jehož rámci se podařilo zveřejnit 53 titulů – původních děl Karla Čapka. Za projekt „Karel Čapek on-line“ získala MKP ocenění v soutěži Knihovna roku v kategorii „významný počín v oblasti poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb“.

Nyní po devíti letech se k vydání souborného Čapkova díla vracíme, abychom je čtenářům předložili v redakčně nově zpracované verzi.

Přejeme vám hezké čtení.

Redakce MKP

I.

Šlépěj

Pokojně, nekonečně padal sníh na zmrzlý kraj. Se sněhem vždycky padá ticho, myslil si Boura ukrytý v nějaké boudě, a bylo mu zároveň slavnostně i teskno, neboť se cítil osamělý v širé krajině. Země před jeho očima se zjednodušovala, sjednotila a rozšířila, srovnána v bílých vlnách a nerozrytá zmatenými stopami života. Konečně prořídla a zastavil se tanec vloček, jediný pohyb v tom slavném tichu. Váhavě boří chodec nohy do nedotknutého sněhu a je mu divně, že on první poznamenává kraj dlouhým řádkem svých kroků. Ale naproti po silnici jde někdo černý a zachumelený; dva řetízky kroků poběží vedle sebe, zkříží se a vnesou první lidský zmatek na tuto čistou tabuli.

Avšak protichůdce se zastavuje, má ještě sníh na vousech a dívá se napjatě na něco stranou silnice. Boura zpomalil krok a pátral ve směru jeho očí; oba řetízky se setkaly a zastavily vedle sebe.

„Vidíte tam tu šlépěj?“ řekl zasněžený muž a ukazoval nějakou stopu asi šest metrů od kraje silnice, kde oba stáli.

„Vidím; je to lidská šlépěj.“

„Ano, ale jak se tam dostala?“ Někdo tudy šel, chtěl říci Boura, ale zarazil se; šlépěj byla jediná uprostřed pole, a před ní ani za ní nebylo stopy kročejů; byla zcela jasná a ostrá na bílé ploše, ale byla osamocená, nic nevedlo k ní ani od ní. „Jak se tam mohla dostat,“ podivil se a chtěl jít k ní.

„Počkejte,“ zastavil ho druhý, „naděláte kolem ní zbytečných stop a všechno rozházíte. To se musí vysvětlit,“ dodal podrážděně, „to nejde, aby někde byla jen jedna šlépěj. Dejme tomu, že by někdo skočil odtud doprostřed pole; pak by před ní nebylo kročejů. Ale kdo by tak daleko doskočil, a jak by mohl skočit jenom na jednu nohu? Vždyť by ztratil rovnováhu a musel by se někde opřít druhou nohou; myslím, že by musel běžet kousek vpřed, jako když se skočí z rozjeté tramvaje. Ale tady není druhé nohy.“

„To je nesmysl,“ řekl Boura; „kdyby skočil odtud, byly by tady na silnici po něm stopy; ale jsou tu jenom naše kroky. Nikdo před námi tudy nešel.“

„Stopa je obrácena patou k silnici; kdo ji udělal, šel tímto směrem. Kdyby šel do vesnice, musel by jít vpravo; na tuhle stranu jsou jen pole, a co k čertu teď někdo hledá v polích?“

„Dovolte, kdo šlápl tam, musel zase někudy odejít; ale já tvrdím, že vůbec neodešel, protože neudělal dalších kroků. To je jasné. Nikdo tudy nešel. Stopa se musí vysvětlit jinak.“ A Boura usilovně přemýšlel. „Snad tam byl v hlíně přirozený důlek nebo šlépěj ve zmrzlém blátě a do ní napadal sníh. Anebo, počkejte, snad tam stála pohozená bota, a tu třeba odnesl pták, když napadl sníh. Pak by tam zůstalo nezasněžené místo, podobné šlépěji. Musíme hledat přirozenou konjekturu¹.“

„Kdyby tam stála bota už před chumelenicí, zůstala by pod ní černá půda; ale já tam vidím sníh.“

„Snad ten pták odnesl botu, když ještě sněžilo; nebo ji upustil v letu do čerstvého sněhu a zase ji zvedl. Prostě to nemůže být šlépěj.“

„Copak ten váš pták žere boty? Nebo si v nich dělá hnízdo? Malý pták botu neunes a velký se do ní nevejde. To se musí řešit obecně. Já myslím, že to je šlépěj, a když nepřišla po zemi, musela přijít shora. Vy si myslíte, že to udělal pták, ale je možné, že to přišlo třeba – z balonu. Snad se někdo pověsil na balon a šlápl jednou nohou do sněhu, aby si udělal ze světa blázna. Nesmějte se, mně samotnému je nepříjemné vysvětlovat to tak nuceně, ale – Byl bych rád, kdyby to nebyla šlépěj.“ A oba se pustili za ní.

Okolnosti nemohly býti jasnější. Od příkopu podél silnice mírně stoupalo nezorané zasněžené pole; asi uprostřed byla ta stopa, a za ní stál, hustě posněžen, nevelký strom. Plocha mezi silnicí a šlépějí byla panenská, bez sebelehčí stopy nějakého dotyku; povrch sněhu nebyl nikde porušen nebo pohnut. Sníh byl měkký a tvárný, bez sypkosti velkých mrazů.

¹ Dohad, předpoklad. Pozn. red.

Byla to opravdu šlépěj. Byl to otisk veliké boty amerického tvaru s velmi širokým podešvem a pěti silnými cvočky na podpatku. Sníh byl čistě a hladce stlačen a nebylo na něm lehkých nesešlápnutých vložek: tedy šlépěj vznikla teprve, když už dosněžilo. Otisk byl hluboký a různý; tíha spočívající na této podešvi musila býti hodně větší než váha kteréhokoliv z mužů skloněných nad stopou. Konjektura ptáka a boty se mlčky ztratila.

Zrovna nad šlépějí se vznášely krajní větve stromu: několik tenkých větviček obalených sněhem, jenž nikde nebyl setřen nebo střesen. Při lehkém zaklepání na větev opadával sníh v celých kusech. Hypotéza „shora“ naprosto padla. Nebylo možno učiniti cokoliv shora bez střesení sněhu ze stromu. Fakt šlépěje nabyt tvrdé a nahé jasnosti.

Za šlépějí byla jen čistá sněhová plocha. Stoupali po svahu nahoru a přeběhli po temeni kopce; opět nížil se dolů, daleko dolů nedotčený bílý svah, a za ním rostl nový, ještě širší a bělejší. Na kilometry daleko nebylo šlépěje druhé nohy.

Vraceli se zpět; našli za sebou dvojitý řádek svých kročejů, pravidelný a pěkný, jako by byl schválně tak udělán. Ale mezi oběma řádky prostřed pošlapaného kruhu byla šlépěj jiné, mohutnější nohy, cynická ve své osamělosti; něco je zdrželo, aby ji nerozdupali a nezbavili se jí v tichém srozumění.

Vyčerpán a zmaten sedl si Boura na patník silnice. „Někdo si z nás udělal dobrý den.“

„Je to hanebné,“ řekl druhý, „je to nesmírně hloupý kousek, ale – Zatraceně, tady jsou fyzické meze. Vždyť je to vůbec nemožné – – Poslyšte,“ vyhrkl rychle a skoro s úzkostí, „když tam je jen jedna noha, nemohla by být od někoho jednonohého? Nesmějte se, já vím, že je to pitomost, ale nějaké vysvětlení musí být. Vždyť tu jde o rozum, to je útok něčeho – – Jsem docela spleten. Bud'to jsme oba blázni, nebo spím doma v horečce, nebo musí být přirozené vysvětlení.“

„My jsme oba blázni,“ mínil Boura zamyšleně. „Pořád hledáme ‚přirozené‘ vysvětlení; chytáme se nejsložitějších, nejnesmyslnějších a nejnásilnějších příčin, jen když jsou ‚přirozené‘. Ale snad by bylo da-

leko jednodušší a – – přirozenější, kdybychom řekli, že to je prostě zázrak. To bychom se jenom podivili a šli klidně svou cestou – – Beze zmatku. Snad i spokojeni.“

„A já bych se nespokojil. Kdyby se tou šlápějí stalo něco velkého – – Kdyby se tím dostalo někomu něčeho dobrého, sám bych padl na kolena a křičel ‚zázrak‘. Ale ta stopa, vždyť je to trapné; vždyť je to strašně malicherné, dělat jen jednu šlápěj, když stačí udělat obvyklou řadu kroků.“

„Kdyby tu někdo před vámi vzkřísil mrtvou dívku, kleknete a pokoříte se; ale dřív než vám roztaje sníh na koleně, budete si myslit, že to beztoho byla jen zdánlivá smrt. Tady právě není nic zdánlivého; tady je, dejme tomu, proveden zázrak při nejvýš zjednodušených podmínkách, jako když se dělá fyzikální experiment.“

„Snad bych nevěřil ani tomu vzkříšení. Ale i já chci být spasen a čekám na zázrak, – – že něco přijde a obrátí můj život. Ta šlápěj mne neobráť a nespasí a z ničeho mne nevyvede; jenom mne trápí, utkvěla mi tady a nemohu se jí zbavit. A já jí nevěřím: zázrak by mne uspokojil, ale ta šlápěj je první krok do nejistoty. Bylo by lépe, kdybych ji byl neviděl.“

Oba dlouho mlčeli. Začal se znovu snášeti sníh a padal stále hustěji. „Vzpomínám si,“ začal Boura, „že jsem četl v Humovi² o osamocené šlápějí v písku. Tahleta není tedy první. Myslím si, že snad jsou tisíce takových stop, že jich je nesmírně mnoho, při kterých nás nic nenapadne, protože jsme si zvykli na určitá pravidla. Jiný by si jí třeba nevšiml; nenapadlo by ho, že je to solitér, že jsou ve světě věci, které nemají s ničím dále co dělat. Vidíte, naše šlápěje jsou všechny stejné; ale ta osamělá je větší a hlubší než naše. A když myslím na svůj život, zdá se mně, že v něm musím uznat – – kročeje, které odnikud a nikam nevevou. Je to hrozně spletené, myslit si všechno, co jsem zažil, jako nějaký článek, který přišel po pořádku a končí jiným. Stane se, že najednou

² David Hume: *Zkoumání o rozumu lidském*, kapitola III., kterou se Čapek k povídce inspiroval. *Pozn. red.*

něco víte nebo cítíte, před čím není nic, nic, nic tomu podobného a za čím už nic podobného nemůže nikdy přijít. Jsou lidské věci, které nejsou s ničím pospolu a všude jen dokazují své osamocení. Vím věci, ze kterých nic dále neplynulo, které nic a nikoho nespasily, a přece – – Udály se případy, které už nevedly dále a nepomohly dále žít, a byly to snad nejdůležitější věci života. Nenapadlo vás, že ta šlápěj byla daleko krásnější než všechny, které jste dosud viděl?”

„A já si vzpomínám,“ ozval se druhý, „na sedmimílové boty. Snad někdy lidé našli také takovou stopu a nedovedli si ji jinak vysvětlit. Kdož ví, třeba předchozí kroky jsou u Pardubic a Kolína a následující až u Rakovníka. Ale stejně si mohu myslit, že další krok není už otištěn ve sněhu, nýbrž možná ve společnosti, prostřed nějaké události, někde, kde se něco stalo nebo stane; že tenhle krok je článek nějaké souvislé řady kroků. Myslete si řadu takových divů, ve kterých má tato šlápěj své přirozené místo. Kdybychom měli noviny dokonale informované, možná že bychom mohli v ‚Denních zprávách‘ nalézt ty další kroky a sledovat něčí cestu. Snad se nějaké božstvo ubírá svou cestou; jde bez inkoherece a postupně; snad jeho cesta je jakési vůdcovství, kterého se máme chopit. Bylo by nám možno krok za krokem jít ve stopách božstva. Snad by to byla cesta spásy. To všechno je možné – – A je to strašné, mít docela určitě jeden krok této cesty před sebou a nemoci ji dále sledovat.“

Boura se otrásl a vstal. Chumelilo se stále hustěji a pošlapané pole s velikou šlápějí prostřed jiných mizelo pod novým sněhem. „Já se jí nespustím,“ řekl zachumelený muž, – „šlápěje, která už není a nebude,“ dokončil Boura v myšlenkách, a jejich cesty se rozběhly opačnými směry.

Lída

Holub ještě spal onoho časného rána, když k němu přišel mladý Martinec a řekl: „Lídka se nám ztratila.“ Byl nesmírně bled a vzrušen; těžce vypravil ze sebe cosi jako, že on a matka spoléhají na jeho přátelství a potřebují jeho rady. Lída odešla včera odpoledne, prý na návštěvy, a dosud se nevrátila.

Holub mlčel; rád by byl řekl nějakou útěchu, ale nevěděl co. Vynořila se mu mladá dívka, jak ji posledně viděl: seděla na pohovce, stočena v sebe, tichá a spanilá; upřeně pohlížela na toho, kdo mluvil, ale poslouchala nepozorně; neodcházela, a přece jaksi chtěla zůstatí stranou a mimo oči všech. Zdála se podivná a stísněná.

I.

Poslední dobu byla Lída opravdu podivná. Její hlas i pohyby zdály se sevřeny smutkem, byla jím omotána a nemohla se volně hnouti; avšak nějak se toho zbavila a jenom mluvila a dívala se jakoby z naprosté a neosobní prázdnoty; ale i to přešlo a zůstaly jen neurčité stopy roztržitosti. Toho dne obědvala s chutí, vesele hovořila a uvažovala o svých příštích šatech. Pak ji napadlo jíti k přítelkyním. Odešla v dobrém rozmaru a bez neklidu. Nic nenasvědčovalo tomu, co se mělo státi.

Teprve večer, když se nevracela, počaly hodiny čekání a úzkosti. Při každém úderu domovních vrat zatajili dech; vyskočila nová naděje, stávala se určitější a trýznivější, vyrostla v rozčilení, napínala se mučivě po několik dalších vteřin, a praskla: nikdo nepřišel. Se zvýšeným nepokojem čekali na další zarachocení vrat; každým hluchým úhozem letící okamžik stanul, strašně se dloužil, trápil se chvíli a opět se smrštil jako péro. Konečně o desáté hodině dům ztichl. Nyní rozestřel se propastný, beznadějný a bezhraničný čas; čekání stalo se bolestí, jež ne-

uplývá, nýbrž stojí a roste na všechny strany zároveň. Jen údery hodin byly jako zacukání ve zjitřené ráně.

Nepokoj vtiskl je do okna. Několik chodců je vždy dole na vlhkém dně ulice. Každá žena je trochu jako Lída; každý spěchá nebo loudá se, jako by přinášel poselství. Někdo se zastaví dole, a tu zavěsí se na něj bezdechě, ohromné očekávání; ale už zase jde, a čekání padne zpět do prsou jako masivní tíha. Najednou přijíždí drožka; její hrubý rachot zní jako horlivé, překotné vysvětlování předem; už chtějí běžet dolů ze schodů, ale drožka hrčí dále, tak dlouho, jako by ulice neměla konce. Pomalu chodci řídnou; každým vzdalujícím se krokem rozvléká se pustý žal dále a dále; už jen zdálky zaléhají kroky, tiché tikání beznaděje. Ulice je prázdná; napravo a nalevo rozevírá se nekonečná dráha opuštěnosti. Čekání zmrtvělo. Vše slilo se v beztvarou látku úzkosti.

Byla tu od prvopočátku: zprvu pružná, fluidní, povolující nebo napjatá; ponenáhlu znehybněla, stala se tíhou a hmotným tlakem, jako nesmírné svěravé břímě v prsou. Ale byla to zdánlivá nehybnost ohromného vejce, jež se soustředí a připravuje k životu. Rostlo to, jako roste vřed; stále šíře se rozpíná tupý, hnětoucí tlak, zdá se bez hranic, ale náhle se stahuje do středu v jediný bod pronikavé bolesti. Tak se stáhla veškerá úzkost v jediné tušení, že se Lídě stalo něco strašného. Ukrutný úděs rozryl noc čekajících. Právnítná, beztvará úzkost vydrala se ven a stala se fantomem hrůzy; tušení stalo se přízrakem a nabylo polozevní existence. „Uzřel jsem žluté domovní dveře,“ zapsal si později Martinec, „maličko zkropené tak jako krví; věděl jsem, že za nimi v průjezdě leží mrtvá Lída, protože to bylo vidět; byla to úžasná, bezcitná, lidsky obludná fyziognomie dveří, která mne plnila hrůzou a utrpením. (Od oné noci pozoruji, že každé dveře mají nějaký výraz.) Obrazu těch dveří jsem se nezbavil nejzoufalejším úsilím. Ale najednou žluté dveře zhasly, a viděl jsem sběh lidí, ambulanci a tramvaje donekonečna stojící, surovou, ohromnou a rozměrnou chvíli pouličního neštěstí. Byly ještě jiné obrazy, ale všechny byly stejně nutkavé, jakoby zvenčí vnucené a reálné; a posud nemohu pochopit, odkud se vzalo tolik holé, cizí a zevní skutečnosti v obrazech, jež stvořila pouhá úzkost.“

Stále hlouběji vrůstala úzkost ve skutečnost. Paní v hysterickém spěchu házela na sebe šaty; chtěla hledat Lídu, tlouci u všech známých a běžeti kamkoliv – Mladý Martinec ji zadržel: kdyby se Lídě stalo nějaké neštěstí u přátel, ti by nám už vzkázali; a sám se rozběhl na policii. Schodiště se pod ním rozzelo jak černá studně; stupeň po stupni padal do beznaděje, každým krokem stávalo se vše tíže a neúprosněji brutálním zevním faktem. Mrtvolně pusté defilé ulic prosakovalo temným vlhkem: celá událost nabývala kruté skutečnosti, realizovala se a vzrůstala, jako by do ní vnikalo vždy více syrové a těžké hmoty. Koridory policejního ředitelství jsou i ve dne smutné; nyní jejich studený, opuštěný žal stal se reálnou součástí vidiny neštěstí a žlutá, krajně nevlídná kancelář umístila se v ní jako cizí mučivý fakt; neštěstí nabylo cizího zvuku bezúčastným hlasem úředníka – „Nic nebylo hlášeno; jak se jmenuje vaše sestra?“ – Martinec odcházel se sevřeným srdcem; věc se ustavičně stávala surovější a rozlehlejší; spícím městem se řítí drožka ke komisařství, k ochranné stanici, od špitálu k špitálu; všude čekání, pusto, trýznivé ticho, konečně kroky na chodbě a hrubý ospalý hlas – Nikam nebyla toho dne dopravena mrtvá nebo raněná dívka; ale všechno faktické a zevní, nemilosrdné a cizí, s čím se setkal na své štvavé cestě, splynulo s preludy neštěstí v nezměrný a složitý svět bídy.

Pomalů vlekl se domů; ale již ve dveřích setkal se s tázavýma očima matčinýma a pochopil, že nyní se zhroutila naděje obou. Bleskem porozuměl, že vše od začátku se dělo jen proto, aby si zakryli strašnou úzkost tušení, že se na Lídě stal zločin. Jako by se náhle obnažila ohavná rána, – je to chladná, jasná hrůza, skoro střízlivá a krajně pronikavá: tak si najednou uvědomili své nejtajnější tušení, že na Lídě bylo spácháno násilí, že byla zavražděna a brutálně zhanobena, že někde bez pomoci leží ukrutně popleněna nebo mrtva; byl to okamžik svrchované krize, jenž nemohl trvati, a přece nikdy nezmizel; i když dávno zašla úzkost, nepřestala tato chvíle vrhati svůj stín jako věčné memento bolesti.

* * *

V hodině krize padla paní Martincová na kolena a modlila se z knížek hlasitě a chvatně.

„Ježíši, blesku světla věčného, smiluj se nad námi! Ježíši, králi slávy, smiluj se nad námi! Ježíši nejpodivnější, smiluj se nad námi! Ježíši, Otče budoucího věku, smiluj se nad námi! Ježíši, anděle veliké rady, smiluj se nad námi! Ježíši, tichý a pokorný srdcem, smiluj se nad námi! Ježíši, Bože pokoje, smiluj se nad námi! Pro tajemství Tvého svatého vtělení, vysvobod' nás, Ježíši! Pro Tvou smrtelnou úzkost a umučení Tvé, vysvobod' nás, Ježíši!“

Monotónně a mechanicky padají slova modliteb jako krůpěje nebo vteřiny; je to volání, jež se neustále, až k opití vrací, jako by měřilo hloubku žalu; je to výkřik bolesti, jenž každým opakováním vplývá do bezmezné a podivně fádní stejnosti utkvělého smutku. Každým „Ježíši“, každým návratem utkvívá žal tišeji a strnuleji; výkřik za výkřikem budeje kolem sebe nesmírné osamocení a prázdnotu; všechny rozlohy chvíle rostou, tak jako roste hloubka rytmickým vrtáním studnařů. Veškerá přítomnost se vyprázdnila a vyvanula, daleko ustoupila a vzdálila se mučivá blízkost věcí; a jako bezhraničným prázdňým prostorem řítí se strnulým vědomím bez myšlenky ustavičné „Ježíši, smiluj se nad námi“.

Každé slovo modliteb je tajemné a ubíhá do nekonečna; nenařká ani nežaluje, nepojme a nevysloví bolest člověka, ale ubíhá do nekonečna a unáší s sebou lidskou trýzeň. Čím stala jsi se, bolesti, opředena tím obzorem bez konce? Co ještě jsi, přítomná chvíle, na všech stranách se otevírající do věčnosti? A ty, sevřené srdce, co je širší než smilování a vysvobození?

„Bože slitovniče, jehožto oči na mé ouzkosti hledí a mé vzdychání cítají, který jsi ke mně tak často milostivým se prokázal, k Tobě volám dnes z hlubokosti duše své. Slyš tedy hlas můj a volání mé k Tobě přijd', neb v rukou Tvých jest osud můj.“

Ponenáhu, skoro neznatelně se prázdnota naplňuje. Je to, jako by se z modliteb řinulo něco beztvarého a hojného. Každé slovo rozevívá se do neurčité hloubky; je to plynulý, nevýslovný obsah, který je rozpíná

za hranice smyslu, do neurčita a neskutečna. V každé pomlčce modliteb řítí se blízkost věcí znovu na duši, a tu je potřeba zdvojeného úsilí a zvýšené naléhavosti křiku. Opět rozestupují se věci a nabývají mrtvosti; bez konce roní se z nevyčerpatelné mnohosti a plnosti slov podivná atmosféra, jež oblévá věci jako hlubina. Jsou to trýznivé a strašné věci; je to vše, co připomíná Lídu a její neštěstí. Ale to vše je nehybné, umrtvené, zalité nesmírnou hlubinou; jsou to jen tělíska uložená v průhledné skleněné kouli, v nepohnuté tiché atmosféře, jež je vězní, v němé hlubině odevzdání.

Po předlouhé hodině modlení se paní Martincová zvedla, jako by procitla. Vše kolem ní se proměnilo; prach a popel, jenž skládá skutečnost, tiše se sedl v nový pořádek; až do poslední mrtvé věci vše vzalo na se novou, utkvělou tvář, trpělivé „staniž se“, výraz odevzdaného pokoje.

* * *

Zatím mladý Martinec přechází po své světnici až do svítání. Čím dále se realizuje událost s Lídou, tím tajemnější se stává. To, co ho trápí, už nejsou dohady, nýbrž otázky. Ohavný zločin, který se na Lídě stal, není pouhý přízrak; je to problém, jenž roste každou otázkou i odpovědí. Neboť nic strašného není vyloučeno v naprostém temnu události.

Bože, co činiti! Svěřit věc policii? Ale úřady zavedou výsledky, především s Lídiny mi známými; její bědné neštěstí se roznese a rozšlape, a vrátí-li se pak Lída, bude jí, jako by přišla z pranýře; ulpí na ní něco kriminálního a hanebného jako věčná známka. Raději vše zatajiti; – ale zatím přiběhnou Lídiny přítelkyně a budou se ptát, co s ní je; stůně-li, že ji jdou navštívit; stůně-li nakažlivě, přijdou tety a za celý svět si nedají vyrvati právo bdít u lože svého nejmilejšího dítěte jako vždy. Nelze předstírat, že odjela, neboť nenapíše nikomu ani nejmenšího pozdravu. Budou cítiti něco ve skrytu palčivého; budou větriti atmosféru lži a utajování.

Snad se Lída vrátí: ale najde zrušen přívětivý svět, ve kterém žila; kapka po kapce budou vtékati surovosti do jejích dnů; tisíce věcí bu-

dou se dotýkati rány, kterou si přinese, neboť dívčí život je drobně a jemně tkán a vystaven nesčetným drobným mukám.

Bože, co činiti! Ano, vyhledat ji živou, nebo mrtvou; zachránit živou před hanbou a utrpením; zachránit mrtvou před brutální senzací novin; za každou cenu zachránit Lídu! Den svítá šedivě a chladně; toho dne musí být Lída nalezena, ale Martinec váhá s kloboukem na hlavě a nevychází –

Kde je Lída? Co se s ní vlastně stalo a jak ji hledat? Měl už jistý plán a podrobný dohad; ale nyní to vše odpadá jaksi samo sebou – Spěšně se rýsuje nová alternativa jednání; tajemství Lídina zmizení rozvíjí se v nový děj, v nové mučivé podrobnosti; a opět se vynoří nová myšlenka a neočekávaný dohad. Neúnavně probíhá Martinec řadu za řadou, nervózně a skokem vrhá se na každou novou možnost, rozvine ji a zase ji opouští. Bože, co činiti!

Trpělivě, jako ubohý pavouk, tká rozum vždy nové alternativy. Pomalu, úzkostlivě, jako z malých kaménků staví se nová hypotéza. Úzkostlivě se vleče nové tenounké vlákno možnosti. Vždy častěji se myšlení zastavuje a strašně se namáhá z místa; jedno slovo se vrací polohlasně, bezpočtukráte, ale není již na širém světě slova, které by se k němu navázalo. Mladý Martinec stojí se svráštělým čelem a pachtí se zachytit jakousi unikající představu. Nic nezbyvá než ohromná únava. Všechny dohady se rozptýlily v nic.

Smyšlené možnosti opadaly jako odumřelé slupky; všechno dílo rozumu se oddělilo a odpadlo, vše zřetelné a myslitelné se svléklo jak marný zevní obal; a nyní zbylo jen pravnitřně, zjitřeně, bez pomoci nahé jádérko slepé vůle. Byla to už jen prahnoucí žízeň zasaditi se o Lídu cele a bez rozvahy; bylo to bezvýhradné rozhodnutí; byla to konečně jistota.

„Půjdu hledat Lídu,“ řekl matce.

„Jdi,“ šeptala, „a Bůh povede tvé kroky.“

II.

Tedy v první nejistotě hledání obrátil se Martinec k Holubovi o radu. Snažil se říci vše, co věděl; ale nebylo ničeho, co by jakkoliv osvětlilo tajemství Lídina zmizení. Holub se namáhal s fakty tak dlouho, až už nebylo pochyby, že z nich nic neplyne. Každý možný krok vedl slepě do neznáma. Byla tu jen holá nutnost a holá nemožnost jednati. Holub váhal; nutkavě se mu zjevovala schoulená Lídina postava jako utkvělý obraz –

„Já myslím,“ začal, „že Lída s někým utekla; vy to nerad slyšíte, ale nemohu na nic jiného přijít. Hled'te, rád bych našel úspěšné řešení. Neznám Lídy tak dalece, abych mohl říci, co je pravděpodobné nebo možné vzhledem k její povaze. Vy jste její bratr; snad ji znáte lépe a můžete s plnou jistotou říci: neutekla, protože toho není schopna.“

„To nemohu říci,“ pravil Martinec stísněně, „nevím vůbec, co je možné; mohu jen říci, že naprosto nebylo důvodu, aby utekla.“

„Nehledáme důvodů: ty náležejí jen jí. Každá Lída může nás překvapit a udělat něco, co by od ní nikdo nečekal. Neznáme jejích pohnutek. Do duše jí nevnikneme.“

Martinče, s důvody nelze počítat, je jich možno množství bez konce; ale skutků je daleko méně, a proto jejich logika je jednodušší. Je konečný počet motivů, kterých se můžeme u Lídy domýšlet, ale skutků, které mohla udělat nebo které se s ní mohly stát, je výběr omezený. Jednáním vlastně končí každá neomezenost. Činy nejsou už tak osobní jako pohnutky k nim; je v nich uniformnost, opakování a pravidelnost, která nezávisí na našich pohnutkách a která se vůbec vymyká našemu přání a motivování. Skutky jsou fatální.

Raskolnikov³ měl neobyčejné pohnutky k svému zločinu; jeho plán byl promyšlen dopodrobna a naprosto původně; ale provedení samo dopadlo nakonec jaksi tuctově, nápadně stejně jako u sta sprostých

³ Hrdina románu *Zločin a trest* od F. M. Dostojevského. Pozn. red.

loupežných vražd před ním a po něm. Ale nejpodivnější je, že se to tak stalo vlastně jen náhodou.

Dejme tomu, každá sebevražda je zcela osobně motivována: ale obyčejně podobné sebevraždy následují po sobě; obyčejně služby sáhnou k jedu, a ne k provazu na prádlo; není to nutné, ale je to pravidlo obyčejnosti. Bezvědomě sledujeme při svých skutcích směr nejčastějšího opakování, a snad i skutečnost sama jde tím směrem. Čím je něco obyčejnější, tím snáze se to stane. Některé fakty se obyčejně objevují sdružené, ne z nějaké nutné příčinnosti, nýbrž jaksí náhodně, ze zvyku a bezděky – Zkrátka nezávisí to na nás. Je to čirá konkomitance⁴. Můžeme tedy předpokládat, že i v případě Lídině hraje obyčejnost svou roli.“

„Lídin případ není obyčejný,“ namítal Martinec.

„Je třeba docela neobyčejný,“ řekl Holub; „ale existuje paradoxie neobyčejných případů: že se vracejí. Opakují se neštěstí, sebevraždy, zločiny i rekordy. Hráči na ruletě přímo počítají s paradoxii náhod, s opakováním vzácných případů. Zkrátka ani neobvyklé případy nevyklučují fatální stejnost a opakování. I Lídino neštěstí má své nedávné nápadné analogie.

Vy chcete nalézt Lídu: chcete řešit tajemství, jehož podmínky vám unikají. Všechny dohady jsou možné; čím méně víme, tím více jich je možno. Zbývá tedy jen jediné: najít mezi všemi myslitelnými možnostmi tu nejpravděpodobnější a nejspíše možnou; a to je ta, která je poměrně obyčejná, všední, známá a snadná. Všechno obyčejné je pravděpodobné, ne proto, že by to bylo lépe motivováno, nýbrž proto, že se to děje nejčastěji. Úsudek pravděpodobnosti musí pracovat s obyčejností případů, s mimovolným opakováním skutků; musí počítat s tím, že při sebeosobnějších a neznámých podmínkách vycházejí pravidelné výsledky fatálně neosobní, stejné, a tedy předvídatelné; jeho úkolem není nalézt faktum, nýbrž prokázatí fátum, jež platí slepě a pravidelně.

⁴ Nahodilé spojení, sdružení. Pozn. red.

Neznáme fakt Lídina případu a namáháme se vymyslet aspoň jeho pravděpodobný děj; ale dejte pozor, tím pokoušíme fátum. To a to shledáme pravděpodobným; i budeme spoléhat, že osud si opravdu podrobil Lídiny skutky a vedl ji, bezvědomou, svým směrem.

Myslím si jako vy, že tu jde o záležitost, – která – se týká Lídy jako ženy. Je to nanejvýš pravděpodobné, protože Lída je hezká. Otázka je, jde-li tu o násilí nebo ne. Vy si ovšem myslíte – – Ale násilí není tak snadné, jak si snad představujete. Lída nemohla být jednoduše přepadena. Hled'te, kdybyste si chtěl vymýšlet, co všechno se mohlo stát, nebyli bychom nikdy hotovi. Zavléci a znásilniti velikou dívku zde ve městě bylo by možno jen za mimořádných vnějších okolností; a neobyčejné okolnosti jsou věcí fantazie, ale ne pravděpodobnosti.

Bohužel vás nemohu přesvědčovat subtilními důvody; nemám jich. Je-li vyloučena sebevražda a neštěstí, jde buď o násilí, nebo o útěk. Ale násilí se děje nejčastěji za jiných poměrů, na venkově, v jiných vrstvách – Zkrátka nepamatuji se vůbec, že by se něco takového kdy stalo v našich okolnostech; proti tomu jsou desítky a sta útěků; tedy Lída je daleko spíše vystavena útěku než znásilnění, protože útěk je poměrně všední.“

„Je Lída všední?“ řekl Martinec tiše.

„Není; tím hůře pro ni, stalo-li se to. Obyčejně nechávají milenci útekem za sebou nějakou překážku. Jelikož nikdo Lídě nebránil v jejích stycích, tedy něco jí bránilo, něco neřešitelného, morálního, co musila násilím překročit. Byl tu asi někdo, koho nikdo z vás nezná. Překážka byla patrně na jeho straně. Můžete si tu myslit cokoli romantického; ale obyčejný případ je spíše cynický. Pravá láska má příliš velikou schopnost utrpení, než aby hned sáhla po takovém řešení. Ve většině případů je děvče obětí, je nevolně zapleteno ve vášně; v tom ohledu se věci pravidelně dějí tak, jako by rozhodoval ten nejhrubší motiv. Vy jste mlád; najdete-li toho člověka, považoval byste snad za svou povinnost – za věc cti – – Jednoduše nemusíte s ním jednat jako se sobě rovným,“ dodal Holub s náhlou účastí.

Mladý Martinec vstal. „Jste hotov?“

„Ještě ne. Je tu jeden nápadný fakt: že Lída odešla z domova klidně a že před odchodem s chutí jedla. Chuť k jídlu je snad jediné, čeho nelze předstírat; patrně tedy neměla ani tušení, že se již nevrátí. Nejspíše měla mít jen schůzku s tím neznámým; ale co se potom během odpoledne s ní stalo a v jakém stavu se ocitla, to nemůžeme pochopit: považujte to za poblouzení, – ale to je jenom jméno pro pohnutky svrchovaně neznámé. Muselo se s ní stát něco náhlého; kdyby se byla ještě vrátila domů, myslím, že by již nedovedla utéci; je to vůbec strašně záhadné. Martinče, snad ji najdete; ale neptejte se jí, nenuťte ji k vyznáním, nepokořujte ji.“

„Kde bych ji našel?“ řekl Martinec netrpělivě.

„Je kdekoliv mimo Prahu. Jsou desetitisíce míst, kde může být, a jsou možny nesčetné okolnosti, které mohly mít vliv na volbu cíle; ale my o nich nevíme. Kdyby Lída jednala s plnou rozvahou, a tedy brala v počet okolnosti nám neznámé, pak bychom nemohli uhodnouti, kde je; ale v případě, že volila cíl naslepo, v poblouzení, náhodou, můžeme se o to pokusit. To je paradox náhody.“

Kdyby někdo sázel v ruletě podle nějakého nám neznámého plánu, nemohli bychom předem uhodnout jeho partii; ale hraje-li náhodně, nazdařbůh, můžeme s jakousi pravděpodobností říci, na která čísla mimovolně vsadit: na svůj věk, na cifry, které má rád, na určité datum atd. Stejně je tomu v loterii a v každém hazardu; i u Lídy můžeme uhodnout, kam utekla, ale jen jednala-li slepě a bezsmyslně, jako v horečce.

Lidé by nesázeli do loterie, kdyby pro ně jistá čísla neměla zvláštního, neobyčejného přízvuku. Místo, které by Lída hazardně zvolila, muselo by pro ni mít takový přízvuk. Každý člověk má sympatii k jistým místům, třeba proto, že tam v mládí byl, nebo proto, že tam ještě nikdy nebyl, nebo že se mu líbí jejich jméno, – na tom nezáleží; vždy ta místa mají pro něho větší šance než ostatní svět. Snad byste si vzpomněl, že Lída mluvívala ráda o některých místech, že měla nějaký sen, že někam chtěla kdysi jeti; nebo jí určité místo prostě utkvělo v hlavě. Lída ráda říkala své fantazie; vzpomeňte si – hlavně na nahodilá slova. Právě teď jste se na něco rozpomenul.“

Martinec mlčel, pokryt potem slabosti.

„Tedy Lída pravděpodobně s někým utekla,“ končil Holub monotónně; „nejspíše byl to člověk, se kterým styk byl pro ni z kteréhokoliv důvodu nepřipustný. Podle všeho to Lída udělala v náhlém záchvatu, bludně a chvatně, a je jakási čáka, že si za útočiště zvolila místo, které ji už dříve nějak zajímalo. To je nejjednodušší dohad pravděpodobnosti; je nespolehlivý, protože nepočítá s tisíci neznámými činiteli; neříká, co se stalo, nýbrž co se nejspíše mohlo stát. Musím předpokládat, že jsem neřekl nic neobyčejného, jelikož šance roste s obyčejností. Tím vším nemohu přesvědčit ani vás, ani sebe. Ale i kdybych uhodl fakt, – to, co Lída při tom vnitřně zažila, zůstává stejně nepochopitelné.“

Mlčení hnalo Holuba do úzkých; stavěl jsem na písku, myslil si, na písku mnohých případů. Můj bože, je Lída opravdu ixtý případ mezi mnohými? Není něčím jediným a krásným? Není divem života? A mám-li pravdu, co jsou jí platny, co jsou vůbec platny její „neznámé pohnutky“, její utrpení a rozhodování? Jí náleží jen pohnutky a odpykání; „případ“ sám se však neděje po jejím, nýbrž po svém, – – tak jako by její motivy byly pro něj jen příležitostí –

Holub se zarazil: Všechno, co jsem říkal, bylo hrozně bezcitné a bez srdce; musel jsem zanedbat v Lídě člověka i ženu, jen abych provedl svůj nejistý kalkul. Ponížil jsem ji, abych ji vypočítal.

Veliká lítost a úzkost zalila Holuba. Jak to přijde, myslil si, že právě „obyčejnost“ mých dohadů mne tak trápí? Bože, celý náš život jest uložen v obyčejnostech, ale my o nich nevíme, a jen proto s nimi můžeme žít a jednat. Ale najednou to nejobyčejnější nás překvapí a vyděsí, když si je uvědomíme, a zdá se nám monstrózní; najednou se setkáme s něčím neosobním ve svých vlastních činech; najednou shledáme, že naše vůle je jenom zdání a předtucha skutků, které na nás nezávisejí. V každém našem skutku zůstává něco nahodilého; ale náhoda je otevřená cesta, kterou do našeho života vniká fátum. Fátum není železná nutnost; je to železná náhoda. A to nejvšednější a nejobyčejnější je jen strašná, nezlomná náhoda.

Martinec krčil rameny: „Nevím co dělat. Nemohu tak jednat. Nemohu se zbavit hrůzy.“

„Ani já se nemohu zbavit hrůzy,“ řekl Holub tiše.

„Budu po Lídě pátrat,“ mluvil Martinec, „ale jinak – Zdá se mi, že je třeba vnitřnější cesty. Nevím, nemáte-li nakonec pravdu; ale netýká se to Lídy – Snad přece tam pojedu. Ale zatím půjdu naslepo, kamkoliv; snad najdu stopu na dláždění a poznám Lídinu šlépěj mezi tisíci. Budu spoléhat na zvláštní náhodu. Snad se stane něco neobyčejného, nepravděpodobného, co mi pomůže. Snad máte pravdu; ale nevíte, co to je, hledat z lásky.“

Martinec váhal; čekal, co Holub ještě řekne, prahnul po tom, aby byl konečně přesvědčen; ale Holub mlčel.

„Tedy řekněte,“ vykřikl Martinec, „jste-li si jist –“

„Jsem si méně jist než vy,“ pravil Holub.

Martinec odešel; děkoval a slíbil, že přijde odpoledne; ale nepřišel, a večer došlo od něho psaní.

„Vaše dohady se potvrzují,“ psal Martinec, „ale vlastně jen náhodou. Běhal jsem po městě bez cíle; skutečně hledal jsem na zemi a po všech koutech, – vím, že to bylo šílené, ale nevěděl jsem si rady. Konečně jsem se setkal s jistým známým, a ten mi sám od sebe (všimněte si, že i to je zvláštní) vypravoval, že včera odpoledne potkal Lídu a doprovázel ji až k domovním vratům její švadleny, kam prý měla přijít na zkoušku. Ale já vím, že Lída k švadleně nešla, protože u ní byla už ráno. Patrně se chtěla jen zbavit svého průvodce, aby se sešla s jiným. Opravdu něco přede všemi skrývala. – Musím Vám sdělit něco nanejvýš podivného: najednou jsem shledal, že už dlouho stojím v ulici u nádraží; nevěděl jsem vůbec, co tam chci, a jen proto jsem si tam začal prohlížet vývěsní tabuli jízdního řádu. Místo, které mi u vás napadlo, tam bylo zatrženo nehtem, ale docela stejně bylo podškrtnuto ještě jiné místo, které mi dříve nepřišlo na mysl, ale o kterém Lída určitě mluvívala. Bylo to, jako by tam Lída hledala vlak. Není to jistota; ale je to tak neobyčejná shoda, že tam pojedu.“

Ještě něco: Najdu-li ji, platí Vaše pravděpodobnost nebo má neobyčejná náhoda? Matka by řekla, že je to řízení boží. Nevím. Té chvíle odjíždím.“

Celý následující den strávil Holub ve zvláštním napětí. Kvečeru dostal telegram a otevřel jej skorem v horečce. Bylo tam jen: „Byl marně na obou místech. Martinec.“

Tu pocítil Holub nesmírnou, hlubokou úlevu. Smál se a pobíhal, jako by se mu dostalo neočekávané výhry. Tedy není to tak, volal na sebe, není to tak! Lída to tak neudělala! Pojala jej neskonalá něžnost a soucit k Lídě; na rtech chvěly se mu tisíce polovědomých slov, které by byl řekl jí nebo o ní.

Toho večera Holub nevyhnutelně potřeboval vidět lidi, bezpočtu lidí v ulicích a kavárnách. Zmocnila se ho potřeba protáhnout ten den co nejvíce, přes noc a do zítřka, a nepustit ho za nic na světě. Zdálo se mu navýsost poetické, že Lída utekla; byl v jakési extázi; radoval se bez míry a ani si neuvědomil, že je sám a tich po celou noc. Cítil, že chvíle je příliš důležitá, než aby ji popustil; nesl v sobě něco širého a bál se jen rozdrobit to v myšlení. Jsem vysvobozen, cítil; ale Bože, dej, aby mé vykoupení zůstalo milostí! ať neprocitnu! ať trvám! Snad Lída spí, myslil si sladce, ztracena ve světě jako veverka v lese; a já nevím o jejích krocích víc než o jejích snech. Ale je dobře, že sní; že žije nevyzpytatelně a nedohledně, a bloudí-li, že aspoň bloudí po svém a na neznámých místech. Ať je kdekoliv! je jenom dobře, že není na místě znamenáném osudem; je daleká a vábná a stojí na prahu nesčetných kroků: tak ji teď nalézám. Bože, mýlil jsem se; neštěstí, zločin nebo fátum, – každý, kdo chce trefit, míří do černého, do nejčernějšího černého; ale to nejčernější mne klamalo; to nejčernější a hluboce černé, to nejhlubší se nestalo.

Celá ta noc byla oddech po veliké tíze; ale již druhého dne klesal na Holuba nový tlak. Což se toho už nezbavím? Proč mi nejde Lídino neštěstí z hlavy? Proč se vlastně tolik starám o osud? Odkud to na mne přišlo jako mánie? Znovu vynořila se mu mladá dívka, jak ji posledně viděl. Seděla na pohovce stočena v sebe, sevřená v pohybech, tichá a polonepřítomná, a náhle se silně otrásla. Bylo to, jako by byla schou-

lena v ohromné dlani, jež se pomalu svírá. Ten neodbytný obraz stiskl mu srdce.

Konečně došel nový dopis od Martince: „Drahý pane, tak bych potřeboval s Vámi mluvit, že Vám aspoň musím psát. Lída je nahoře v pokoji a nespí, pláče, je beze smyslů. Jsem stále ještě na druhém místě, kam jsem z Prahy jel. Nenašel jsem jich tu, ale nemohl jsem okamžitě odjet; a zatímco jsem čekal na spojení, přijeli ti, které jsem hledal. Strávili dvě noci v Karlových Varech, než jeli dále sem, do německé samoty. To je jediná okolnost, které jste nepředvídal. Dotyčný člověk již zmizel; poznal jsem jej málo, ale s hrůzou vzpomínám na svůj hovor s ním. Lída mlčí nebo běduje v pláči, a mně je jí palčivě líto. V tom stavu ji nemohu odvézt zpět. Stěží jsem ji přinutil, aby se mnou napsala pohlednice známým do Prahy, ‚ze společného výletu‘ bratra a sestry. Je v ní přímo žízeň skandalizovat se až do zničení, zahodit se, – nerozumím tomu, ale spoléhám na příští dny, že procitne. – Sem chtěla jet ovšem ona; pobyt v K. V. prosadil on teprve cestou; byla to bezohledná neopatrnost. Nemohu Vám vylíčit, jaké scény jsem zažil; bylo mi jako na prahu pekla nebo šílenství. – Lídě jsem řekl, že jsem ji našel neobyčejnou náhodou, kterou už znáte; vím, že to je klam, ale nemohu jí říci, že jste ji nalezl Vy. Naopak počítám na Vás, že nás ihned po návratu navštívíte a budete první, na kom Lída shledá, že nikdo nemá nejmenšího tušení. – Záleží mi na tom, aby se brzo uklidnila.“

Holub upustil dopis. Ano, pro Lídin klid. Ubohá věc Lída!

Hora

Dítě, jež na dně starého lomu si hrálo s kalužemi po včerejším lijáku a stavělo stružkám hráze, našlo pod skalní stěnou mrtvolu muže s roztržštěnou hlavou. Ač neznalo smrti, pocítilo bázeň a běželo skrýt se do klína maminčina. Ted' už má v náručí kočku a neví, proč tatínek odhodil práci a vyběhl ven. Kočka je lepší než kaluže.

Kdo by stál nahoře nad lomy, viděl by celou ves jako na dlani; viděl by dítě, jež křičíc a vzlykajíc utíká domů; viděl by vyběhnout drobnou mužskou postavu a spěchati po vsi s rozčileným chvatem mravence. A najednou hemží se plno figurek, jež mávají rukama a běží jedním směrem, potrhaným řádkem dolů do lomů. Tu ten, kdo by stál nahoře, by se zasmál tomu čilému shonu zkratek.

Ale kdyby stál dole v zástupu, pocítil by zamrazení hrůzy a pobožnosti, a zvedaje oči od mrtvého muže měřil by strašnou výšku skály až nahoru k temeni, kde běží cesta za nízkým zábradlím a plouhavě táhne se mračné nebe; tu stál by tich s ostatními, podivně poután a váhaje odejít. – Té chvíle šel Slavík podle lomu; cítil se sirý mezi oblohou a zemí, mezi stráněmi a domky, kde bylo mu prožítí dobu dešťů. „Panne,“ volali na něj lidé, „je tu zabitý.“ Šel se tedy podívat –

Zamyšlen vracel se Slavík domů; ale i doma stál u okna a díval se k lomům, jež zely jako otevřená rána v boku hory. Zdály se mu hrozně a skoro záhadné.

* * *

Nic už ten obraz mi nezastře: Veliké tělo tváří v krvavém blátě, šílený rozmach údů, jako by zase vyskočit chtělo, – ted', ještě ted' vyskočit a setřít si z čela kal! Ó jaký pohled! Dvě ruce tam žalují z ohavné rozbité hmoty, plny bláta, ó bože, a přece tak lidské, ty ruce! Nic už ten obraz –

Bylo mně viděti předrahé tváře v rakvi, spící s očima zavřenýma, ruce křížem a v líci výraz, jako by měli mi požehnat. Přeslavně dřímali

uprostřed svěc a květů; vypadali jako svatí. Ach, čím lidštějším může být smrt než oslavou člověka!

Ale nic není strašnější než smrt, jež neposvěcuje mrtvých ani živých. Smrt s grimasou pohybu, okamžiku či náhody. Smrt, jež nesetře posledních stop života. Nic není ukrutnější než živoucí gesto mrtvých. Nic nepodobá se více znesvěcení.

* * *

Teprve po dlouhých hodinách zastavil před lomy automobil a z něho vyskočili tři páni. Slavík se rozběhl za nimi. Dva byli právě skloněni nad mrtvolou a třetí zlézal stráž podél lomů.

„Padl přímo na tvář,“ řekl jeden a vzpřímil se. „Všechny fraktury jsou na přední straně. Musel být okamžitě hotov. Hlava je docela, hm – Co? Toho už nikdo nepozná.“

„Nepozná,“ řekl jaksi důrazně druhý, jenž sedě na bobku převracel mrtvého. „Čert aby ho poznal.“

„Co hledáte?“

„Nic, dívám se jen –“

„Našel jste něco?“

Skloněný pán se zvedl. „Nic. Mně zhaslo. Děkuji,“ řekl Slavíkovi, který mu podal oheň, „já jsem komisař Lebeda. Ano,“ zamyslel se. „Co, doktore, jak dlouho tu asi leží?“

„Den dva dny –“

„Dva dny! Kde už teď bude!“

„Kdo?“

„Vrah přece,“ vyhrkl komisař s podivením. „Ten, který tohohle shodil –“

„To snad ne,“ bránil se doktor, „vražda! Proč – proč –“

„Jen tak. Divím se, že mrtvému zůstal klobouk na hlavě; divím se, že se mu ani nezmačkal a nezamazal; kupodivu, ne?“

„Skutečně,“ mínil doktor málo přesvědčeně.

Komisař pohnul rtoma, jako by chtěl vybuchnout, a díval se upřeně na doktora. „Na mrtvole jsou uřezány všechny monogramy,“ řekl náhle.

„Dejte ji přikrýt,“ zabručel doktor; najednou se podíval s odporem na své ruce: „Musím se umýt.“

„Počkejte,“ mluvil komisař. „Dejme tomu, že se přepadený brání, – víte, zápas nad propastí... marně; jen klobouk zůstal tam nahoře. Vrah tedy jej zvedne a najde na podšívce monogram nebo firmu, – ostatně podívejte se,“ přerušil se komisař a zvednuv klobouk mrtvého ukazoval jeho podšívku: kus kožené pásky uvnitř klobouku byl vyříznut ostrým nožem. „I napadne ho, že mrtvý má podobné osobní doklady na prádlo, na šatech a v kapsách, a proto sleze po stráni dolů s kloboukem v ruce – Je to zajímavě pitomé; mohl jej prostě hodit dolů.“

Vtom volal něco muž, který prohlížel stráž.

„Pilbauer něco našel,“ řekl komisař. „Tedy dole pak uřeže, utrhne a vezme s sebou vše, – monogramy, poutka u bot, krejčovskou firmu na podšívce, papíry – Vše, každou značku osoby nebo místa. Na nic nezapomněl. Pak položil klobouk a šel. Tohle tu nechal. Bezejmenného mrtvého. Vymazanou osobnost. Záhadu. Svědka příliš němého. Co si s ním počnu? Pilbaure, co jste našel?“

„Šlépěje,“ řekl třetí muž, sestupuje ze strání. „Někdo úprkem slézal dolů; sklouzal po rozmoklé půdě.“

„Včera odpoledne myslíte.“

„Ano. Měl turistické boty o tři čísla větší než já.“

„Veliký člověk. Turista. Skutečně,“ divil se komisař zamyšleně, „velmi značně veliký člověk.“

„Pranic se mi to nelíbí,“ bručel doktor. „Nemám rád vraždy. Dejte ho přece přikrýt!“

Slavík přistoupil ke komisaři a řekl zachmuřeně: „To je jednoduše nesmysl.“

„Co je nesmysl?“

„Ty monogramy. Proč je vrah odstraňoval? Kdyby je byl nechal, každý by věřil, že se tu stalo prostě neštěstí. Ne vražda. Někdo jen spadl. Nic by ho nemohlo usvědčit. Proč to dělal?“

„Nevím.“

„Za druhé: Bylo to hloupé, že nesl klobouk v ruce. Patrně ztratil rozvahu. Ale tady dole jí měl... příliš mnoho. Na nic nezapomněl. Silná hlava, podle všeho – Není v tom rozpor?“

„Nevím.“

„Za třetí je sem vidět ze silnice i ze vsi. Vrah byl v smrtelném nebezpečí, a přece pracoval rozmyslně, přímo metodicky, pomalu. Nic nevynechal. Je to strašně paradoxní.“

„Ošklivá věc,“ zlobil se doktor.

„Ošklivá a temná. Bud' musíte připustit záhadné a neobyčejné pohnutky k takovému jednání. Nebo záhadnou a neobyčejnou osobnost, která tak jednala. Věc je podivnější, než se zdá. Máte snad úkol ji řešit; i chtěl jsem vás jen upozornit –“

„Děkuji vám,“ řekl komisař pozorně; „velmi jste mne zaujal; ale promiňte, nerozumíte mi. Já nemám co řešit.“

Slavík chtěl něco říci.

„Nic neřeším. Jsem jen Výkonný Orgán. Baví-li vás to, mohu vás pozvat s sebou.“

* * *

Nic neřeší, vrtalo Slavíkovi hlavou, co tedy vlastně dělá? – V jedné z pozdějších chvil se po tom konečně tázal.

„Nic neřeším,“ řekl komisař, „protože prostě... Hled'te, pane, nejednám přece za svou osobu, i nemohu nic řešit. Jednám ve jménu moci, která neřeší, nýbrž rozhoduje. Každá moc jen rozhoduje o věcech; v tom je její síla i samozřejmost – Jediný evidentní soud je rozkaz. To je logika moci. Ne, pane, o řešení nejde.“

* * *

Se znuděnou tváří zavedl komisař vyšetřování. Pomalu přibývalo lidí, kteří viděli včera tu nebo onde „neznámého člověka“. Jednou byl to vysoký, hubený vousáč; pak opět mohutný cizinec, ryšavý a hluboce zamyšlený, s lící oholenou; nebo zas neobyčejně silný, veliký turista,

jehož tváře nikdo neviděl. Tento poslední, zdálo se, byl vskutku na útěku a nechával po sobě stopu zmatenou a strašnou.

Den před nálezem mrtvoly, právě když se tak prudce rozpršelo, jel jistý stařeček vozka k nádraží a předejel velikého cizího pána v krátkých kalhotách. „Sednou si pod plachtu,“ volal na něho. „Nechci,“ řekl pán. Děda jel dále, ale litoval promoklého chodce a volal na něho podruhé. „Nechci,“ křikl pán vztekle a rozběhl se poklusem k nádraží. Nápadné, „divné“ na něm bylo, „že byl tak veliký a že mi ho bylo tak tuze líto“. (Výslech starého vozky.)

O málo později přišel na nádraží týž preveliký člověk ve sportovních šatech a čekal na večerní vlak přecházeje v dešti po peronu. Přednosta stanice jej posílal do čekárny, ale pán si vyhrnul límec a mlčel. Po chvíli šel mu přednosta oznámit, že dnes vlak vůbec nepojede, protože na čtyřicátém pátém kilometru se udrolila lijákem skála a zasypala trať. Tu veliký pasažér strašně klnul a ptal se, kdy pojede příští vlak. Za čtyřicet hodin, mínil přednosta, a skoro se zděsil jeho zuřivých a bolestných očí. „Musíte přespát v městečku,“ radil mu účastně. „Nestarejte se o mne,“ odpověděl cestující příkře a odešel. Jeho tvář byla zakryta, přece však budila podivný a mučivý dojem, „jako by to byla tvář člověka v smrtelném nebezpečí“. (Výpověď přednosta stanice.)

Týž cizinec objevil se večer v hostinci ve městečku, dal si vytopit pokoj a přinést jídlo. Později hostinský zaťukal. „Co je?“ vykřikl host zděšeně. „Pán je turista?“ odvážil se hostinský. „Doporučil bych dobrého povozníka; říká se mu ‚S pomocí boží‘; snad by pán – –“

„Rozmyslím si to,“ řekl host a bouchl dveřmi. Po chvíli volal ze schodů: „Objednejte mi toho povozníka na pět hodin ráno, pro celý den.“ Dnes časně ráno tedy odejel; byl to pán oblečený jako turista, ohromný, hrozný a s tváří zastřenou. „Všichni jsme se ho báli. Byli jsme zde dole jako zařezaní.“ (Výpověď hostinského.)

„Stál u okna jako socha, s hlavou až po strop. Neříkal nic, jen zachrčel. Nevím, proč mi bylo tak úzko.“ (Z výslechu s číšníkem.)

* * *

„Co teď,“ ptal se Slavík komisaře.

Komisař krčil rameny; prozatím dal si zavolat paní „S pomocí boží“ a sám se ponořil do mapy okolí. Slavík byl stále vzrušenější. Můj bože, mučil se v teskném napětí, jaká to je stopa! jaký úžas! Co se to stalo neobyčejného? Nic víc než vražda? Je to temné. Nesmyslné. Kupodivu nesmyslné.

Zatím komisař vyslyšel povozníkovu ženu; nevěděla nic, a přesto z lidového instinktu hleděla zapírat. Pilbauer pokojně četl starý ceník, jež našel na okně. Je to temné a strašlivé, trdil se Slavík. Stalo se něco nepochopitelného. Krok za krokem můžeme jít po stopách hrůzy. Ale my jen čekáme. Bez konce čekáme.

Bez konce táhla mračna nad tupým odpolednem maloměsta, jež máčel chronický, úporný déšť. Zmrtvělým náměstím běží komisař na telegrafní úřad. V okapu bubnuje voda, a Slavíkovi se zdá, jako by to ťukal jakýsi Morseův aparát nekonečné a podivné zatykače a raporty. Nelze se v tom vyznat. Případ se rozvléká šere a zmateně. Slavíka se zmocnila zasmušilá netrpělivost. Je už pozdě.

Konečně přiběhl komisař z pošty. Právě prý dostal telegram ze sousedního města, že tam v hospodě sedí „S pomocí boží“ namol opilý; vypravuje lidem, že vezl ráno obrovského pasažéra, který si zakrýval tvář šátkem a nepromluvil ani slova. V polou cesty už to nemohl povozník hrůzou vydržet, i nechal cestujícího vystoupit a ujel mu. Kde to bylo, neví.

Ale je tu aspoň směr. Jako by klouzal po vinuté stuze cesty, řtil se automobil s komisařem k sousednímu městu. Slavík sám neměl měřítka pro rychlost; ale slepá fyzická úzkost, jakýsi popud k pláči nebo zvracení, pocit, že vzduch je strašně studený hmotný rouh, vražený ústy až do prsou, mezi bolestně palpitující⁵ křídla plic, to vše jej nutilo mysliti, že automobil letí nejvyšší snesitelnou rychlostí. Nevěda ani proč, unášen, uchvácen, svíraje křečovitě pažení karosérie, cítil v sobě roditi se dva velké, primitivní city: pýchu a hrůzu.

⁵ Palpitace (lat.) – bušení srdce. Pozn. red.

A náhle stop! znamení šátkem: zastavte! „Poznal jsem váš stroj,“ mluvil spěšně jakýsi posel; „běžím právě pro četníky; u nás, ve Svaté Anežce, se něco stalo.“ Ráno prý se tudy hnal kočár se splašenými koňmi a bez pasažéra; za ním přišel pěšky jakýsi kolos a „padl na židli jako balvan“; pak si dal vytopit pokoj a zamkl se tam. Odpoledne na něho tūkali, chce-li něco. Křičel, že shodí každého, kdo se odváží nahoru. Nikdo si teď na něho netroufá. Objevil se na schodech s hlavou obtočenou ručníky a hrozil pěstí. Už přišli i hajní, ale nevědí si rady; jde z něho hrůza nesmírná.

I letěl automobil k Svaté Anežce; jsou to maličké lázně na úpatí nejvyšší hory toho kraje, proslulé zázračnými celoletními dešti. Ale když tam dojeli, bylo jim slyšeti, že neznámý obr sám asi před hodinou sestoupil ze schodů, sháněl se po účtu a odešel stezkou, jež vede k samotě na temeni hory, zatímco devět mužů v zamčené místnosti rokovalo jak na něho. Jen panská ho viděla odcházet, a utekla.

Devět mužů obklopilo komisaře; byli to hajní, letní hosté, domácí lidé a drobný, obrýlený člověk, jenž padl Slavíkovi kolem krku; byl to houslista a skladatel Jevíšek, který tu trávil léto umíraje nudou ve zděděném domečku, kde se byl narodil.

„Proč jste ho pustili,“ křičel komisař.

„Neměli jsme času.“

„Nemohli jsme se jaksi sjednotit.“

„Báli jsme se ho,“ dýchl Jevíšek důvěrně.

Komisař se naklonil k Slavíkovi: „Nebyli, zkrátka, organizováni.“

– Hora, na jejímž úpatí nyní stojí, je skalní tabule ponořená v lesích, příkrá a přístupná jen dvěma cestami: vozovou cestou a stezkou pro pěší. Nahoře je něco polí a samota; ostatně všude příkře spadá holá skalní stěna.

Ted' zdála se celá hora jen mlhavou masou.

Komisař vyšel před dům a pohlížel na ohromné těleso hory, jako by je vyzýval v boj.

* * *

Nyní měl se Slavík státí svědkem dějů, které ho překvapovaly nejen jednotlivými událostmi, nýbrž i zvláštním svým rázem. Ocítl se uprostřed hromadného konání a sám se ho účastnil; byl při tom, když vznikla a rozhoupala se malá a náhlá organizace skoro vojensky ukázněná; a přece jeho přesný a nejurčitější dojem byl pocit nesmyslného chaosu.

Teprve později uznával, že tomu snad nemůže býti jinak; ale při samotném pohybu děje, když sám byl článkem vedené čety, trpěl nevýslovně všemi těmi hrubými těžkopádnostmi, mařením času, čekáním a váznutím bez konce; stejně však trpěl bryskním přejitím v čin, řítivou rychlostí dění a neladným chvatem celé akce. Skoro s podivem myslil na chvíle, kdy jednal sám; tolik v nich nalézal zvláštního osobního a souvislého tempa, že stěží teď poznával sebe sama v nerytmickém, uchvátaném a hromadném ději, jehož se účastnil. Bylo mu těžko a nejasně.

V jedné z nejhorších chvil celého stíhání, klopýtaje v noci po temeni hory, pocítil tesknotu situace; i myslil na vojáky, na nesčíslná vojska, na malou hlídku čekající rozkazu, na malou čet, jež stíhá zločince na horách, na zločince, bytost osamělou a podivnou, jež ze své samoty čerpá nevímjakou převahu, a na sebe sama; tu sedl si na kámen a psal, nedbaje noci, svým drobným, těsným, hořkým písmem na list zápisníku:

„Podstata organizace: udělat z tebe hmotu. Jsi těleso výkonné, vedené cizí vůlí; jsi část – a tedy věc podstatně závislá. Uznáv vůdce, přeložíš motivy a cíl, vůli a rozhodování do něho; i nezbývá tobě než duše pasivní, kterou cítíš jako utrpení...”

* * *

„Dobrá,“ řekl konečně komisař, „obklíčíme horu. Je nás dvanáct, a nadto posílám pro četníky; bude nás dvacet. Čtyři z vás obsadí vozovou cestu; vy, pane, je povedete. Čtyři zůstanou stráží na pěšině; vy, pane, si to vezmete na starost. Jinudy než po cestě se nemůže vrah v noci odvážit. Já sám vystoupím stezkou nahoru. Někdo půjde se mnou.“

„Já,“ hlásil se Slavík.

„Dobrá. Detektiv Pilbauer dá se současně vozovou cestou. Někdo odvážný půjde s ním.“

„Já,“ hlásil se Jevíšek, rovnaje si odhodlaně brýle.

„Dobře. U samoty se sejdeme. Až přijdou četníci, zůstanou dva dole u cest jako hlídky. S ostatními vystoupíte všichni na temeno hory k samotě. – Nastupte, pánové!“

Tak byla hora obklíčena.

* * *

Již se stmívalo, když komisař Lebeda a Slavík stoupali k temeni hory. Ač pršelo temně a syrově, hvízdal si komisař tence jako spokojené ptáče. „Co tomu říkáte?“ zeptal se pojednou.

„Divím se,“ řekl Slavík; „myslil jsem... představoval jsem si celou věc jinak. Zajímalo mne řešení; cítil jsem tajemství v tom všem... Ale tohle je jenom lov. Výprava za medvědem. Stíhání zločince.“

„Co jiného jste čekal?“

„Řešení. Celý případ je nesmírně temný. Stalo se něco neobyčejného. Už ten bezejmenný mrtvý, – necítil jste to hned, hned nad ním?“

„Cítil,“ řekl komisař. „Nevím vlastně proč, ale – Je to záhadné. Nerad na to myslím.“

„Od rána se mučím,“ pokračoval Slavík. „Každé tajemství je jako úkol, a jen proto se tím musím zabývat. Mne nezajímá, že to je zločin; ale že to je tak nevysvětlitelné. Jen proto za tím musím jít.“

„Až ho chytíme,“ řekl komisař.

„Ano,“ namítal Slavík, „místo abychom tajemství řešili, chceme je jen vyzvědět. Prostě vyslechnout. To právě se mi nelíbí. Je to strašně neinteligentní. Snad ho chytíme, ale bude to už jen surová zajímavost faktu. Tajemství je věc duše; každá záhada je jakoby ovanuta duchovým dechem – Jen když se potká se záhadou, uvědomuje si člověk vlastního ducha; i pocítí zachvění a bázeň, Timor Dei⁶... Bázeň ducha. Materialis-

⁶ Timor Dei (lat.) – bázeň z Boha (zde bázeň ducha, viz pokračování věty). Pozn. red.

mus je vůbec bez tajemství. Bez bázně. Bez odvahy k bázni. Zkrátka čekal jsem vnitřnější řešení.“

„Nemáte snad s sebou revolver?“ ptal se komisař.

„Nemám,“ řekl Slavík mrzutě.

„Škoda. Já také ne.“

„Vidíte,“ pokračoval Slavík, „to všechno je jenom romantika. Noc! hory! a ještě ke všemu revolver! Ostatně jsme ztratili cestu. Jak je to všechno vnější!“

„Ne, pane, hleďte,“ namítal komisař mírně, „my detektivové opravdu nejsme filozofy. Pro nás je to čistě technická záležitost praxe. Věřte, pane, každá praxe vypadá zdálky romanticky. I revolver je jenom nástroj, docela tak jako kleště nebo pluh. Ostatně jsme cesty neztratili.“

„Mlčky stoupali opět drsnou cestou, přízračně bledou pod temnějším lesem; zdála se neskutečná a předbíhala jejich kroky matně jako tušení. „Čekal jste řešení vnitřnější?“ ozval se náhle komisař. „Ale v *métier*^z není vnitřných řešení. Snad by bylo možno zúrodnit pole pouhou modlitbou; ale bylo by to technicky špatně. Snad jsou vnitřné cesty ty nejkratší a nejpřímější ze všech; ale jsou technicky nesprávné. Snad by bylo možno uhádnout zločin pouhým mravním tušením; ale intuice je neodborná. Všichni detektivové v románech pracují technicky špatně. Příliš osobně, příliš vynalézavě. Jejich metoda je zločinecká, a ne detektivní. Pravá cesta je jiná.“

„Jaká?“

„Sociální rutina. Organizace. Hleďte, existuje technika ovládání lidí, – vskutku technika, protože jedná s člověkem jako s nástrojem. Je v tom pokrok; co bývalo osobním uměním, stává se technikou. Vše, čeho se dotkneme, se mění v nástroj. I člověk. I vy sám. Jenom ten na-
hoře se nám vymyká.“

„Bůh?“

„Ne, člověk. Zločinec, který prchá. A já tedy nejsem nic než ruka moci. Nic neřeším, svírám jen, a čím silněji tisknu, tím spíše v sobě pozná-

^z *Métier* (fr.) – odborná profese. *Pozn. red.*

vám moc, která skrze mne prochází. Jen ruka, budiž; ale aspoň cítím tu strašnou a neváhající sílu, která mnou bije. Která dnes opět udeří. Sílu zákona.“

Komisař se odmlčel; byla už noc, a těžko se klopýtalo přes kořeny a kamení nahoru. Skutečně ztratili stezku, i lezli slepě do stráně dštícím křovím, chytajíce se země rozšlehanýma rukama. Konečně našli jakousi stříšku pro krmení zvěře. Nebylo to pěkné místo; ale dalo se tu aspoň kouřit uprostřed velikého, mokrého hučení hor.

V nekonečných rozlohách noci řinul se temný déšť; jen někde praskla větev; jen někde utrl se kámen a řítíl se skákaje po svahu jako gigantické dupání; vše ostatní pohltil širý šum deště. Slavík teskně naslouchal, jako ztracen v rozsáhlé a neproniknutelné tmě celého světa. Komisař po jeho boku znehybněl. Tu proběhlo jím slabé, jakoby elektrické zachvění; vracelo se vždy silnější a delší, a náhle byl to zachvacující, křečovitý třas –

„Co je vám?“ vykřikl Slavík.

„Nic,“ jekal komisař, „nic to není... Jenom strach... Okamžik! Počkejte okamžik!“

„Proč se bojíte?“

„Nevím... Jen to, co o něm říkali... Nechtěl jsem na to myslet. Vy to necítíte?“

„Ne. Jenom bázeň ducha.“

„To není to. Něco horšího, strach... Nesnesu toho!“

„Pojďte raději,“ naléhal Slavík, kterému začalo být nevolno.

„Hned... Jděte napřed. Tiše. Jděte!“

Šlo to jen po čtyřech mezi skalami. Snad už nelze výše. „Jděte!“ drtil komisař mezi zuby. Rozdíraje si ruce a kolena drápal se Slavík nahoru; teprve když opět našel stezku, projelo jím zamrazení hrůzy: vždyť stáčilo, aby mu uklouzla noha –

Komisař mlčky jej předběhl a pustil se rychle po temeni. V samotě svítily. Komisař tiše zaklepal, a dveře se pootevřely pro jedno oko. „Zde policie,“ zašeptal komisař, a dveře se rozlétly jako výdechem úlevy. „Díky bohu,“ zašeptal tajuplně hospodář odkládaje pušku, „ach, díky bohu!“

„Kdy přišel?“ ptal se komisař chvatně.

„Před hodinkou. Chtěl nocleh. Je na půdě.“

„Přijdu hned,“ ozval se náhle shůry mohutný, chraptivý hlas. „Jen co se obléknu.“

Skokem byl komisař na schodech, jakoby vržen slepou silou: „Ve jménu zákona!“

„Hned,“ mluvil hlas vzdáleněji. „Jsem totiž... trochu... nachlazen.“

„Hlíďte venku,“ křičel komisař dolů, „chyťte ho venku! Běžte honem!“

Slavík a hospodář s puškou vyrazili ven.

Nahore v lomenici okno dokořán. Nic, ticho.

Komisař vyšel ven s rozžatou svítilnou; tu Slavík, chápaje sotva smysl, četl na lomenici starý nápis:

*Deg Bůh sstestj domu tomu,
wystawěł gsem, newjm komu.*

* * *

Zatím Pilbauer s Jevíškem stoupali na kopec vozovou cestou. Jevíšek neviděl na krok a trochu se bál, že zabloudí. Detektiv Pilbauer kráčel mlčky a pokojně před ním.

„Znáte cestu?“ vydechl Jevíšek.

„Nikdy jsem tudy nešel,“ odpovídal Pilbauer.

„Podle čeho tedy trefíte?“

„Podle rozkazu.“

Bylo opět ticho. Jevíšek si chtěl něco bzučet, ale přestal: imponovalo mu, že jde s detektivem, i zvážněl velice. „To máte falešné kníry?“ vyhrkl, když se toho sám nejméně nadál.

„Ne, k čemu?“ divil se veliký muž.

„Vy tedy nejste za někoho přestrojen?“

„Ne, to jsem já sám,“ řekl detektiv skromně. Jevíšek rázem pocítil náklonnost k smutnému a tichému muži. „Je to těžké, být detektivem?“ ptal se ho.

„Není. Záleží na povaze. Nejste vy hudebník? To je daleko lehčí povolání.“

„Ó, nevěřte,“ zvolal Jevíšek. „Například právě teď... Skládal jsem totiž něco většího, kvartet – Zkrátka nemohl jsem dále. Nevím si už rady. Uniklo mi to.“

„Musíte po tom pátrat,“ mínil detektiv.

„Och, umělec vždycky hledá. Po celý život. Ale teď mne to vyčerpalo. Proto jsem šel s vámi, abych trochu zapomněl, abych si ulevil.“

„Myslíl jsem, že jste šel ze zvědavosti, jako ten druhý pán.“

„Ó ne, šel jsem vlastně bez zájmu. Těšil jsem se, že něco uvidím, něco neobyčejného a vzrušujícího. Je někdy třeba otřesu... Ach, vezměte mne s sebou častěji!“

„Milerád,“ řekl detektiv vážně, „bude-li vám přikázáno jít. Ale bez příkazu nechod'te. Nedobré je stíhat člověka.“

V Jevíškovi se pohnulo svědomí. „Vždyť je to vrah,“ hájil se.

Detektiv kýval hlavou. „Ano, nedobré je nestíhat člověka.“

„Co tedy se má?“

„Nic. Všechno je stejně nedobré. Zlé je bít i nebít, soudit i promíjet – Všechno má svůj stín i svou vinu.“

Jevíšek chvíli přemýšlel. „Co vlastně děláte vy?“

„Dělám jen, co musím. Nejrozumnější je poslechnout. Podrobit se rozkazu.“

„Co ten, kdo dává rozkazy?“

„Chybuje, pane. Nedobré je poroučet; a nejhorší ze všech poblouzení.“

„A přece se má poslechnout?“

„Ovšem. To by pak nebyl rozkaz, kdyby se ho neposlechlo.“

„Vy byste nemohl dělat umění,“ užasl Jevíšek.

„Ne,“ řekl detektiv. „Umění je příliš samovolné.“

„Ó, i umění má pravidla, která se musejí splnit.“

„Rozkazy?“

„Ne, rozkazy to nejsou.“

„Tak vidíte,“ zamručel Pilbauer.

Jevíšek byl zmaten; v mysli vytanula mu veškerá nejistota, všechny mučivé pochyby, které mu bylo snášeti v jeho umění; oč lépe by mu bylo, kdyby mu jakýsi vyšší hlas prostě nařídil, co a jak – Vzdáleně a melodicky vyvstal mu motiv vyššího hlasu. Tiše bral se Jevíšek za velikým, zasmušilým mužem, jenž s naprostou jistotou nalézal ve tmách cestu, již neznal; zatímco on, Jevíšek, jenž tu byl doma, se stokrát mátl a klopýtal hledaje záhybu cesty, kterého tu nebylo, nebo směru tam, kde nejbližší krok by ho svrhl ze skály.

Jak jsou si jisti, přemítal. Slavík, jenž je pln poznání; komisař, který smí poroučet, – jakou jistotou je člověku moc! a Pilbauer plný podrobení; jak jsou si jisti, zatímco já nemám pokoje – Krása mi nedá spát a nedá mi klidu; nikdy, nikomu nedá jistoty –

Být raději detektivem, mihlo se teskně Jevíškovou hlavou; a když už hledat, tož aspoň nic nadlidského, co musí člověku unikat! Vždyť i já stíhám, napadlo ho, – tu a tam najdu stopu či uslyším ohlas; ach, věčně se vzdalující ozvuk něčeho dokonalého! Anděla, jenž zpívá!

„Co to zpíváte?“ zeptal se Pilbauer najednou.

Jevíšek se lekl a zalil horkem: „Já že jsem zpíval?“

„Zpíval. Bzučel. Něco velice krásného.“

Jevíška zalila nová, radostná vlna: „Opravdu? Děkuji vám! Neměl jsem ani tušení – Jak to vlastně bylo?“

„Bylo to – bylo to – Nevím už. Pořád se to měnilo, jinak a jinak – Už si nevzpomenu. Krásné to bylo.“

Zatím docházeli k temeni hory. Jevíšek už nepřemítal ani nezpíval. Pilbauer jej mlčky a bezpečně vedl vpřed. „Někdo běží, stůjte,“ zašeptal náhle. Jevíšek napjal sluch, ale slyšel jen varhany hor. „Tiše,“ opakoval detektiv.

Deštěm řítila se před nimi, valila se, skákala ohromná hmota lidského těla a zmizela ve tmě. Jevíšek úžasně překvapen, ani nehlesnuv pustil se za ní z jakéhosi loveckého prapudu. Pilbauer popoběhl za nimi, ale mlha je pohltila; i mávl rukou a bral se k samotě.

* * *

Zatím už přestalo pršet a na vrcholky hor padla mlha. Nebe se vyčistilo a měsíc prozářil husté mlhy mléčnou světlostí; širý kraj zahalil se měkkým a téměř sladkým tichem.

Jevíšek ubíhal za prchající masou, jak rychle jen dovedl; bylo to divoké kličkování po temeni hory, mlčenlivé a úporné. Jevíškovi docházel dech. „Nemohu,“ vydechl a stanul.

„Ani já nemohu,“ ozval se z mlhy širý hlas.

Jevíšek sedl si na kámen a prudce oddychoval.

„Nemocného honíte,“ mluvil hlas chraptivě a silně. „Vyhnali jste ho z lože a vzali mu přístřeší. Není vám toho dost? Málo jste mi udělali?“

„Vy jste nemocen?“ zvolal Jevíšek.

„Co ještě chcete?“ žaloval hlas. „To je nelidské! odporné! Nechte mne konečně!“

„Nemůžete odejít,“ řekl Jevíšek znepokojen. „Chytili by vás... Obklíčili horu.“

„Tolik je vás?“ mluvil hlas se svrchovanou hořkostí. „To je hanba! Co si teď počnu? Bože, ó Bože, co si počnu?“

Jevíšek ustrnul v bolestných rozpacích.

„Ježíši Kriste,“ bědoval hlas, „co si teď počnu? Obklíčili horu... Kriste Ježíši!“

Světelná bělost naplnila srdce Jevíškovo. „Pane,“ začal chvělivě.

„Co si teď počnu,“ třásl se v mlze hlas. „Jsem ztracen! ztracen! ztracen! Ó Bože, jak je to možno!“

„Pomohu vám, pane,“ zvolal Jevíšek chvatně.

„Zradit mne chcete,“ zaúpěl hlas. „Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvět se jméno tvé, přijď království tvé, buď vůle tvá... vůle tvá... Dej mi uniknout! Bože, dej mi uniknout!“

Tu pocítil Jevíšek bolest, nadšení, hrůzu, – lásku a poranění, radost, pláč a vášnivou statečnost: i povstal chvěje se a řekl: „Pojďte, hlídají jenom cesty. Půjdu s vámi. Nebojte se.“

„Nechod'te sem,“ vykřikl hlas.

„Půjdu s vámi. Nebojte se mne. Kde jste?“

„Ježíši Kriste,“ jekal hlas hrůzou. „Nechci, nechci nic od vás!“

Tu spatřil Jevíšek před sebou beztvářý stín a horečný dech mu zavál do tváře. „Nechte mne,“ zachrčel hlas, něčí ruka se dotkla jeho prsou, a náhle prchal stín houpavými skoky do mlhy.

* * *

Komisař hryzl si prsty na prahu samoty. Slavík se k němu přiblížil. „Pane,“ začal, „uvažoval jsem o věci – Slyšel jste svědky; všichni mluvili o něm jaksi podivně. Jako by byl pořád větší. Roste nám donekonečna. Zvláštní sugesce.“

Komisař zvedl své unavené oči.

„Snad tak působí svým chováním,“ pokračoval Slavík. „Ohromuje lidi. Je to šílenec, megaloman. Vše tím vysvětlíte.“

Komisař potřásl hlavou a sklopil oči.

* * *

Od samoty rozvíjí se řetěz mužstva po šíři horské pláně. Deset dvacet lidí. Táhnou pomalu a beze slova, s opřádající mechaničností. Jen chvílemi zařinčí potichu zbraň.

Komisař povolil sevřeným zubům. Jsem unaven, příliš unaven. Nemohu dále.

Opřel se o strom a zavřel oči. Cítil se zcela maličký únavou. Nemohu dále. „Cože? Už jsi unaven, darebo?“ táže se náhle hlas otcův. „Pojď, vezmu tě na záda.“ Ach, nic jiného nechtěl synáček. Záda má tatínek jako obr; pěkně a vysoko se to sedí, jako na koni. Cesta ubíhá. Tatínek páchne tabákem a silou. Jako obr. Nikdo není silnější. Tu zastonav něžností tiskne se klouček líčkem k jeho vlhké tuří šíji.

Komisař se vytrhl. Jsem unaven. Kdybych se mohl soustředit! Kolik je, například, sedmkrát třináct? Počítal vraště čelo a hýbaje rtoma. Není možno se dopočítat. Bez konce opakoval si obě čísla. Jsou jaksi zvlášť protivná, nedělitelná, nepoddajná. Nejhorší ze všech čísel. Beznadějně vzdával se komisař řešení.

Pojednou slyšel jasně a členěně: Kolik je sedmkrát třináct? Jeho srdce se zastavilo leknutím: To je pan učitel. Ted' vyvolá mne, ted', ted'...

Kristepane, kam se mám schovat? Co si počnu? Dej mi uniknout, Bože!
Dej mi uniknout!

Vtom zazněl výstřel.

* * *

Zatím putoval Jevíšek po kopci, nevěda kudy a kam. Chvílemi naslouchal; ale nikdy nebyl svět zamkřejší, nikdy zaklopenější; trochu to bolí a trochu opíjí; a Jevíšek šel dále, bez myšlenky, nevěda ani, kde je.

Vtom zazněl výstřel. Od hory k hoře letěla poplachem ozvěna, vždy vzdálenější, tišší, strašnější. Opět nastalo ticho, krutější než předtím; tu teprve pochopil Jevíšek, že tu je sám a sám, nepatrný a bezcílý na horách, že jde opět domů a z jeho srdce že stále prýští trhlinkou starost a drobně, stísněně proudí nesmírný žal.

* * *

Pilbauer prodíral se houštím; voda mu stékala za krk a do bot, všady se hbitě prodrala, provinula, proklouzla úskočně a nepřátelsky; tu vzdal se Pilbauer všech ohledů k sobě a pustil se houštinou jako beran.

Vtom zazněl výstřel. Třeskl ze vzdálenosti několika kroků přímo proti němu. „Dejte přece pozor,“ zahučel detektiv a musel se opřít, aby neklesl; tak se pod ním zachvěla kolena. Mohlo to být už dnes, pocítil náhle, málem se to mohlo stát! Už dnes! Už dnes! Mohlo to tu už být! Konečně to už mohlo být!

* * *

Tu spatřil Slavík stín krácející trhavě a automaticky jako loutka. Stěží uhodl, že je to komisař, i zamířil k němu. „Poslyšte,“ řekl chvatně, „právě jsem přemýšlel o věci. O těch monogramech. Věc je jasná. Ten zavražděný je cizinec.“ –

Slavíkovi se zdálo, že komisař něco šeptá.

„Ano,“ pokračoval, „nepochybně cizinec. Člověk, po kterém se nikdo nebude ptát. Jinak věc nemá smyslu. Nikdy jeho totožnost nebude poznána, nikdy nebude nikdo pohřešován – A ujde-li vrah, nic ho už ne-

prozradí. Není šílený. Věděl dobře, co dělá. Zavraždil život, podobu i jméno člověka; snad mu nadevše záleželo na tom, aby zabil i jméno; och, snad to nejstrašnější na věci bylo právě jméno. Jméno, které by prstem ukázalo na vraha. A i kdybych nikdy toho jména nezvěděl, teď, teď konečně je mi vše jasno.“

„Ano, ano,“ vypravil ze sebe komisař mátožně, „ano – Zachovejte distance – Do řady! Pochod!“

* * *

Jevíšek je už doma; tiše, teple bzučí lampa nad rozepsaným kvartetem, kde poslední tón, převysoký a třepetavý jako skřivan, volá po dokončení. Váhavě a s bázní se začítá Jevíšek do svého rukopisu. Je tu vše, jak bylo: jásavá radost věty, zpěvná a volná kantiléna – Nic se nezměnilo. Nic nezmění krásy a nemůže se jí tknout; nic se nezachvělo, nezasmušilo, nezatemnilo v kouzelné a prchavé tkáni tónů; nic, pranic se neudálo. I staré pochyby zůstaly: tu a tam ozývá se bázeň, neobratná a těkavá úzkost, námaha vířící tanečnice skrývaná utkvělým úsměvem...

Jevíšek se rozpomínal na motiv vyššího hlasu, který mu zatanul na hoře: na hromovou kadenci hlasu, jenž navěky rozkazuje. Jevíšek zavrtěl hlavou: To není to. Vyšší hlas neporoučí. Vyšší hlas dovolává se tvé bolesti.

* * *

Smutnější než noc je úsvit dne. Do dále temno; znenáhla, jakoby napětím krize, prochvěl se vzduch, vyčistí se obrysy věcí holeji a chladněji. Zdi mrtvě zasvitnou vlastní bělostí, hmoty poblednou a každá věc prohlédne nejasně a utkvěle; oč více vidíš, o tolik vidíš vše neskutečnější. – Na východě svítá; svět procítá v úsvitu dalekém a nedůvěrném; vidíš vše s podivnou jasností, a přece není to světlo. – Lidé se probouzejí v dusné horkosti loží a vyzírají v den horší a krutější, než byl včerejšek.

* * *

Když se rozednilo, tloukl někdo na Jevíškovy dveře. Malý houslista se vytrhl z polosna, polekal se a běžel otevřít. Na zápraží stál Slavík, komisař a Pilbauer.

„Kam jste se v noci poděl?“ zvolal Slavík. „Měli jsme o vás tolik starostí!“

„Utekl?“ zašeptal Jevíšek.

„Utekl,“ řekl Slavík vyhýbavě. „Spadl ze skály a – –“

„Je mrtev?“

Slavík potřásl hlavou. „Mrtev. Leží tam tváří k zemi... přikryt chvojím. Konec historie.“

Jevíšek mlčky šel rozdělat oheň, aby uvařil hostům kávu. Konec historie, opakoval si hledě do plamenů; mrtev, přikryt chvojím. Plameny pálily ho v oči, i sňal si brýle a vytřel si slzy. Konec historie.

Slavík se namáhal cosi dokazovat komisaři o jasném případě. Jevíšek vůbec mu nerozuměl a nechápal, proč mluví tak živě. Třesoucí se rukou zavadil o struny svých houslí. Struna se rozzvučela, a Jevíšek utřhl rukou, jako by se spálil. Slavík se zarazil v řeči, komisař se zachvěl a Pilbauer zvedl svá těžká víčka.

„Promiňte,“ zašeptal Jevíšek.

„Znělo to jako zalkání,“ řekl Slavík roztržitě a nepokojně. „Vůbec, smutná historie. Kdybych byl tušil – –“

Nikdo se v světnici nepohnul.

Slavík si hryzl rty hořkostí. „Bylo v něm cosi velikého,“ začal opět; „každý to cítil; bylo to, jako by nadlidsky rostl. Chtěl jsem ho poznat, a proto, jen proto jsem ho stíhal. Ach, měli bychom vždy raději držet s tajemstvím než... než...“ Slavík se zamračil. „Je mrtev, uštván.“

„Má to – aspoň – odbyto,“ ozval se náhle Pilbauer.

V světnici nastalo útlačné ticho. Jevíšek pohlížel blankytně, krátkozrace na své hosty; viděl Pilbauera nepohnutě dumat s očima sklopenýma, jako by něčeho vzpomínal; viděl Slavíka hrýzti se hořem výčitek a sebemučení; viděl komisaře, jak zmořen, znaven poklesá smutkem a slabostí chorého dítěte. Vždyť byste se s ním mohli srozumět,

cítil, vy všichni! Byl tak nešťastný a chtěl jen uniknout, – jak dobře byste mu mohli rozumět!

„Mluvil jsem s ním,“ řekl váhavě. „Nebyl nijak záhadný.“

Slavík užasle vzhlédl: „Že nebyl...?“

„Nebyl,“ opakoval Jevíšek, „vždyť naříkal; strašně naříkal na všechno.“

„Nebál jste se ho?“ ptal se komisař náhle probuzen.

„Nebál. Kdybyste ho jen slyšeli – Ach, jak dobře byste mu mohli rozumět!“

Milostná píseň

(Lída II)

Po Lídině záhadném útěku, když byla mladá dívka zase navracena rodině, nastal u Martinců nový život, – či nenový vpravdě, vše spíše než nový; vše nové má cosi vykupujícího a i to nejhorší je vzpruha, jež posune život větší silou. Nebyl to nový život; jaksi bezeslovně shodli se všichni v mlčelivé a pozorné snaze žít tak, jako by se nic nebylo přihodilo. Od té chvíle, co domovu navracená Lída odpověděla na první otázky matčiny jen srdceryvným pláčem a po celou noc scén a výčitek nedala si vyrvati jediného slova doznání, nepadla již sebemenší nářezka na to, co se stalo. Opatrným obloukem vyhýbali se všemu, co by připomnělo těžkou událost; ale právě ve svém okolkování až příliš cítili: je přítomna, i když se o ní nemluví. Od prvního „dobrého jitra“ k poslednímu políbení matčiny ruky před spaním plynuly dny zastřeně a stejně, tak tiše, že pod hladinou ticha cítili se zármutkem hlubiny mlčení.

Vše bylo jiné, naprosto jiné; i když přáli Lídě dobrého jitra, znělo to málem nesměle jako krok vstříc; když pak večer Lída se schýlila k matčině ruce, dopadlo to vždy tak pokorně, tak uboze a provinile, že matka slabě uhnula rukou pohybem pro obě stejně bolestným. Vše ztratilo dřívější samozřejmost; a přece všichni se báli čímkoliv hnouti ve své horoucí touze: budiž vše zase, jak bývalo. Zdálo se jim, že každá zevní změna by připomněla strašné a surové datum Lídina útěku, i žili po starém, každý pro sebe polykaje zoufalou přeměnu všeho.

Lída se zaryla v sebeponížení. Beze slova se uhnula svým dřívějším stykům a držela se doma a na matčiných očích. Své dopisy dávala matce; když je opět dostala neotevřeny, nechala je nečteny ležet, – a přece došly dva, jež ji vzrušily. Zdálo se, že mlčky děkuje matce i bratrovi za jejich mlčení, za každé slovo, jež řekli, za nějakou malou práci, kterou jí uložili; přijímala vše pokorně a poníženě, ba bezbranně jako ustavičné laskavosti, kterých je nehodna a jež ji trýzní. Skutečně bratr i matka

nedovedli už ničeho činit bez skryté myšlenky: snad to Lídu maličko zaujme a rozptýlí. Mluvili jen pro ni, s utajeným pohledem lásky a úzkosti na ni upřeným; a když viděli jen zmučenou a pokořenou vděčnost na její spanilé bledé líci, tu dvojnásob dotčení smýšleli nové pozornosti a předstihovali se v ohledech, jimiž trpěla.

Tak našel je Holub, když rozpomněv se na prosbu mladého Martince k nim zaskočil návštěvou. Martinec i jeho matka ho uvítali se zřejmou úlevou; byl pro ně jediným, který o všem ví, a může tedy vejíti v jejich tiché a tajné srozumění a v celé to pavoučí předivo opatrných ohledů k Lídě, v němž sami žili. Našel tedy ty tři lidi, kterak se sobě až pokořují přílišnou láskou; kterak matka i bratr na kolenou vše obětují krásné trpitelce, jež leží před nimi v prachu neúkojného ponížení. Tu myslil si o tom ledacos a obrátil se spíše k Lídě. Držela se před ním jakžtakž v řeči i chování; byl pro ni konečně někým, kdo o ničem neví. Dobře, že nikoho nepřijímají, pomyslně si Holub, když viděl zradované tváře mladého Martince a jeho matky; i slepý by viděl, co se tu děje. Brzo a rád odešel; celá věc s Lídou zdála se mu kupodivu daleko.

Ale za dva dny dostal od Martince nové a naléhavé pozvání. Považovali už patrně za jeho povinnost, aby se věnoval Lídinu případu. I pokrčil nad tím rameny a poddal se.

Brzo viděl, že rána je hlubší, než se mu prvotně zdálo. Nebylo mu lehké docházet do malé rodiny. Nebyl sám schopen pokory a dusil se v této atmosféře, kde dýchal jen péči o Lídu. Připadal si mezi nimi jaksi hřmotný a všední; tolik sebeobětování, takové nemyšlení na sebe leželo ve všem, co tu mluvili, tak byla tu každá maličkost prosycena pozorností, láskou a ohledy k Lídě, že jeho slova mu připadala jako studené ošlapky bláta v ložnici chorého, jako hlasitý hovor v pokoji, kde se šepťá, jako cokoliv hrubého a neposvěceného; tu trápil se ve svém koutě, styděl se za dar vnějšku, jež sem přinášel.

Lída tu seděla schoulena na pohovce, nemluvná a nehybná, trpně pozorná, ať dělo se cokoliv; už nevalně tajila své hoře na prahnoucích rtech a vyhýbavých očích, ráda, když smí aspoň mlčet; a ponenáhlu chápal Holub: Není to jen bolest, je to indolence. Lída se válí v ponížení;

snad je jí to nevímjakou rozkoší, nevímjakým zadostiučiněním, pohroužit se do něho co nejhlouběji; tak strašně se zarývá do své hanby, bez nejmenší vůle odtrhnout se od ní a nechat ji konečně za sebou. Nepokouší se ani, aby si sama odpustila; a snad i to je setrvání ve hříchu.

Lída je tupá, tupá až k upřímnosti; už si nic neskrývá, už si nic nezastře ani cudným pohybem nitra, cudným zavřením očí nad sebou; příliš naze, skoro brutálně, skoro nestoudně vidí svou hanbu a své zničení; nemá již ostychu, aby si je zakryla omluvami. A snad i v tom nalézá rozkoš či zadostiučinění, vidět svůj hřích tak pustě a trýznivě, jak jen je možno.

Kdyby nějaký démon ji nyní navedl říci, co myslí, tu bylo by to doznání tak drsné, tak nelítostné a nevypukující, že snad ty sám by ses hrozil. A kdyby jediné slovo mohlo vše očistit, spolkla by je a raději vzala by na se veškero pokoření, kterého snad ani nezaslouží. A mlčí-li, je to pro nízkost mlčení.

Ale když opět viděl Lídu spanilou a tichou, tak krásnou, že všechny radosti světa, zdálo by se, ji dychtivě čekají, tu nemohl již pochopit, jaká žízňivost či vášeň, jaká pohnutka vůle ji žene v ohavnou a ponižující bolest takové sebetrýzně.

Lída je posedlá, myslil si. Posedlá démonem pasivity. Nedrží se bolesti z vlastní vůle; bolest a hanba ji drží tím, co mají podmanivého a podrobujícího. Ke každé radosti je třeba přemnoha vlastní čilosti; z tvých vlastních podnětů rodí se tvoje radost, utrpení však nežádá nic, než aby ses podrobil. Snad je s tím temně spokojena; cítí se nesena, ovládána, opředena; stačí jen poddati se, nic více, nic více než to. Zajisté v nejhlubší hloubi každé porážky je něco hrozného a sladkého: ochromení, které tě zprošťuje vůle.

Tu popadlo ho svěravé a ošklivé tušení. Snad ani Lídin hřích nebyl ničím jiným; snad hřešila týmž citem, kterým se nyní kaje. Neodbytně vracela se mu představa muže, jenž Lídu svedl; představoval si typ poněkud dobrodružný, drzý a protřelý, podnikavý bez statečnosti, útočný z cynismu, hrubý a všední ve svodech; představoval si kohokoliv z těch set a set mužů zkažených, neostyšných, domýšlivých, zvyklých jednati

spíše bez okolků než ztřeštěně a dosahujících všeho vlastně jediným prostředkem: využitím příležitosti. Představoval si, jak Lída, potkávajíc se s tímto člověkem, byla spíše ohromena než okouzlena tou nahou a neváhající vůlí, jež, prosta rozpaků, s ní jednala jako s kteroukoliv děvečkou; jak, schopna čelit jemnějšímu úsilí, matně a tupě podléhala nerozptýlenému nátlaku, bezradostně povolujíc vůli primitivnější a zjevnější, než byla její. Tak rýsoval se mu Lídin případ trapně a těžce; viděl Lídu už poslušnou démonu, slabě se bránící, ztracenou, podrobenou, zhnětenou v trpnost; viděl ji bezcílně putovat ulicemi, pronásledovánu kýmsi, jehož slova ji postrkují jako násilné ruce; konečně viděl ji klesnout pasivně, nezastřeně, bez rozkoše a touhy, skoro jen proto, aby vše bylo odbyto. Tu pozvedal k schoulené Lídě pohled plný hrůzy a odporu. Cítil v ní něco temně, nevykoupeně hmotného: línou a bezmocnou látku, již neproválo do posledních skrytů dechnutí boží; i hleděl zarmoucen na krásu, která ji přese vše obestírá kouzelným a neposkvrněným zduchověním.

Tak plynuly týdny, a Holub mohl shledati sotva jinou změnu než trochu otupení a skoro fadesy⁸ ve stycích malé rodiny. Nemohli ho už postrádati, neboť i bolest se zmechanizuje a stane se nudou. Zvykli si vídati ho za pozdních odpolední, kdy se už šeřilo. Přicházel dýchaje chladem ulice, živý a rozpačitý, posléze i rád, neboť nic není beznáročnější než rodinné chvíle. Někdy už ani nerozsvěceli, a v nedbalosti i vlhkosti takových večerů cítil Holub silně a blízce dech ženství.

Za jednoho takového večera stočila se řeč na vzpomínky z dětství; Holub vypravoval o svém chlapectví, o mlýně, kde se narodil, o jezu, pod nímž se topil; vtom stalo se něco, čeho se nikdo nenadál. Potmě ozval se tichý a smutný, zastřený, spanilý alt Lídin; rozpovíдалa se o nejstarších vzpomínkách svého dětství, o první zpovědi, o venkově, o šatíčkách, o tom, jak se ztratila v lese, o sterých velmi dalekých a velmi malých příhodách; věděla toho tolik, jako by měla vše již stokrát na jazyku a s lítostí nenašla chvíle, kdy to říci. Okouzleni naslou-

⁸ Fadesa (fr.) – nuda. Pozn. red.

chali jejímu hlasu a drobným, nebolavým věcem, o kterých mluvila; toho večera paní málem zapomněla rozsvítit, a když konečně rozžehla, nezměnila už Lída své důvěrné pozice s nohama pod sebe staženými; nic nemohlo zlomit kouzla intimity.

Opět byly stísněné večery, kdy Lída jen chvílemi oživila; Holub si všiml, že se to stávalo tehdy, když přišla řeč na dětství, na sny a předtuchy, na stavy pověřené, na lidský styk se zvířaty: na věci zcela bezvolné a zcela vnitřné mezi všemi; tu tedy Lída mluvila ráda, zpřítomněla a zveselila se, a Holub se s podivem zamýšlel nad tím, jak tajné, útlé a nepatrné jsou ty nejdychtivější kořínky života.

Jako mnoho zklamaných lidí byl Holub podezíravý k životu; nehrubě věřil lidem a jejich pohnutkám, pramálo přesvědčován patetickými stránkami života, prohlédaje podvod a hysterii velikých gest; a – jako mnozí – rozlil svou lásku na nevažitelné věci lidské. Vždy hotov přítí se s čímkoliv osobivým a náročným ztrácel odvahu přede vším, v čem nalézal slepý, chvějivý a nerozvážený život nitra, jenž je polo slabost a polo manaia⁹; soudě se s každou pravdou skláněl se ke všemu, co mu zaznělo bezprostředním hlasem duše. Tak bylo mu nyní zvláštním kouzlem naslouchat Lídě; byť zprvu snad mluvila spíše pro sebe, bylo to přece svěřování, a Holub byl první, jenž se v ní dohládl vysvobozujícího znamení: potřeby mluvit o sobě.

* * *

Byla to nicméně obnova: útlá jako rekonvalescence, rozpačitá a ztajená, a zase chtivá, plná smutků a přání. Nyní pátravý pohled nemocné, jež by se ráda opět líbila; nyní přivřený pohled kočky, jež chce být pohlazená; nebo oči chorého dítěte prosící o něco neznámého; oči upřené nebo prchající, sladké, ospalé, ponoukavé; ruce, jež si hrají ve klíně, drtí něco a odpočívají; vše to, neklid, smyslnost, chabost, se dotýkalo Holuba dráždivou sympatií. Lída ožívala nesčíslným kusým životem, životem různých osob, ale jakoby bez duše. Prožívala mnoho a nesouvisle.

⁹ Manaia – máníe. Pozn. red.

Nalezla až divou chuť na tom, projevovat se, a zmocnila se k tomu Holuba, aby ji slabikoval. Nikdy není syta toho, aby jí četl planety; snad hledá svou duši a ráda by o sobě něco zvěděla, něco pronikavého a zvláštního, přijímajíc každé uznání hnedle jako pochopení. Hroužila se do románů a nalézala se všude; přela se s ním o každou hrdinku, každou viděla omluvitelnou, a domáhala se vůbec jakýchsi nekonečných práv života. Holub se bál, že najednou se mu vyzpovídá ze svého provinění; avšak Lída se toho nedotkla, jako by toho ani nebylo. Hlavně a kupodivu jí záleželo na tom, aby ji pochopil, v jakémsi neobyčejném a romaneskním smyslu.

Holub si nemohl zastříti, že Lída mu klade otázku svého života až podivně těsně a důvěrně: v okamžicích samoty, s čarovnými mihotavými očima zblízka upřenými, skloněna k němu, že pil její dech, opřena o něho ramenem; zkouzlen a sláb, v zachvění cítě imoralitu této rekonvalescence nedovedl se přece brániti rozkoši, již nalézali v těch dráždivých stycích.

Ale když opět nalézal Lídu tak blízkou a pohnutou, s pohledem plným otázky: Co se má se mnou stát?, – tu zapomněl na imorálnost a vše ostatní a poddával se okamžiku šťastnému nebo mučivému, vnitřně pln, odnášel-li s sebou dotek jejích vlasů či vlahé zavanutí jejího dechu na tváři. Nikdo by se o to nestaral, vida je tak spřáteleny; proč jen měnili své postoje, když vkročila paní?

Holub zachytil podezřivý neklid v očích staré dámy, pohled moudrý a upozorňující: Jak můžete vy, který to víte... Hnedle se zastyděl a vzpomatoval: Já sám jsem imorální; zneužil jsem jejich důvěry; zneužil jsem i toho, že Lída, skloněný květ, opět se vztyčuje ke komukoliv, bezcílně, bezděky, naslepo... Hryže se studem loudal se Holub domů, odhodlán, že se už nevrátí.

Tři neděle nešel na návštěvu; konečně přiběhl pro něho mladý Martinec a s veškerou svou horlivou hloupostí dovlekl ho domů jako dobrou kořist. Sama stará paní ho vítala smiřujícíma očima. Lída byla nyní smutná a zamlklá. Ne, nebyla smutná, nýbrž líbezná jako nikdy a hleděla na něho skrytě; ach, přesmutná a váhavá, neznámo jaká, ni-

kdy krásnější a záhadnější. I Holub byl smuten bez míry a nevěděl o čem mluvit; a když mluvili ostatní, zdálo se mu to cizí a mimotné; skoro se vyhýbal oslovit Lídu a odešel nepodav jí ruky.

A podruhé přivedl ho mladý Martinec: že prý jim příliš schází. Tu měl s Lídou chvíli samoty, ale nepřisedl k ní, a přece cítil to až příliš jako odříkání. Lída zdála se tichá a pevná, prostá všech dráždivých kazů z minulých dnů; bezúmyslně harmonická, přirozená a čistá, že trpěl obdivem.

Nyní přicházel opět pravidelněji; nic, zcela nic se nedálo; a přece stará paní byla plna starostí a sotva se odvážila pozvednout oči; Lída dýchala hlubinným životem, silná a ryzí, zamyšlená, vzhlížející náhle v okamžicích samoty, jako by chtěla něco říci; a Holub sám...

Když jednou odcházel, provázela ho Lída do předsíně a na prahu řekla mu rychle a potichu: „Přijďte sem zítra.“

Té noci přišel Holub domů tajně šťasten a rychle usnul; ale už za chvíli se probudil a začal přemýšlet. Celý Lídin případ šel mu hlavou od počátku a plným pořadem. Znovu rozvažoval svůj kalkul hledání, který se mu zdál nyní hloupý, a přece nevývratný; znovu se mu vnucoval Lídin pád s jeho trpkou ubohostí a hanbou; znovu se rozpomněl na její ponížení a obnovu. Bylo mu ošklivěji a ošklivěji, – ne z Lídy, vůbec ne z Lídy; ale z faktů, ze skutečnosti samotné. Není koho soudit. Není co odpouštět. Ale právě bez souzení, bez zatracení či odpuštění je vše tím horší a bezútěšnější. Neklid ho vyhnal z postele. Proč, proč vlastně jsem ji nesoudil? Proč nebylo ve mně ani hněvu, ani slitování? Bylo mu, jako by něco nenávratně opomenul. Ale co vlastně, namítal si, proč konečně soudit?

Protože bys ji soudem očistil, zaznělo v něm nenadále; protože zatracení i odpuštění je výkup činu. Není-li hříchu v jejím pádu, není v něm smyslu; je marný a bez nápravy, horší než vina. Nic, nic, nic už nesmyje faktu.

Bylo mu stále tíže. Přecházel po pokoji a nutil se k tajnému štěstí, se kterým usnul; vzpomínal na Lídu, na její upřený pohled a sličné ruce. Tu zazněl mu zastřený, temný hlas Lídin: „Vy jediný můžete mi pomoci.

Ach, co jsem to udělala! Utekla jsem z domova a žila jsem po tři dny se špatným člověkem. Pomozte mi," zapláče přesladce, „nemohu už tak lživě žít!“

Holub se zastavil jako udeřen, obrací se k pohovce, jako by tam seděla ona. „Ne, Lído,“ myslil chvatně a horlivě, „ne, ne, nejste vinna; k čemu se vůbec vinit? Nemluvte už o tom, věc nemá toho významu. Musela se patrně stát, – ale neptejte se proč, zbytečno vědět. Netrapte se už, nemučte se; k ničemu to není, nic se tím nedokáže. Jste krásná, Lído, a hodnější lásky než kdokoliv.“

Avšak Lída padá na kolena – což je šílená? – a vzlyká: „Sud'te mne, jsem-li špatná!“

Tu sám se vrhaje na kolena: „Jápak vás mohu soudit, Lído? Považte přece, že vás miluji! Není to více, než kdybych vás soudil? ať dobrotivě jako Bůh, či shovívavě jako ďábel? Nikdy jsem vás nesoudil!“

– Znovu začal Holub přecházet po pokoji. Co si to myslím, mrzel se. Nikdy se to nestane; nikdy se nebude Lída doznávat; není tak... příliš morální. Ať raději mlčí a zapomene, – aspoň ona ať zapomene! Nepokojnější než prve ulehl Holub k tesknění beze snu. –

Když druhého dne stál už před domem, kam tolikrát vcházel, došla mu málem odvahy. Lída mne zvala tak zvláště; co se to stane? Jak se mám zachovat? Pln nejistoty kouřil a přecházel po chodníku. Vtom vyšla z domu paní Martinová zavěšena v syna. S tlukoucím srdcem skryl se Holub v sousedním průjezdě. Lída je tedy sama doma! Na to jediné nebyl připraven.

Holub se kradl po schodech necítě nic než mrazení a tlukot srdce a jakési neobyčejné ticho v domě. Stál s rukou na zvonítku, kupodivu jasně si představuje táhlé a svěží zaznění zvonku. Přijde otevřít služka či Lída sama? Trna přiložil ucho ke dveřím: nic, ticho, naprosto ticho, ni zařinčení kuchyně, ni kroku po dlaždicích; nikdo tam není. Lída je sama. Být tak příliš sám s Lídou. Tak strašně ticho. V smrtelné panice opřel se Holub o zábradlí.

Snad Lída netušila, že bude tak sama doma, blesko mu hlavou. Nebyla by mne zvala, kdyby to věděla! Ale věděla-li to, co to chce? co se

stane? co učinit? Co jí řeknu, až otevře? Ach, nic se nemusí stát, mohu se ovládat – – Děj se konečně co děj! Kdyby jen nebylo staré paní!

K čemu ty rozpaky? pocítil surově. Ano, kdybych byl první... Holub se zděsil. Což uvidí-li mne někdo vycházet? Co bude s Lídou? Tu zjevily se mu Lídiny mihotavé oči a silné, pokojné paže; nesmírně umdlával jich blízkostí – Ach, moci tak políbit dveře a utéci jako zamilovaný chlapec!

Cože je tam tak ticho? Úzkostně naslouchal. Co se bude dít? Se zprahlými ústy hleděl na to nemyslit; jen srdce mu bilo strachem a zmatkem. Příliš ticho. Snad ani Lída není doma, popadlo ho úlevou i bodnutím. Tu cítil slepě jediné: Musím se přesvědčit, je-li doma. Již sahal na zvonek, když náhle uhodily v hořením patře dveře a někdo sestupoval po schodech. Uvidí-li mne tu, zděsil se Holub jako zloděj, a dal se na útěk.

Když byl venku, bylo mu, jako by se vše sesulo. S bezmezným smutkem ztráty bral se domů. Je to tak lépe, dokazoval si; jak bych mohl já, který vše vím, tak jednat! jak bych mohl... využít příležitosti! Musel bych být příliš zamilovaný nebo imorální – Je to tak lépe, nutil se k dobrému svědomí. Ale sotva byl doma, přišlo mu zoufale žalno. Snad Lída dosud čeká, zklamána a ponížena, – snad o nic nešlo! Což abych se vrátil? A bylo by vůbec něco zlého na tom, – byla tak nešťastna! bylo by něco zlého na tom, aby měla vše... po svém... Je tak krásná! kdo směl by ji soudit? S hrdlem sevřeným stál Holub u svého okna. Ještě je čas. Mohu se vrátit. Ale minutu po minutě uplývá čas, uniká štěstí, ztrácí se největší štěstí života. Ted', ted' už je snad pozdě. Konec naděje.

Vtom krátce, chvatně zazněl zvonek. Holub se ulekl a běžel otevřít. Byla to Lída.

„Vy, Lído,“ mluvil zmateně, „nevěděl jsem... Chtěl jsem k vám právě jít.“

„Ano,“ pravila Lída neméně zmatena, „musím s vámi mluvit. Čekala jsem vás, a když jste nešel – – Nenechávejte mne přece na chodbě!“

Holub ustoupil ze dveří a Lída vešla; chladně, líbezně zavoněla svěžím vzduchem a voňavkou. Nyní tu stojí prostřed pokoje a neví si rady;

má závoj na tváři (nikdy ji neviděl se závojem!) a rosné kapičky deště na kožišině; marně se snaží strhnouti z rukou praskající rukavičky.

Jak tu vše vypadá, myslil si Holub v úzkosti; bože, co bych zakryl, co honem bych urovnal? Všechny ty přespříliš známé věci, knihy a péra, papír, popel... Bezradně těkal očima. Kam to vše schovám?

„Zmokla jste,“ vyhrkl bolestně.

Lída nechala rukaviček a pozvedla k němu temné, hořeplné oči. Její tvář pod závojem byla bledá a zmučená. „Musela jsem s vámi mluvit. Nemohu, poslyšte, nemohu už tak žít.“

(Bože na nebi, lekl se Holub, tedy přece!) „Co s vámi je? Lído, jak to vypadáte?“

Lída si chabě sedla na pohovku. „Nemohu,“ opakovala. „Nezlobte se, že jsem přišla,“ zaplakala náhle. „Je mi tak těžko. Co si o mně pomyslíte? Proč jsem vás neznala dříve?“

„Nemluvte tak, Lído!“

„Chtěla jsem vám všechno vysvětlit; ale jak mohu, Bože, jak mohu – Vždyť sama nevím a nevím – Tolik jsem přemýšlela, jak vám to říci! Vy musíte vědět o mně všechno, vy, vy musíte,“ mluvila blouznivě, „ne, neberte mi tu odvalu; na kolenou bych vám to měla říci! Už nechci být tak špatná, abych před vámi mlčela!“

„Bud'te klidná, Lído,“ bránil se Holub zoufale.

Lída se jaksi zarazila, zahleděla do země; pojednou zvedla oči přímo a číře. „Bylo to, než jste k nám přišel,“ řekla pomalu. „Utekla jsem... s jistým člověkem; teprve za tři dny přijel pro mne bratr.“

Holub ustrnul; bylo mu přece ranou slyšet to – „Proč, bože, proč,“ zašeptal bez otázky.

Z Lídinych očí počaly stékat slzy. „Nevím. Mohu vám říci jeho jméno. Nevím, jak se to stalo; láska to nebyla, ne, láska ne – Ale tehdy byl takový čas, tak to na mne přišlo jako nemoc; vůbec mne lákalo odejít a udělat nevímco; nechtěla jsem to, ale jen tak jsem na to myslila. Potkal mne tehdy na ulici, začal mne honit a hned mne zval – Nevím, proč se tak odvážil; ale pro mne to bylo strašné, neznala jsem nic podobného. Tak přímo a prostě mne chtěl. Pak na mne všude číhal, den co den,

a pořád to a pořád to, a paže mi tiskl a do očí se díval; kam jsem se hnu-la, všude za mnou a jen vyhrožoval. Jednou se na mne už ale rozzlobil a nepřišel víckrát; a já jsem mu tehdy dopsala. Nevím už, nevím, nevím, proč jsem to udělala.“

Holub hořkostí a útrapou sevřel zuby.

„Pak tedy chtěl, abych k němu chodila,“ pokračovala Lída tiše a truchlivě. „Ale to nelze, to přece nelze, pochopte, že ne. Když už, tak jen navěky, aby se to zavřelo nad hlavou jako voda. Abych už nikoho neviděla, maminku a nikoho. ‚Utec se mnou,‘ říkala jsem mu, ‚a pak mne zab.‘ Jednou tedy přišel a povídá: ‚Pojedeme. Řekni, kam chceš.‘ Doved-la jsem ho k němu, kde si vzal tlumok a revolver, a jeli jsme. Už... první noci, když spal, jsem ho probudila a řekla mu: ‚Teď mne zastřel.‘ Ale on se mi vysmál, a zase, zase – Znovu jsem ho pak prosila: ‚Zastřel mne, prosím tě.‘ Tu vzal patrony a vyhodil je oknem do zahrady. ‚Spi,‘ řekl jen, a já jsem si myslela, to že už je navždycky konec. Ale za dva dny nás našel bratr a dovezl mne domů... Může se člověk úplně změnit?“

„Jak změnit?“

„Jak změnit, Bože: aby to byl nový život. Může se člověk změnit vlastní mocí?“

„N – n – netrapte se, Lído,“ řekl Holub chvatně.

„Co tedy mám dělat,“ zaplakala Lída hlasitěji, „vždyť už tak nemohu žít. Když jste k nám chodil, tu to bylo tak – tak strašné pro mne. Bud’ by všechno zase dopadlo jako s ním... mohlo se to stát; nebo jinak, no-vým způsobem – Dovedu být lepší,“ – Lída drtila si v úzkostech prsty – „věřte mi, věřte mi, že ano. Kdybych vás nebyla poznala, snad bych to nedovedla; ale teď, teď –“

„Lído,“ řekl Holub chraptivě.

„Ne, ne, nechte mne,“ plakala Lída, „vím, že mne teď zavrhnete, urči-tě to vím, určitě – Ale i tu oběť musím přinést za svou vinu; i kdybych vás už nikdy neměla vidět. Vím, věděla jsem, že všechno tím vezme hrozný a úplný obrat; strašně jsem se bála té chvíle, a teprve cestou k vám mi přišla ta síla – Teprve na mostě...“ Náhle padla Lída na kolena plna hrůzy: „Sud’te mne, jsem-li špatná!“

„Lído,“ opakoval Holub polo bez sebe.

Lída vztáhla ruce kupředu: „Ne, ne –“

„Vím přece všechno už dávno!“ vykřikl Holub.

Lída se zvedla jako udeřena v tvář: „Vy jste věděl –“

„Všechno jsem věděl od začátku. Když vaši mysli, že jste mrtva, věděl jsem, že jste utekla. Že jste utekla se špatným člověkem, a vše to – Já vlastně jsem vás našel.“

„Jak, jak,“ šeptala zděšeně.

„Neptejte se. Nebylo těžko hádat. Věděl jsem to, a přece mi to nepřekáželo, chodit k vám, – za vámi, Lído. Může-li vás to uklidnit,“ dodával spínaje ruce, „– ach, jak bych vás mohl zavrhnout!“

Lída se zdála bledá pod závojem jako rouška. „Neměl jste chodit,“ vyhrkla prudce a bolestně.

„Ne, Lído, je lépe, že jsem všechno znal. Naučil jsem se s vámi cítit.“

„Ne lépe, ne, ne, ne,“ řekla Lída úzkostně. „Kdybych to byla věděla. Kdybych to byla jen tušila –“

„Co by bylo?“

„Nic, nic z toho, co je. Nemohla bych přece chtít – Ó bože, co jste si o mně po tu celou dobu myslel!“

Po celou tu dobu, lekl se Holub sám, dobrý bože, jak jí to teď musí připadat! „Po celou tu dobu, Lído,“ řekl váhavě, „jsem na vás myslel s láskou.“

„Ne,“ vykřikla Lída, „to je nemožno, nemožno! Jak byste mohl!“

Holub ji uchopil za ruce. „Lído, proto jste přišla, že jste to věděla!“

Lída se nebránila. „Nemožno,“ šeptala zoufale.

Její ruce mu mrtvě vyklouzly.

Ach, Lído, cítil Holub s bezmeznou lítostí, pročpak jste přišla? K čemu jste se to vzchopila? Jaké odpykání jste si představovala? Ta chvíle měla vás spasit? ta oběť vykoupit? Proč jste vše hnala na ostří nože? i hleďte, jak nás zbodlo! Jaký to velký a divný čin jste chtěla udělat? jak veliký, slavný skutek jste čekala ode mne? Pokořena stojíte před člověkem beze slávy; marný je každý čin, a není výhry ani výherce.

Lída couvala v zoufalém otálení; teprve nyní se zdivenýma očima rozhlédla po pokoji, kde měla se státi nějaká vysvobozující událost; viděla všechny ty neznámé, cizí, chudé věci –

„Lído,“ začal Holub stísněně, „víte snad, že vaše matka – že už k vám nemohu dobře chodit.“

Lída mlčky kývla.

„Kdybyste chtěla opět přijít,“ řekl tiše.

Do Lídiných očí se nahrnuly slzy lítosti nad sebou samotnou.

„Nezbývá jinak,“ opakoval Holub.

Lída sklonila hlavu pohybem smutným a spanilým.

Elegie

(Šlépěj II)

Poněkud znaven přednášel Boura toho večera v Aristotelské společnosti. Ač měl nemnoho posluchačů, cítil se vyčerpán a roztržit; pozoroval, že auditorium není přesvědčeno a že bude nucen vejíti v diskusi, jež se mu nejasně příčila. Chvilí poslouchal svůj vlastní hlas; zdál se mu hustý a smazaný, těžký v kadenci a nepřírozený v přízvucích, a marně se snažil jej opravit nebo ovládnout; i naslouchal mu trpně a s nelibostí.

Nadto jej tísnili posluchači. Bylo mu, jako by byl od nich oddělen stěnou, jako by jich byl nesmírně vzdálen, a mrzel se, že jim sděluje své myšlenky. Všechny ty tváře zdály se mu uniformní a nudily ho; bylo to tak neživé, že ztrácel jistotu skutečnosti a tápal v jakémsi prázdnu, jehož nemohl přemoci a vyplnití svými slovy. Násilím se přinutil pozorovat jednotlivé tváře; rozeznával své známé mezi nimi, ale cítil se jim odcizen a byl až překvapen nesčetnou podrobností, jíž všiml si nyní poprvé. Co to je, říkal si neurčitě, když shrnoval své vývody, proč je mi tak lhostejno, co přednáším? Byl si bezpečně vědom plánu své řeči a mluvil bez váhání i nejistoty; přednášel názor, jež dlouho byl v sobě nosil, který mu byl kdysi vysvitl ve chvíli úchvatu a stal se mu nyní již přesvědčením. Ale teď, když v nezvyklém tichu posluchárny mu sám naslouchal, bylo mu divně a cize. Vždyť je to všechno pravda, cítil chvílemi, tak holá a zřetelná pravda, že už to není nic mého; říkám jen fakta, která nemají se mnou co dělat. Vzpomínal, jak blízce, jak osobně jeho byly ty myšlenky, když mu kdys napadaly jako vnuknutí. Tehdy trpěl, když kolísaly, a radoval se z každého nového důkazu, jako by to byl jeho osobní úspěch; tehdy byly jeho vnitřním životem. Ale dnes je to vše jenom pravda, něco zevního a neosobního, co s ním již nesouvisí; něco tak neživého, že mimovolně pospíchal, aby se toho zbavil. Čím více však spěchal, tím více ho trápila vlastní slova: jsou tak abstraktní a cizí, zcela jiná než to, co druhdy mínil; a přece každé slovo a každý

obrat mu byly známy odedávna a zněly mu hluchým, skoro trapným zvukem opakování. Tu myslil už jen na konec; každým slovem mířil k němu vždy blíže a s příkrou přímostí: jen už být hotov! Auditorium viselo mu na rtech; už je mám, pocítil Boura, teď jim to dokážu; teď přijdou velké důvody. Jen, bože, žádnou apatii, žádnou slabost! A náhle Boura přeskočil řadu důkazů a zakončil přednášku, jako by uťal.

Aristotelikové nebyli uspokojeni; několik řečníků povstalo s otázkami a námitkami. – Boura je chápal jen napolo; nyní, když slyšel své myšlenky z jiných úst, připadaly mu ještě cizejší a samozřejmější. Proč je mám hájit, myslil si s tupým zármutkem; vždyť to vše nemá se mnou co dělat, je to pouhá pravda, nic víc než pravda; vždyť se mne to ani netýká. Mluvil těžce, s násilným soustředěním; cítil, že přesvědčuje, že opět vyhrává „svou věc“ – Ale vždyť to není má věc, opakoval si s podivem.

Vystoupil nový odpůrce s vlasy vyčesanými do kartáče, jenž Bourovi připadal zvlášť divý. „Prosím, abyste nám naznačil, jak si definujete pravdu,“ začal bojechtivě.

„Nepřednášel jsem nic z noetiky,“ namítal Boura.

„Jen prosím,“ usmíval se řečník sarkasticky, „zajímalo by mne to velice.“

„Tříštíte debatu,“ reptali aristotelikové.

„Promiňte prosím,“ usmíval se ježatý člověk vítězně, „otázka patří k věci.“

„Nepatří,“ hlučela Společnost.

„Patří,“ prohlásil náhle Boura.

„Prosím tedy, abyste nám odpověděl,“ opakoval odpůrce.

Boura vstal. „Prosím, aby byla diskuse skončena.“

Aristotelikové užasli. „Bylo by lépe otázku projednat,“ pravil předseda. „Zastávám se zvyků Společnosti. Nenutíme vás ovšem.“

„Nemám čeho k své přednášce dodat,“ řekl Boura zarytě. Aristotelikové se smáli; tím přednáška propadla, i nezbylo předsedovi než skončiti schůzi „s politováním, že byli jsme připraveni o požitek diskuse tak zajímavé“.

Konečně vyvázl Boura ven se zprahlým hrdlem a pustou hlavou. Byl měkký zimní večer, jako by mělo sněžit; i zvonky tramvají zněly měkce, jako přidušený bavlínkou. Boura slyšel, že za ním někdo běží, i ukryl se za strom. Člověk se udýchaně zastavil.

„Já jsem Holeček,“ řekl spěšně, „poznal jsem vás, když jste přednášel. Pamatujete se na mne?“

„Ne,“ mínil Boura nejistě.

„Vzpomeňte si: loni, nad tou šlépějí ve sněhu –“

„Aha,“ zaradoval se Boura, „to jste byl vy. Jsem skutečně rád – Často jsem na vás myslel. Tak co, našel jste další šlépěje?“

„Ach ne. Hledal jsem ovšem – Proč jste ve Společnosti neodpověděl na poslední otázku?“

„Nevím, nechtělo se mi.“

„Poslyšte, mohu říci, skutečně, skoro jste mne přesvědčil. Bylo to tak jasné, co jste říkal! Když se vás ten ježatý ohava tak nesmyslně ptal, chtěl jsem vyskočit a říci: Co? Hodinu, pane, posloucháte pravdu, a teď se ptáte, co je to pravda. Slyšel jste důkazy, kterým nelze odmlouvat. Nebylo v nich mezery ani chyby. Nebylo řečeno nic, co by nebylo racionální od hlavy k patě. Proč jste mu neodpověděl!“

„Nač odpovídat,“ mluvil Boura sklíčeně. „Nevím, co je to pravda. Víím, že vše, co jsem říkal, bylo samozřejmé, logické, správné, jak chcete. Ale nebylo to ani samozřejmé, ani logické, když mi to prvně přicházelo do hlavy. Tehdy to byly nápady tak bizarní, že jsem se musel časem smát. Připadal jsem si jako blázen. Byl jsem nesmírně šťasten. A přece nebylo v tom kousku rozumu. Nevím, odkud mi to přicházelo, tak bezcílně, tak čistě bezcílně.“

„Šlépěje, které odnikud a nikam nevedou,“ vzpomněl si Holeček náhle.

„Ano. A teď jsem z toho udělal systém nebo snad pravdu; vše je v tom logické a jasné. Ale tehdy, nevím jak říci: bylo to jaksi podivné, krásnější, zázračnější – Nic z toho tehdy neplynulo, k ničemu se to nehodilo. Věděl jsem, že je možno mít nesčetné jiné a opačné myšlenky, stejně krásné a nadpřirozené. Byl jsem si vědom svobody bez mezí. Nic dokonalého se nevyvrací. Až když jsem z toho začal dělat pravdu, bylo

mně, jako by všechno zhmotnělo. Musel jsem mnoho vyvracet, aby zůstalo jen jedno: pravda; musel jsem dokazovat a přesvědčovat, být logický, být samozřejmý – Ale dnes, když jsem přednášel, jsem náhle pochopil: tehdy, ano tehdy, jsem byl blíže něčemu jinému a dokonalejšímu. A když se mne ten zuřivec ptal, co je to pravda, měl jsem už na jazyku: Na pravdě nezáleží.“

„Lépe to neříci,“ mínil Holeček rozvážně.

„Je něco víc než pravda, co nevíže, ale uvolňuje. Byly dny, kdy jsem žil jako u vytržení; byl jsem tak volný tehdy – Nic se mi nezdálo přirozenější než zázraky. Jsou to jen události svobodnější než jiné a nade vše dokonalé; jsou to jen šťastné případy mezi tisíci nezdary a náhodami. Jak blízka mi byla tehdy ta šlěpě! Ale pak, ze stanoviska pravdy, jsem ji nenáviděl. Ach, řekněte mi, viděli jsme ji skutečně?“

„Viděli.“

„Jsem tak rád, že jsem se s vámi sešel,“ radoval se Boura. „Vlastně jsem na vás čekal. Pojd'me někam, kam je vám libo; vyprahl jsem na té katedře jako trus na silnici. Představte si, chvílemi jsem se tam viděl, jako bych seděl dole v auditoriu.“

Naskytl se jim vinný sklep, kam sestoupili. Boura byl vzrušen, mluvil mnoho a posmíval se aristotelikům, zatímco Holeček mlčky otáčel v prstech sklenici. Tož tak, myslel si pohlížeje na Bouru, člověče nepokojný, co vlastně hledáš? Viděl jsi v čemsi zázrak a nespasil tě. Poznal jsi pravdu a nepoddal ses jí. Měls velká vnuknutí a nerozžehla navěky tvůj život. – Ó kdybych měl tvá křídla!

Okřídlený duchu, jsou ti snad letky jen k tomu, abys vše opouštěl? abys neměl nikde pelíšku ani spánku? abys letěl až do prázdna a bavil se tam prostorem či chladil si prsa nicotou? Kdybych já poznal zázrak, byl bych zachráněn; kdybych našel pravdu, jakž bych se jí silně nedržel! a kdyby do mne vlétla jen jiskřička boží, zda bych nebyl jako kaple s věčnou lampou?

Kdyby k tobě promluvil sám Hořící Keř, nespasil by tě. Ale máš oči plamenné a poznal bys boha v keři i kopřivách, kdežto já jsem slepý a hmotný a neumím vidět zázraky.

Ach, tobě schází egyptské zajetí, abys mohl být vykoupěn věrou; ale kdo by tě mohl spoutat, letmý a bezbožný duchu?

„Vzpomeňte si,“ naklonil se k němu Boura, „loni nad tou šlápějí; řekl jste, že snad tudy šel nějaký bůh, a že by ho bylo lze sledovat.“

„Ach ne,“ zamračil se Holeček, „boha nelze vyhledat detektivní cestou.“

„Jak tedy?“

„Nijak. Je možno jen čekat, až sekera boží přetne tvé kořeny: tu pochopíš, že stojíš jen divem, a navěky utkvíš v údivu a rovnováze.“

„Vám už přesešla?“

„Ne.“

U stolu v koutě zvedl se nějaký člověk a zamířil k nim. Velký a silný, s velikou tváří, ryšavý, přímý a zamyšlený; tak tu stál s hlavou na stranu a díval se na Bouru jako zdálky.

„Co je?“ podivil se Boura.

Člověk neodpověděl; jen jeho oči jako by se blížily, stále pozorněji, těsněji a pátravěji. „Nejste vy pan Boura?“ řekl najednou.

Boura se zvedl. „Jsem; a vy?“

„Neměl jste bratra?“

„Mám bratra – – někde v cizině. Co s ním chcete?“

Člověk si sedl k jejich stolu. „To je tak,“ začal neurčitě; náhle zvedl oči a řekl: „Já jsem totiž váš bratr.“

Boura se nesmírně, až zmateně zaradoval: „Ty! jsi to skutečně ty?“

„Já,“ usmíval se člověk. „Jak se vám daří?“

„Vám – mně – Proč tak mluvíš?“

„Nejsem zvyklý,“ řekl člověk a pokoušel se o úsměv; ale na jeho tváři se obrazila jen utkvělá pozornost. „Celá maminka,“ řekl, opisuje prstem Bourovu hlavu.

„Nebyl bych tě poznal,“ mluvil Boura nadšeně, „bože, po tolika letech! Ukaž se přece! Jsi po otci, ano, po otci.“

„Možno.“

„Jaká náhoda,“ radoval se Boura. „Jen náhodou jsme sem zašli, já a – můj přítel Holeček.“

„Velmi potěšen,“ řekl člověk důstojně a podal Holečkovi svou velikou, palčivou ruku.

„A co ty?“ ptal se Boura nejistě.

„Nic, jedu sem za obchodem. Mám něco dole, na jihu, nějaký průmysl. Ale domů jsem si zajel.“

„Nebyl jsem doma... od smrti rodičů,“ doznával Boura.

„Náš dům zbořili. Císař tam stojí, škola, něco tak ošklivého z cihel. Šel jsem dovnitř, až na mne přišli, co tam chci. Byli tak hloupí, nic nevěděli. Ale naproti je takový domeček jako tehdy, tak nízký,“ řekl ukazuje rukou.

„Nevím, nepamatuji se,“ tápal Boura.

Ryšavý člověk se k němu naklonil a usilovně vzpomínal, napjatě zíraje očima jakoby sblíženými soustředěním. „Byl tam – byl tam – Hanousek,“ vykřikl náhle radostně, „Hanousek, žebrák, tam bydlil.“

„A jeho dcery,“ zářil Boura.

„Tak. Měly červené oči, takové bolavé kroužky kolem. A já jsem k nim chodíval jíst.“

„To ani nevím,“ podivil se Boura.

„Chodil. Pekly mi chleba na plotně – Co tak starý vyžebra, zbytky a kůrky, hrách, strašné věci; všechno jsem jedl. Pak jsem si lehl do postele žebrákovy a živil jeho vší.“

„Proto jsme tě marně volávali,“ usmíval se Boura.

„Ne, když jste mne volali, byl jsem nahoře na stráni, ve vysoké trávě, takhle vysoké. Nikdo to místo neznal, a tam jsem měl svůj dolík, jako zajíc, a díval jsem se domů. Viděl jsem tak dobře, když maminka vyběhla, volala mne, hledala, zaplakala strachem a láskou; bylo mně mučivé a sladce, až k smrti, ale neozval bych se za nic na světě. Báł jsem se, že mne uvidí, a přitom jsem jí kynul rukou. Jen trochu jsem se jí chtěl ukázat, jen tak maličko, aby mne ani nepoznala.“

„Často tě hledala,“ rozpomínal se Boura.

„Často. Chtěl jsem jen zkusit, bude-li mne hledat; seděl jsem tam bez dechu a čekal, až přijde. Volala, hledala, ale už nezaplakala. A jednou ani nevyšla ven. Tehdy jsem čekal až do večera, až jsem se báł tak sám.

Ale nepřišla, a ani já jsem víckrát nešel na stráň a začal jsem se toulat daleko a pořád dál.“

„Kde vlastně teď žiješ?“

„V Africe. Myslí jsem, že mne nemají rádi, a proto jsem se tak toulal. Chtěl jsem zkusit, stane-li se mi něco. Měl jsem rád takové city. No, nikdo se mnou doma nemluvil, i chodil jsem si popovídat s cestáři na kupě šterku. Starý Hanousek nikdy nemluvil, jen trochu nadával; ale jeho dcery mluvily mnoho a tak tiše.“

„Cos dělal potom?“ ptal se Boura skoro nespěšně.

„Nu což –“ Ryšavý člověk se zamyslí.

Boura tesklivě čekal. Snad něco o sobě poví. Zůstalo tolik času a dálky mezi námi, že bezpočtu slov tu mezeru stěží zasuje. Hled', bratře, budeme léta tak sedět a mluvit o maličkostech, o věcech denních a nepatrných, o všem, co víme; je třeba nesmírně mnoha všedností, aby se lidé sblížili a srozuměli.

Ale veliký bratr jen kouřil, plival a díval se do země; a v Bourovi pohnul se dětský cit: to je on, starší bratr, který smí dělat, co chce a má své tajnosti. Chtěl bych vědět vše, co dělá, ale on mi vše neřekne. Chtěl bych mu říci vše, co dělám, ale on se mne nezeptá. Ach, nikdy mu nebudu rozumět!

Jak často, jak často jsem tě vídal přicházet odněkud s tváří roztržitou, tajemnou a sytou, jako kočka, jež lítě a s rozkoší sežrala vrabce na půdě a vrací se umouněná, zločinná a s očima svítícíma! Jak často šel jsem na místa, která jsi opustil, abych tam hledal, cos tam objevil či co si tam skrýváš; a zpěevracev vše, zklamán a chud jsem našel jen pavučinový rub věcí! A i dnes máš tu tvář, již znám; vracíš se odněkud tajemně jako tehdy, jako kočka, jež zároveň vzpomíná i požívá rozkoš příští výpravy.

„Nu což,“ řekl náhle veliký bratr s jakousi úlevou. „Půjdu. Velmi, velmi rád jsem vás viděl.“

Boura zmaten povstal. „I já jsem rád – Ale zůstaň přece! Tolik let jsme se neviděli!“

Veliký bratr se oblékal. „Pravda, mnoho let. Velmi mnoho let. Život je příliš dlouhý.“ Oba bratři stáli v rozpacích, nevědouce jak se rozejít; veliký bratr naklonil hlavu, jako by něco hledal, nějaké lepší, čistší slovo; namáhavě se usmíval a hýbal rtoma – „Nechceš peníze?“ vyhrkl konečně. „Mám dost.“

„Ne, ne,“ bránil se Boura, náhle bez míry šťasten a dojat. „Ne, prosím tě, není třeba; ale děkuji ti, jsi hodný. Jed' s bohem, jed' s bohem.“

„Proč ne,“ bručel starší bratr a váhal. „Sám nepotřebuji. Jak chcete. Nu, sbohem.“

Odházel veliký a přímý, jen hlavu nesl trochu na stranu.

Holeček sledoval jej očima až ke dveřím, kde viděl jej ještě pokynout rukou, než zašel.

Boura se díval do země.

„Nechal zde hůl,“ zvolal Holeček a běžel s holí za odcházejícím; byl ostatně rád, že může okamžik nechat Bouru o samotě.

Na schodech slyšel kroky nad sebou.

„Hej, pane!“

Dvěma skoky byl nahoře a ve dveřích. Ale ulice byla prázdná, pokud dohlédl. Padal vlhký sníh, jenž na zemi ihned tál.

Zaražen ohlédl se do chodby. Nic než schody dolů.

Ode zdi oddělily se dvě postavy. Strážníci.

„Nevyběhl odtud někdo ven?“ ptal se Holeček spěšně.

„Co ukradl?“

„Nic. Kudy šel?“

„Vůbec nikdo nevyšel,“ řekl strážník. „Co tu jsme, nikdo z vinárny nešel.“

„Jsme tu tak deset minut,“ dodával druhý.

„Snad je ještě dole.“

„Není,“ namítal Holeček užasle. „Šel několik kroků přede mnou. Zapomněl dole hůl.“

„Hůl,“ opakoval strážník zamyšleně. „Ne, nikdo ven nešel.“

„Ale vždyť nemohl zmizet,“ křikl Holeček s náhlou zlostí.

„To nemohl,“ souhlasil strážník konejšivě.

„Jděte, pane, dolů,“ radil druhý; „chumelí se.“

Mají mne za opilého, pochopil Holeček; vždyť jsem pil sotva sklenici vína. Co to zas je? „Šel několik kroků přede mnou,“ vysvětloval znovu roztrpčeně; „nemůže se přece jen tak ztratit; a kdyby vyšel ven, viděli byste ho, ne?“

Strážník vytáhl svou knížku: „Jak se jmenoval ten pán?“

„Nesmysl,“ řekl Holeček, „co s tím chcete?“

„Kdoví co se s ním stalo. Snad nehoda nebo –“

Na Holečkových rtech se zašklubal divý hněv. „Kdyby to bylo jen to,“ křikl a uhodiv dveřmi běžel dolů.

Boura seděl nad svým vínem, pil z lítosti a sotva pozoroval, že byl Holeček pryč. „Váš bratr zmizel,“ hlásil mu Holeček chvěje se chladem a vzrušením.

Boura potřásl hlavou. „To mu je podobno.“

„Dovolte,“ mluvil Holeček netrpělivě, „šel po schodech nahoru, a náhle zmizel; ven vůbec nevyšel, jako by se zpropadl.“

„Právě tak, ano,“ kýval Boura, „jako by se zpropadl. Vždycky to dělal. Odběhl, nikdo nevěděl kam; a pak se vracel s tváří podivnou a zahloubán do sebe, jako by viděl víc, než lze pochopit.“

„K čertu, rozumějte mi: neodběhl, ale zmizel. Vždyť je to absurdní. Zmizel na chodbě; dva strážníci stáli u vrat a neviděli ho vyjít.“

„Podivín, skutečně podivín. Už v dětství byl takový – ano, nevypočitatelný; samotář, strašně nestálý, krutý a zamyšlený. Málo ho znáte.“

„Ale což nechápete,“ namáhal se Holeček. „Zmizel jako duch, jako by prošel stěnou.“

„Chápu. Byl tak nemírný ve všem, tak těkavý. Nikdy se nestaral o to, co smí, jako by neměl svědomí ani hranic. Tak často, tak často nás uvedl v úžas!“

„Cožpak je možno zmizet?“

„Nevím. Můj bratr nechodil do škol, nemá ponětí o vědách; neví vůbec, co je možno a nemožno. Opravdu, neobyčejně pohrdal vším učením.“

Holeček udeřil do stolu. „Ale na tom přec nezáleží!“

„Co tedy?“ řekl Boura zvedaje oči.

„Nikdo nemůže zmizet. Rozumíte, tady jsou –“

„– fyzické meze, já vím; to jste už říkal nad tou šlépějí. Fyzické meze! Jako by vám na nich tak záleželo! Hled'te, viděl jsem ledacos a četl mnohé nadto; ale ze všeho toho nic jsem nechápal lépe než vzkříšení dcery Jairovy¹⁰. Viděl jsem mrtvou dívku – Ach, v tom ohavném mechanismu jediné bylo by vpravdě přirozené: zázrak. Jediné odpovídalo by člověku nejhlouběji –“

„Zázraky, ano,“ mluvil Holeček; „zachránit někoho, uzdravit choré a především vzkřísit ty, kdo zemřeli mláde – Ale k čemu je to, co jsem viděl, a komu to pomůže? Jsou-li to divy, proč jsou tak bezcílné? Nic, ach, nic z toho neplyne.“

„I kdyby to k ničemu a pro nic nebylo! přec je to div – I v nás jsou takové události a případy, jež snad nemají cíle... než vlastní svou dokonalost. Náhlé okamžiky svobody – I když to jsou jen okamžiky! Kdyby se věci děly tak, jak je přirozeno naší duši, dály by se zázraky.“

¹⁰ Vzkříšení Jairovy dcery – podle novozákonních evangelií měl muž jménem Jairos jedinou dceru, kterou Ježíš zázračně uzdravil. *Pozn. red.*

II.

Utkvení času

Proč ten, na koho myslím, jenž sklání se nad psacím stolem, proč je tak nehybný, proč čeká a naslouchá, že se něco stane vně něho; jako by mu mohla nějaká věc dát pokyn v zármutku a závěr té nekonečné řady nejistot, jež jím prochází. Všechny věci kol něho jsou pouze zvyky zastřené melancholií; jen protější stěna ulice má v beztvarem tichu výraz neobyčejně hloupý a tak nepříjemný, že trpě s povděkem chápe se hrkotu drožky na dlažbě jako východiska z této vteřiny k příští.

Klap klap kopyta v hrčení kol, dlouhý rytmický řetízek a rachot za rohem, rychlé drnění na kamenech; to je něco, co se rozvíjí do dálky jako klubko, teď už zdaleka klapání stále tišší, tikání dlouhé jako tenká natažená nit, tak tenká, že snad už není, už není nic než natažená vzdálenost, nemožná délka, a ticho.

Ticho z nitra a zvenčí se slily jako dvě hladiny ničím nezčeřené a naprosto stejnorodé. Všechno je naprosto stejnorodé jako hladina, nepohnuté a natažené. Člověk u stolu tají dech a jeho srdce stojí jako hladina. Ticho je napjaté jako plátno, a všechno je tiché, všechny věci jsou kusy ticha vžehlené do hladké roviny bez pohnutí. Stůl a stěny, všechny věci dokola jsou jako kresba na vyhlazené ploše, jasná, beze zkratky a stínu. Jsou napjatým povrchem plochy, na němž není záhybu ani drsnosti; všechny jsou obsaženy v té nehmotné rovině jako stébla zamrzlá v ledu. Ani člověk u stolu není mimo ni: je tam, bez hnutí, v nesmírné hladině věcí, a nemůže se z ní vyrvati; kdyby sebou pohnul, cítí, že nastalo by vyšínutí a zborcení všech částí, strašné smrštění napjatých povrchů. Bez údivu, bez nitra, bez času. Úzkost, že toto snad je smrt, odejití, zahlázení. Necítit, to je pozitivní cit nebytí a silné utrpení z nebytí; nepohnutý zápas nevědomí o myšlenku a tíseň v hranicích prázdna. Všude hladina se smutným mrtvým povrchem. A toto, co stojí, jest čas; kdyby bylo možno pohnouti jím, rozpadl by se ihned v tisíce vteřin, jež by se snesly, mrtvé, jako prach. Než člověk u stolu se bojí

sebou hnout; s veškerou svou úzkostí a nemohoucností je uložen v tichu jako hmyz v průhledném jantaru; je naprosto zastaven.

A vtom kroky na chodníku, pěkné, hlasité a pravidelné. Svět v nehybné ploše se rozpadl nehlasnou explozí; věci hranaté a masivní se tyčily praskající, člověk u svého stolu se rozložil všemi směry prostoru cítě své bohaté rozvětvení a své pohyby ponořené do světa. Hrany a úhly všech věcí se ozývaly drsným šuměním prostoru: tak rychle probíhaly svými směry, se sebejistotou a tvrdostí. Srdce člověka chopilo se své staré bolesti, silnými, silnými tepy; ten, na koho myslím, se zvedl, aby unesl tíhu svého smutku, a velké kolo bytí se točí v kruzích stále širších a rychlejších.

Historie beze slov

Hluboké jsou lesy v noci jako beze dna tůň, a ty se zamlkle díváš na hvězdu nad Melatínem, myslíš na zvěř, která spí v hloubi lesa, na hluboký spánek všech a na vše, co v tobě nikdy neusne. Dlouhé, bez konce dlouhé jsou podmračné dny; kolikrát šel jsi lesem v takových dnech, ó kroků a vzpomínek bezpočtu, a nikdy jsi nedošel konce kroků a vzpomínek: tak dlouhé a hluboké jsou lesy nad Melatínem.

Ale že dnes je planoucí poledne srpnové, – palčivé průseky korunami a pročišnutí hvozdů srpem světla; že je tak jasný den, jako byste prořídly, hluboké lesy, a rozestoupily se před sluncem. Žár vypil mé vzpomínky, a skoro bych usnul, nevím, zda rozkoší nebo únavou, zkolébán bílými okolíky, jež se mi houpají nad hlavou. –

Za takového dne šel Ježek lesem, spokojen, že na nic nemyslí a nemůže myslet. Široce dýchá teplo mezi stromy. Utrhla se šiška, – zapomněla se držet, že je tak bezvětrno; koruny se zčeřily a všude se zachvělo světlo. Ó jaký pěkný, krásný den! Jak třpytí se stříbrem třesavé klásky metlice! Zkonejšen radostí nebo nudou naslouchal Ježek teplému bzučení lesa.

Oslněn stál na kraji paseky, kde neslyšně třásl se žár. Co to tu leží? Je to člověk. Leží tváří k zemi a bez hnutí. Mouchy se pasou na natažené ruce, jež jich nezaplaší. Což je mrtev?

Zbožně a s hrůzou sklonil se Ježek k napjaté ruce, jež dosud držela starý širák. Mouchy ani neodlétly. Na zašlé podšívce bylo ještě čisti několik písmen: ERTA.EL SOL. Puerta del Sol¹¹, uhodl Ježek užasle a schýlil se k tváři mrtvého. Ale tu člověk otevřel oči a řekl: „Nedal byste mi cigaretu?“

¹¹ Puerta del Sol – známé madridské náměstí (česky Brána slunce). *Pozn. red.*

„Milerád,“ vydechl Ježek s nemalou úlevou a horlivostí. Člověk si vzal cigaretu, promnul ji pečlivě a převaliv se na bok nechal si zapálit. „Děkuji,“ řekl a zamyslel se.

Byl nemladý, prokvetlý, širokých a neurčitých tváří; nějak velice zhubl ve svých šatech, takže ležely na něm v divných, neživých záhybech. Tak tu byl natažen na boku a kouřil dívaje se nepohnutě někam k zemi.

Puerta del Sol, přemítal Ježek, Brána Slunce; co jenom dělal ve Španělsku? Na turistu nevypadá. Snad není zdrav, že má tak svaté oči. Puerta del Sol v Madridě.

„Vy jste byl v Madridě?“ prořekl nenadále.

Člověk přisvědčivě dýchl nosem a mlčel.

Mohl by říci, kdo je, přemýšlel Ježek; slovo dá slovo, a ostatního se dovtipíš – Mohl ostatně říci: Ano, byl jsem v Madridě; ale to není nejvzdálenější místo, kde jsem byl, a jsou místa ještě krásnější a život divnější. O ledačems mohl by lhát. Hle, teď vzpomíná.

Člověk lehce mávl rukou, pohlížeje neurčitě a zamyšleně nikam.

Snad řekne: Vidím, že se na mne díváte se zájmem; považoval jste mne za mrtvého a s lítostí jste se ke mně sklonil. Povím vám tedy historii svého života. Nevyrušujte mne, bude-li se vám něco zdát nespojitě nebo bezdůvodně. Jen čtěte na mé tváři, zda žil jsem lehce a prostě. Tak nějak by asi začal.

Ale člověk mlčky a pomalu kouřil, upíraje světlé, nevidoucí oči do nekonečna.

Jistěže něco poví, myslel si Ježek; těžko se hledají slova pro děj života. Budiž, počkám. – Potichu ulehl naznak. Slunce ho udeřilo v oči a proniklo zavřenými víčky; červené a černé kruhy se roztočily a palčivě tančí před očima. Teplo dýchá dlouhými, ohnivými vlnami, a Ježkovi je blaze, jako by byl unášen kruhy černými a červenými, přílivem táhlých vln, pohybem nesmírným a nepostupujícím. Kam plyne ten silný, unášející pohyb? Ach nic; jen pohyb života na svém místě.

Náhle se obrátil. Po ruce těkal mu světlohnoutý mravenec, nevěda kudy kam po ploše příliš veliké. I nás, myslel si Ježek, mravenečku, i nás

rozčiluje svět příliš veliký: ty dálky, poutníče, ta panika neútěšná! Proč tak běžíš? Počkej, prodli; nic ti neudělám, třebaže jsem veliký. Ach, malý dobrodruhu, je to jen zmatek, co tě tak pohání? divý a zoufalý zmatek samoty? nějaká úzkost? Kdepak je brána, kudy bys unikl?

Blízko, na dosah ruky blízko, snesl se motýl na květ s křídly široce rozevřenými, houpá se na bílém okolíku a kyne lehkými křídly, svírá je a roztahuje pohybem kouzelným a vlnným, sladkým k opojení. Ach zůstaň, rozkoši! Nezkouzluj mé srdce tím věčným pohybem odletu! Utkvi a nech se ukolébat, milostná chvilko, vteřino bez rovnováhy, pokyne nevýslovný! Spanilé setkání po takových útrapách cesty! Čarovná křídla se panensky zachvěla, a náhle, nepochopitelně mizí motýl, vteřina, rozkoš, jako by se za ním najednou zavřela brána.

Ježek se dívá nahoru. Kam to vše ulétlo? Kam ulétáte, světelná oblaka, v pohybu bezcílném a neunaveném? Ach, být tak unášen, pro nic jiného, pro příčinu nižádnou než pro velikost nebe; být tak unášen, protože velký je prostor a nekončí! Protože velká je touha a nekončí. Konejšivé nebe, má duše je mírná jako mé oči. Ale proč hledíte až za obzor, mírné oči? proč, duše nejmírnější, vždy v sobě nalézáš démonickou ctnost neúkoje? Jak vysoko plují oblaka, závratně vysoko, – řekl bys, že až u bran slunce.

Puerta del Sol! Ježek se ohlédl. Člověk, jež byl našel, opět usnul, a jeho tvář zdála se nejasná a ztrápená, mírná a širá – Tu Ježek vstal, aby ho nevzbudil, a šel teplým lesem, roztržit, bez otázky a jakoby nasycen. Bylo mu, jako by byl vyslechl historii života, příběh málo jasný, ale blízký, nespojitý, ale nicméně příběh – Bylo mu, jako by vyslechl historii života a už ji pozapomínal.

Ztracená cesta

„Ale vždyť jsme ztratili cestu!“

„Patrně.“

„Kam jsme se to dostali? Vidíte něco? Kde je alej?“

„Nevím.“

„Kde to jsme? Viděl jste někdy, že by tu bylo nějaké vřesoviště?“

„Ne.“

„Ale jak jenom jsme mohli ztratit silnici? Vždyť bychom musili přes příkop – – Poslyšte, nešli jsme snad přes příkop?“

„Nevím.“

„To je absurdní. Vždyť se silnice nemůže ztratit pod nohama. Kde jste?“

„Sedl jsem si.“

„Po cestě se přece jde jinak než travou. Tvrdě a hlasitě. Právě tak jsem nás slyšel jít po silnici.“

„To vy jste tak hlučně šel.“

„Tím spíše! Vždyť je přímo nemyslitelné... To je to nejpodivnější, co jsem kdy – – Člověče, nespěte!“

„Já nespím.“

„Kde to vlastně jsme?“

Byla temná a skoro bezhvězdná noc; jen něco světlého kamení na zemi a malé vztyčené jalovce, podobné drobným, nepohnutým postavám; jen zdaleka křik sýčka vevrtával neznámou dálku do stojaté tmy.

„Nesmějte se mi,“ řekl stojící muž, „ale mně se to nelíbí. My jsme vůbec ztratili směr. Musíme se dostat na nějakou cestu, ať už vede kamkoliv; cesta říká aspoň ‚kupředu‘, ale bezcestí mlčí. Bezcestí je jaksi cítit nekonečností; je jí tu na všech stranách kolem nás; poslyšte, to je nemožné postavení.“

„Sedněte si,“ řekl druhý.

„Nechci. Já si sednu až někde u cesty, doprostřed mezi pravou a levou rukou, abych věděl, kde jsem. Kdo jde po cestě, tomu je svět napravo i nalevo jenom kulisou bez významu a stěnami dlouhé chodby; ale bezcestí je jako vrchol hory: příliš ve vesmíru; příliš otevřeno na vše strany. Pojd'me odtud!“

„Počkejte ještě, já nemohu.“

„Stalo se vám něco?“

„Nemohu. Ano, stalo se mi něco. Přišel jsem na něco, právě když jsme začali bloudit. Snad přesně tím okamžikem.“

„Kde to bylo?“

„Nevím. Zčistajasna se mi to vynořilo. Už jsem na to po léta nemyslel, a teď to přišlo samo. Snad právě proto, že jsme najednou ztratili cestu.“

„Nějaká vzpomínka?“

„Vzpomínka ne. Řešení. Odpověď. Něco, co jsem hledal po celý život, i když jsem na to nemyslel. Ó bože, je to strašně složité! Tím se mění můj celý život – Všechno souvisí. Chápete to?“

„Naprosto ne.“

„Ani já ne. Patrně jsem musel sejít z cesty, abych na to přišel. Sejít ze všeho, co ti je známo! Proto oni chodili na poušť! Ale opusť dům svůj a rodinu svou; tvá logika je utkána ze zvyků a tvé cesty z tisící minulých kroků; proto sejdi ze všeho a počni bloudit, abys hledal v neznámu. Sebe sama pak najdeš v tom, co je nejdivnější a nejnezvyklejší.“

„To říkáte mně?“

„To říkám sobě, protože jsem to našel. Sebe jsi našel, a nemůžeš se poznat; a přece je to jediné, co jsi kdy hledal. Můj bože, tolik let! A náhle to řešení: přijde ti radostný a bezeslovný cit, že to tu je; to, co není ještě myšlenka, ale jenom oslňující chvíle a zázračná jistota. Poslyšte, můj život se patrně změní, snad se naše cesty rozejdou; ale jsem rád, že jsem ten okamžik zažil s vámi.“

„Kdybyste mi aspoň řekl –“

„Nemohu. Teď ještě nemohu nic rozlišovat. Pravdu musíš zažít jako cit, dříve než se ti stane slovem. Musíš se v ní octnout jako v prostoru, který nikam nevede, ale otvírá se na všechny strany; neboť tvé přemýš-

lení je jenom cesta jedním směrem, jako chodba mezi stěnami. Tvé myšlení jde jenom kupředu po některé z mnohých cest; ale jediná pravda nikam nejde a nemá nikam zaměřeno, nýbrž stojí jako rozloha.“

Stojící muž mlčel a napjatě poslouchal do dále. V tisícerém tichu širé noci, zdálo se mu, rozvíjí se kdesi drobný, bezhlasý rytmus. Zdá se zaplaven hladinou ticha, ale je tu a neústupně si razí cestu. Lidské kroky! daleké úder o tvrdou cestu! Stojící muž si oddechl.

„Tam tedy je silnice,“ řekl, a náhle se podívil svému hlasu; o tolik jasněji a barevněji zněl než prve.

Sedící muž jako by procítl. „Co? Silnice? Vy už půjdete domů?“

„Vy tu snad chcete zůstat?“

„Ano, já vám to pak vyložím. Je to nesmírně složité. Počkejte ještě!“

„Vyložte mi to raději cestou.“

„Kdybych si to mohl zapsat! Co všechno mi napadá! Ó bože, jak nescísně!“

„Zapište si to doma. Já vás už dovedu.“

„Děkuji vám. Kde to jsme?“

„Nevím, jen pojd'te. Dejte pozor, tady je rokle!“

„Já nic nevidím.“

„Podejte mi ruku! Kriste, jak jsme se sem vlastně dostali? Pozor!“

„Počkejte, tady nemohu... Pojd'me zpátky!“

„To nejde, cesta je před námi. Kde vězíte?“

„Tady nahoře. A vy?“

„Ve vodě. Zůstaňte tam, och! Nestalo se vám nic?“

„Ne, děkuji. Jen když jsem dole.“

„Ted' pojd'te za mnou. Tak!“

A oba mužové klopýtali do stráně a opět dolů; byla to svízelná, prorvaná půda, kde bylo jim jít s tisícerou opatrností; bylo tu křoví, kudy bylo se jim prodírat; byly tu širé, obdělané lány, přes něž se pustili bezohledně jako kanci. Konečně příkop a silnice.

„A teď mi řekněte,“ zvolal ten, který šel napřed, „jak jsme se vůbec mohli dostat tam nahoru?“

„Nevím,“ řekl druhý trochu stísněně, „je to opravdu podivné. Musil bych o tom uvažovat... Mám teď tolik co přemýšlet!“

„Povíte mi už, nač jste přišel?“

„Ano. Je to tak zvláštní s tím zablouděním! Jistě jsem to našel právě v tu chvíli, když jsme ztratili cestu. Kdybych už byl doma!“

„O čem to je?“

„O duši...“

Nyní vykročili oba rychle a mlčky; prošli lesem a proběhli vsí; několik oken lidsky svítlo v hluboké tmě; a opět otevřela se širá a daleká luka.

„Co tedy jste chtěl říci?“

„O čem?“

„O tom, nač jste přišel tam nahoře – O duši.“

„Ach ano, máte pravdu. Říkal jsem, že o duši? Vlastně to nebylo jen to...“

„Poslyšte,“ řekl po hodně dlouhé chvíli jeho druh, „jak je to tedy s tou duší? Vy jste strašně roztržitý.“

„Já? Naopak. Právě jsem o tom přemýšlel. Není to zvláštní, že se člověk v podstatě nezná?“

„A vaše řešení?“

„Jaké řešení? To je navěky jen problém.“

„Ale vy jste měl nějaké řešení.“

„To určitě nebylo o duši. Spíše to byly jiné otázky, o životě vůbec... Právě jsem přemýšlel čím začít.“

„Tím, co vám nejprve vysvitlo.“

„Nejprve? To bylo jen tušení... Je to svrchovaně nesnadno formulovat – Opravdu nevím, co mi vysvitlo nejprve. Přišlo to všechno tak najednou!“

„Tedy začněte čímkoliv.“

„To nejde. Všechno bylo jeden celek... Ano, vše to jasně souviselo. Kdybych to jen mohl obsáhnout!“

„Povíte mi to někdy jindy?“

„Ne, raději hned teď. Jen co to trochu spořádám. Ale mne ruší to, jak hlasitě jdeme.“

„Sedněme si tedy.“

„Ano, děkuji vám. Především předpokládejte... Tak jasně mi to vysvitlo – Za prvé z toho plyne, jak bědné a nesmyslné bylo všechno, co jsem dosud žil. Rázem mne to proniklo jako nůž; zděsil jsem se sama sebe a pochopil jsem, že tolik let, ó Bože, jsem žil jen nevýslovnou a netušenou bolest. Tolik let! To tedy mi vysvitlo, co jsem byl a jak jsem nevěda trpěl; a všechno bylo marné a mylné, a úzké jako vězení; a mně bylo strašně, když celý můj život se mi vytratil jako nalezená chyba. Och, mnoho vám ještě vyložím blíže. Ale za druhé, počkejte, za druhé –“

„Co je za druhé?“ ptal se po chvíli soudruh.

„Počkejte, bylo v tom přece něco o duši, ale teď nevím – Ano, bylo v tom něco nesmírného o duši. Bože, co to vlastně bylo?“

„V jakém smyslu o duši?“

„Nevím, nebyla to vůbec slova, byla to jen jistota – Je to tak unika-
vé!“

„Rozpomeňte se přece!“

„Ano, hned. Něco o duši? Co to bylo?“

„Jen přemýšlejte, já počkám.“

„Děkuji vám. Hned to najdu.“

Čas noci nehnutě tkvěl na černých a beztvářých věcech. A hle, tu první raný člověk jde prázdnou silnicí. Není to křik kohouta ve vsi? Nepohnula se noc ve svém tichém nitru?

„Našel jste to?“

„Ach hned. Jen něco ještě –“

Na obzoru slabounce svítalo. Země a její věci nabývaly chladné, pří-
zračné bledosti; stále se zvedaly vyběleněji a ostřeji, a bylo světlo.

„Tak co jste našel?“

„Nevím... Uniklo mi to. Všechno jsem ztratil, a už nikdy to nebudu
vědět.“

„A vůbec nic, docela nic vám z toho nezůstalo?“

„Docela nic; jen to, co mi navždy vysvitlo o mém životě.“

Nápis

Chvilku oddechuje stanul Kvíčala u dveří a těšil se: Matys stůně, bude mít radost, že jsem přišel; trochu mu zahlučím u postele, aby se rozptýlil.

Zvonek zazněl tak přervaně, že to Kvíčalu trapně sevřelo; zdálo se mu, že zvuk uvnitř si vyplašeně a slepě razí cestu příliš ustátým tichem, i naslouchal s rukou na zvonku. Přišla otevřít stará maminka v papučích a šeptem ho zvala dále. Kvíčala šel po špičkách, nevěda sám proč; otevřenými dveřmi zahlédl Matyse ležícího v posteli obličejem ke zdi, jako by spal.

„Kdo je to?“ ptal se nemocný lhostejně.

„Pan Kvíčala,“ šeptala stará paní a odešla.

Matys obrátil se k příteli zveselenýma očima. „To jste hodný. Och, nic to není; jen zánět pohrudnice, nějaký exsudát... Za čtrnáct dní budu chodit.“

Kvíčala se nuceně usmíval. Bylo mu těžko v horkém pokoji, kde slabě a fádne cítil pach obkladů, moče, čaje a vajec. Dojíkala ho neholená brada Matysova i jeho zjasněné oči; litoval, že zapomněl přinést studený pomeranč nebo vlhkou kytíčku, aby ji nechal na nočním stolku mezi zmačkanými kapesníky, zbytky jídla a nečtenými knihami. Vcelku ho přemáhala mdlá ošklivost.

Pokusil se zahlučet; vypravoval nějaké novinky a mrzel se na svůj cizí, jakoby něčím povlečený hlas; cítil na sebe upřeny oči nemocného pozorně, a přece vzdáleně; i spolkl své novinky a toužil uniknout.

Matys vyptával se po známých; ale Kvíčala vycítil v tom zvláštní ohled chorého k zdravým a odpovídal vždy tíže. Posléze bylo vše vyčerpáno. Aspoň okno otevřít! poslouchat, co se děje venku! přenést se tam jen částí sebe! Zasmušile vyhýbal se Kvíčala upřeným a nepřítomným zrakům přítelovým; vyhýbal se očima palčivé a zmačkané posteli; vyhýbal

se zaschlé ošklivosti nočního stolku; a utkvěl v okně, v bledém a poloneprůhledném okně, v okně, jež vede ven –

„Podívejte se sem,“ řekl náhle nemocný ukazuje prstem na stěnu u hlav lože.

Kvíčala se naklonil; na zdi bylo zšedle a smazaně napsáno a dvakrát podtrženo tužkou slovo nazpět. „Nazpět,“ četl Kvíčala.

„Co tomu říkáte?“ ptal se Matys potichu.

„Někdo to tam napsal. Je to tam patrně už mnoho let.“

„Kolik let myslíte?“

„Nevím. Snad pět nebo deset – Kdy tu bylo naposledy malováno?“

„Ptal jsem se maminky,“ řekl Matys dívaje se do kalného stropu. „Víc než před desíti lety. Nechtěl jsem nikdy, aby mi tu malovali.“

Kvíčala spěšně se vrátil očima do okna.

„Jen se sem podívejte,“ naléhal nemocný, „nenapadne vás nic?“

Kvíčala znovu se naklonil přes postel. „Je to psáno mužskou rukou. Někdo to psal v rozčilení a netrpělivě, až se tadyhle ulomila tuha. Přímo ryl do stěny. A potomě. Ten háček je trochu divně... Ty dlouhé čáry na p a t vypadají nějak odhodlaně.“

„Nazpět,“ opakoval si Matys. „Nevíte, co tím je asi míněno?“

„Bůhví, snad nějaké odhodlání. Třeba něco vrátit.“

„Nebo sám jít k něčemu nazpět?“

„Možná. Proč se ptáte?“

„Jen tak. Přemýšlím, proč to tu je napsáno.“

„Někdo měl asi nápad nebo vnuknutí – Zapsal si to jenom jako heslo, aby na to nezapomněl. Proč vás to tak zajímá?“

„Protože je to psáno mou rukou. Psal jsem to patrně já, ale teď už vůbec nevím a nemohu si vzpomenout kdy a proč. Pořád přemýšlím, co to mělo znamenat.“

„Teď to už neznamená nic.“

„Teď ne, ale tehdy. Našel jsem to tu v nemoci. Nikdy dříve jsem si toho nevšiml, až teď. A tak z dlouhé chvíle přemýšlím –“

„O čem?“ vytrhl se po chvíli Kvíčala.

„Nikdy jsem nemyslel na minulé léta,“ mluvil Matys se zavřenýma očima. „Nač také? Všechno minulé je tak samozřejmé. Člověk si zvykne na minulé věci. Všechny mu připadají známé – Ale teď nevím, k čemu jsem se kdysi rozhodoval; nevím, k čemu jsem chtěl nazpět a proč mi bylo tak nesnesitelné; a nevím, kdy to vůbec bylo. Nikdy se nedomyslí... Nepřekvapí a neznepokojí vás někdy něco minulého?“

„Ne,“ řekl Kvíčala upřímně.

Nemocný netrpělivě pohnul rameny a mlčel. „Nevím, kdy a proč jsem to napsal,“ začal opět; „ale rozpomněl jsem se na mnohé okamžiky, ve kterých se mi to slovo mohlo zjevit jako spása. A pořád nalézám nové chvíle, kdy jsem je mohl napsat. Nebo raději splnit.“

„Jak splnit?“

„Nevím. Už dlouho o tom přemýšlím, jak by se to dalo splnit. Nazpět, ano nazpět, ale k čemu? Ležím tu a na ledacos se rozpomínám: k čemu z toho všeho se vrátit? Mohu si vzpomenout na mnoho krásného. Mnohého je mi líto. Leckteré lásky. Tu a tam zazáří stará myšlenka. A mnoho, nesčíslně mnoho jsem zapomněl, a na to myslím nejvíce. Je strašně mnoho minulých věcí. Minulost je závratná.“

Kvíčala vzdychl; bylo mu stále dusněji. Ach, ulice za oknem! Světlo, prostor! Rychlost a pohyb tam venku!

„Minulost není tak samozřejmá, jak jsem si myslel,“ řekl Matys jako by sám pro sebe. „Je nesmírně nejasná. Časem staly se podivné a nemožné věci. Připadá mně, jako bych stál na kraji poloneznámého světa; něco jsem už objevil, ale ostatek jde nekonečně dále a šíře, než jsem tušil. Neměl jsem ponětí... To je milosrdný omyl, že nám vlastní minulost připadá známá; známe jen něco, ale vše ostatní... Většinu měli bychom teprve prožít!“

Kvíčala naslouchal: venku zvoní tramvaj, kroky se množí, široce sype se rachot vozu; tence a jasně vzlétl křik dítěte. Ale sem přicházejí jen stíny zvuků nehmotně prošlé sklem; jsou obrány o vše blízké a skutečné; odcizeny zvukům, jež zvenčí se tlačí k oknu; smíšený s tichem.

„Je tu tak ticho,“ mluvil nemocný, „a čas je dlouhý. Myslím na minulé věci. Neměly ještě minout. A na cokoliv pomyslím, nic nemělo ještě minout. Měl bych to teprve prožít, pozorně prodlévaje – I ty nejhorší chvíle. Jako bych je byl všechny vypustil z prstů, nevěda ještě, co jsou; a převzácné mezi nimi –“

„Jste tu příliš osamělý,“ řekl Kvíčala.

„Ano. A za čtrnáct dní zase vstanu a už si snad nevzpomenu, že jsem někdy napsal ‚nazpět‘. Ale teď je to tady jako nápis na nějaké zdi. Nazpět! Všechno minulé je jen náповěď; vše zůstalo nedokončeno, naznačeno jako počátek a tušení... Nazpět! Snad každý to někdy pocítí a chtěl by se vrátit, jako by to bylo domů – nazpět! Není, ach není to návrat k svým počátkům, – k prvním krokům; ale nazpět ke koncům, k dopovědění a dokončení sebe sama, k posledním krokům... Nemožný návrat! Nikdy nazpět!“

Kvíčala vstal. „Za čtrnáct dní,“ usmíval se Matys. „Promiňte, už týden jsem s nikým nemluvil. Pozdravujte všechny.“ Jeho ruka byla horká a suchá. Och, ven! Čirý chlad, ulice, lidé, lidé – A ,vpřed‘ toho všeho!

Pokušení

Dlouho již chodil Růžička jako v mlhách. Bránil se tomu do úmoru a bez konce smýšlel důvody pro i proti, dokazoval si něco, zlobil se. Tvrdě zápasil o soustředění, a zároveň toužil: nechat se konečně unášet bez myšlenky a směru – Tak jako černý kůl na rybníku v mlhách, přemýšlel; nad vodou křičí racek a sletí, aby chytil hladinu do párat; voda se zachvěje, a racek uteče jako uličník; teprve bůhví kde se zachechtá...

Růžička se zastavil: Odjedu, nebo zůstanu? – Všechny důvody zmrtvěly a nemohl se jich už zmocnit; všechny zmrtvěly a utkvěly a nemohl se jich už zbavit. Důvody, které ho už netěšily. Zvadly v tom úzkém pokoji. V pokoji, který ho už netěšil. Důvody, aby zůstal a neodjížděl a nezahazoval zbytečně těch něco šancí. Klid, zaměstnání, zvyky, lampa, lože, lenoška – Vždyť více nepotřebuji, řekl si; zůstanu a naplním to vše pravdou života. Mé místo je úzké, ale mohu je prohloubit. Ach, zůstat navždy!

Nebo odejet, řekl si s úzkostí; pokusit se znovu a zahodit se do světa jako kámen do vody... Kdyby jen nebylo třeba rozhodnutí! Kdybych se mohl, sám nevěda jak, octnout kdekoliv ve světě a nemít nic než před sebou den, ó Bože! jaký by to byl den! Staníš se mi to jako osud nebo náhoda, – přijmu vše; ale sám chtít je strašné.

– Odjedu, nebo zůstanu?

Půjdu ven, rozhodl se konečně (aspoň něco učinit! cokoliv!), trochu ven, váhal u dveří, užít večera, nutil se; ale „zůstaň“, praví lampa, lože, lenoška, nuda, „nač jít? Jít je tak namáhavé; zůstat tak jednoduché; jít tak zoufalé; zůstat tak zoufalé; zůstaň!“ Ne, dnes ne, rozhodl se násilím, a šel. „Zůstaň“, mluví k němu rozžaté ulice, „již tě nerušíme; změřils nás tolikrát, že nás už nevidíš.“ Ani vy mne nevidíte, namítal, a vaše okna neblýsknou na mne nedůvěřivě jako pohled, úsměvně jako pohled, průzračně jako pohled náhody. Chodím tudy denně: stali jsme se sobě cizími. „Ano, za tolik let!“

Růžička se uchýlil do kavárny roztržitě okřívaje, rád, že je tak ztracen v roztříštění světla a hlasů, že sám sobě mizí v množství, že zrcadla planou a sklenice řinčí; napsal si prstem otazník na stole a objevil v mramorové desce zábavné průběhy žil, síť náhody, nesčetné dráhy bez cíle – Odjedu, nebo zůstanu? Oči! kdo se to na mne dívá?

Děvčátko, usmál se zrakem, co mi chceš? Hladké oči uklouzly, utekly za víčka a sladce, temně se dívají nikam. Nic, bledé líčko pod černým kloboukem, hračka ze sloni, mlád'átka ruce si hrají na klíně s ničím. To velké černé je maminka a prohlíží módy. Šedivé oči kradí přiletují, prchají, neposedí; spanilá jsou víčka očí, sklopená víčka, spanilý smutek, láska a hudba, večer, otázka a nic, sličný je pohled očí, radost, šaty, hudba a otázka, sličné milování, sličné jaro, fialky na ulici, růžový květ, růžový úsměv, sličný pohled, a do očí! přímo do očí, silně a přímo, krátce a tázavě sličný pohled! Hladké tváře se růžově zalily. Krásné jsou bílé a zardělé tváře; krásné a smutné vlasy; smutné a útlé ruce na klíně, na černé smuteční sukni.

„Dost,“ prosily sivé oči, „tolik chvály, můj Bože, – kam teď mám s očima, s víčky a rukama? Nedívejte se na mne, upustím sklenici; zanic se na vás už nepodívám.“

Útlé ruce, myslil si dojat, tak jako ruce houslistky: ach, jaké tremolo, pláč bezpředmětný, píseň, která končí a nekončí; zda někdy uslyším tu bázlivou a pěknou píseň? Ten pěkný, dětsky drsný hlas?

„Bože, to ne! Co bych vám řekla? Neumím do pěti počítat. Kdo jste? Proč se tak díváte? Proč se nedíváte?“

Když se dívám, myslím na lidi kolem, na vás, na váš dech, na lásku, na všechno, co bych ti řekl, – nevím, nač myslím, když se dívám; ale když se nedívám, myslím na vás, na všechno, co nevidím, na sebe sama, na šťastnou náhodu, a hlavně na tebe.

„Přestaňte! Přestaňte!“

– Naproti usedli noví lidé, a v jejich středu –

„Ach, podívejte se,“ vyhrkly sivé oči, „jak je krásná!“

– Ano, krásná, skutečně krásná, och, děvčátko, jak veliká a krásná! Proč přišla, koho to hledá temnými očima? Ach, kdo by snesl zdrcující

pohled krásy? Jak by se nezachvěl zmatkem a leknutím, jakž by ne-
sklopil očí? Běda, že na něj pohlédla!

Pomalou, bez nejistoty a otázky snesly se veliké černé zraky ženy no-
vě příchozí na jeho tvář. Tu jeho srdce úžasem stanulo a mlčelo.

„Jsem krásná. Tolik se mi jich koří. Pohlédni.“

Odjedu, odpověděl zasmušile.

„Zůstaň. Jsem krásná. Potkáš mne na ulicích, v bazarech a na slav-
nostech. Hledej mne v lóžích divadel. Potkáš mne, budeš-li chtít. Mů-
žeme se seznámit a – kdož ví?“

Odjedu, opakoval zarytě.

„Zůstaň. Mám tak málo zábavy, tak málo. Jsem tak krásná. Budeš
mne často vidět, denně, chceš-li, a tak zblízka! Zůstaň.“

Ne, řekl palčivě, odjedu; odjedu a vrátím se s ústy hořkými mořem
a cizostí; vrátím se s jinou duší. S duší bez úžasu a chvění; s hrubou,
odvážnou, planoucí a nestoudnou duší; s neklidnou a krutou duší;
s duší pro tebe. Ale pak! aby plakaly ty nejkrásnější oči! aby chvěla se
krása! abych byl horší než ty! Abys mne milovala. Aby se splnil osud.
Abych se nebál boha. Abych se ti vyrovnal. Nic není strašnější než krása
a odvaha.

Černé zornice se odvrátily a měkce čarovaly donekonečna.

Budiž, cítil, staniž se mi to jako osud. Odjedu, abych se odvážil.

„Zůstaňte,“ řekly ztraceně šedé oči, „ach zůstaňte! Přišla bych sem
zase příští soboty. Někdy vás potkám. Neuteku, i když na mne promlu-
víte. Proč nechcete zůstat?“

Ach, děvčátko, zaplakalo jeho srdce smyslnou něhou, zůstal bych;
jak bych nechtěl zůstat? Ale právě tys mi připomněla den v cizině, ne-
šťastného člověka v cizině, nevím, proč tak nešťastného a tak ztrace-
ného; připomnělas mi šťastnou náhodu, úsměv, laskavé slovo cizím
jazykem a sličný pohled, který se už nevrátí: ta radost, kdybys věděla,
a ten překrásný den v cizině! Nic není krásnější než láska a šťastná
náhoda, nic se nevyrovná dobrému setkání, které se nevrátí. Zůstal
bych: ale tys ve mně vzbudila věčnou touhu po náhodě.

Odrazy

„Pozor,“ zavolal Lhota na neznámého rybáře, „bere!“

„Ach, děkuji vám,“ odpovídal oslovený přívětivě, „nechcete si ji vytáhnout?“

Lhota rychle sklouzl po hrázi a chopil se prutu. Udice byla prázdná; a když Lhota přitáhl vlas, objevil na udičce přivázanou červenou tkanici.

„Tohle vy dáváte místo červa?“ ptal se rozmrzele.

„Ano,“ řekl rybář s ostýchavým úsměvem.

„Chytil jste už něco?“

„Nikdy.“

Lhota zůstal seděti na hrázi, nevěda, má-li se smát nebo zlobit. Jak je to možno, myslil si, jak je vůbec možno takhle lovit ryby?

„Já totiž nelovím,“ ozval se rybář, „jen tu tak sedím s prutem, aby se mi lidé nesmáli, když mne tu vidí.“

„Jste zdejší?“

„Bydlím v tom domku za námi. Už mnoho let sem chodím, protože se mi tu líbí. A nechytám.“

Lhota se podíval do velikých, světlých očí rybářových. „Vy jste nemocen, ne?“

„Nemohu chodit. Už po léta. Mnoho let jsem nebyl dále než tady – Ale tady je krásně.“

„Skutečně,“ řekl Lhota nejistě. Do nedohledna táhly se holé hráze a mezi nimi plynula široká, šedivá řeka.

„Měl byste tu být při západu slunce,“ mluvil nemocný, „nebo ráno. Sedím tu od rána, a nikdy mi není nudno nebo prázdnno; když pak večer přijdu domů, spím beze sna, noc co noc spím krásně a beze sna. To teprve v zimě –“

„Co v zimě?“

„Nic, sny. V zimě nemohu sem, i spím ve dne v noci, bez oddechu, až už nemohu únavou spát. Ale v létě jsem tu denně.“

Lhota se zamyšleně díval do vody: plynula širá a beztvará, trouc se nekonečným bokem o kamení; zvlněná, zčeřená, pohnutá, až mu přecházely oči. A nebyla to již běžící řeka; jen šum, který netkví, ale bez konce ubíhá a mizí; míjení bez hranic, bez mezí únik všeho –

„I v zimě se mi zdá jen o vodě,“ ozval se nemocný. „Je to jediný sen, který se mi zdá celé dny a noci a celé měsíce, přetržený jen, když se vyjevím ze sna. Teprve v létě přejde, když vidím skutečnou vodu.“

Lhota přivřel oči slabou závratí. „Nechtěl bych, aby se mi zdálo o vodě, která plyne.“

„Ne, ta vůbec neplyne,“ řekl chorý. „Mně se nezdá o skutečné vodě. Je to velká řeka, která stojí bez hnutí, a po ní plynou odrazy. Ubíhají po ní tak jako ty listy unášené proudem.“

„Jaké odrazy?“

„Zrcadlené věci. Břehy, které se odrážejí v hladině. Plují po vodě rychle jako ty vlny a nezčeří ji. Snad přicházejí až z hor. Jsou to veliké stromy, které se sunou tiše a korunou dolů, jako by visely do bezedného nebe. I nebe plyne po té nehnuté řece se sluncem i oblaky a hvězdami. Viděl jsem plout odrazy kopců a vesnice na břehu řeky i s lidmi. Jindy je to bílý dům o samotě nebo osvětlené okno.“

„To je absurdní sen,“ řekl Lhota.

„Strašný. Někdy pluje zrcadlené město a nábřeží s rozsvícenými světly. Na hladině třese se listový stromů, jako by vál vítr, ale voda se nerozčeří. Dívka zalomí bílýma rukama a je unášena dál. A já vidím v odraze, jako by někdo stál na druhém břehu a chtěl se na mne podívat nebo dát mi znamení; ale obraz na vodě uplývá i s rukou přiloženou k očím.“

Nemocný chvíli mlčel. „A někdy,“ začal opět, „je to jen rozžatá svítilna opuštěného přístavu na břehu řeky; zahoupá se jako v listopadovém větru, a pluje pryč. Nic se nemůže zastavit a neprodlí. Nic vodu nezvrásčí, a nic není nad ní nebo mimo ni. Věčnost je strašná.“

Lhota mlčky se díval do vody; vlna po vlně vracela se bez konce ke kameni pod jeho nohou a zase se odlila v neústupné hře, jež ho dráždila i konejšila.

„Často se probudím,“ mluvil nemocný, „pokryt potem a uděšen k smrti; a tu si řeknu: Věčnost je strašná. Vlna po vlně přijde se zlomit o kámen; kámen po kameni se svalí k vlnám, které jej roznesou. Ale viděl jsem hladinu, která se o nic neláme a nezlomí. Světla a stíny všeho na ní minou. Kopce se odvalí a stromy uběhnou; uplynou města i skály, dívka marně lomí rukama a začátek i konec světa přeběhne jako zrcadlení. Hladina, která se nikdy nezčeří a nemůže zčeřit. Jíž se nic nedotkne a nemůže nikdy dotknout. A kdo se do ní dívá, vidí vždy jen prchat pouhé odrazy věcí, zbavené skutečnosti.“

Na protější hrázi zastavil se muž a chvíli se díval. „Tak co,“ zavolal konečně, „berou?“

„Neberou,“ odpovídal nemocný vesele. „Rád tu sedím,“ promluvil opět k Lhotovi. „Když spadne do vody list, voda se zachvěje, a i já se zachvěji, ale bez úzkosti. Někdy, při západu slunce, tu myslím na Boha. Věčnost je strašná.“

Lhota se tázavě obrátil.

„Chvílemi,“ pokračoval chorý, „viděl jsem tak podivné zčeření na vodě, že nelze pochopit, odkud přichází. Někdy se zlomí vlna a zaleskne se krásněji než jiné; a jsou i úkazy na nebi – Stává se to velice zřídka. A tu si myslím: proč by to nemohl být Bůh? Snad je právě tím nejprchavějším na světě; snad i jeho skutečnost je náhlé zlomení vlny a záblesk; nepochopitelně, výjimečně se vyskytne, a zajde – Často jsem o tom přemýšlel; ale hled'te, mám tak malý obzor, po léta jsem nedošel dále než sem. Je možno, že i mezi lidmi se přihodí takové zčeření nebo záblesk, a zase se zlomí. Musí se zlomit. Pravá skutečnost se musí zaplatit zánikem. Ach, slunce už zapadá.“

Bosé děvče stanulo mlčky za nemocným pánem. „Ano, půjdeme,“ řekl chorý. „Dobrou noc, pane. Hled'te, ted', ted',“ ukazoval na řeku. „Nikdy to není dvakrát stejné. Dobrou noc.“

Pomalou a lhostejně jej odvádělo děvče domů. Řeka byla perleťově světlá, bez konce měňavá, a Lhota s tichou závratí pohlížel na tvrdošíjnou hru vln.

Čekárna

Přečkám noc v restauraci, myslil si Záruba, když vlak už dojížděl, nebo natažen někde v čekárně; přespím tři nebo čtyři hodiny a prvním raným vlakem pojedu dále. Bože, jen rychle! ještě zbývá naděje, a všechno lze zachránit; ach, tolik hodin!

Ale restaurace byla už zavřena a jedinou čekárnu naplnil transport vojska. Spali na lavicích a stolech, leželi všude na zemi s hlavou opřenou o trnože, o plivátka, o zmačkaný papír, tváří k zemi a nakupení jako hromady mrtvol. Záruba se zachránil na chodbu: byla tu zima, a dva plynové plameny se zmořeně třásly ve vlhkém pološeru, jež páchlo dehtem a močem záchodů; něco lidí se chvělo a zívalo na lavičkách v tupé trpělivosti dlouhého čekání. Ale bylo tu aspoň trochu místa, trochu místa pro člověka; aspoň trochu místa pro mlčelivý spánek unaveného.

Záruba si našel lavici a usadil se co nejtepleji, co nejpevněji; ze sebe sama si vystavěl kout pro svůj spánek, lože, pelest, čtyřhran, útočiště – Och, nepohodlí, vytrhl se z polosna; jak jen položit údy? Dlouho a usilovně o tom přemýšlel; konečně se mu dětsky zachtělo ležet, i natáhl se na lavici. Ale lavička byla příliš krátká. Záruba zoufale zápasil se svými rozměry, rozlítostně odporem tak bezohledným; posléze ležel jaksi spoután, bez hnutí, chlapecky malý, a díval se na veliké světlé kruhy, jež se točí ve tmě, na kroužící terče – Vždyť už spím, problesklo mu hlavou, a v tom okamžiku otevřel oči; tu viděl ubíhati úhel dvou stěn a strašně se zmátl: Kde to jsem? Co to vlastně je? Vytřeštěně hledal nějakou orientaci, ale nemohl se dovtípit prostoru a směrů; i sebral všechnu svou sílu a vstal. Znovu viděl dlouhou a studenou chodbu, ale viděl ji smutnější než dříve, a poznal, že se už naprosto probral ze spánku, a pocítil v ústech hořkou chuť bdění.

Opřen o kolena přemýšlel o své záležitosti. Udělat to poslední, zasadit se o záchranu, ano; ale ještě tolik hodin! Roztržitě pohlížel na špina-

vé dlaždice chodby; objevoval pošlapané papírky, hnusný chrchel, rmut nesčetných nohou – A tam to je jako podoba tváře, oči z bláta a ústa ze slin, šeredný pokus o úsměv...

Znechucen zvedl oči. Tam leží voják na lavici, spí s hlavou zvrácenou nazad a sténá jako umírající. Nějaká paní spí, na klíně hlavu děvčátka; má zlou a ubohou tvář, spí; ale děvčátko se dívá bledýma očima a něco si šeptá; má dlouhou, vysedlou bradu a široká ústa v hubených líčkách, dětská stařenka smutných, širokých, poletujících očí – Hle tam ten tělnatý, jak spí, opuchlý rozespalostí, bezvládně padaje z lavice, užaslý a pitomý; měkká hmota, jež se svalí na první opěrný bod. – Pod zeleným kloboučkem mrkají černé čilé oči mladého muže. „Pojď sem,“ píská mezerami rozežraných zubů na bledooké děvčátko; „pojď sem,“ šeptá a směje se. Děvčátko se rozpačitě vrtí a usmívá se strašným stařeckým úsměvem; je bezzubé. „Pojď sem,“ hvízdá mladík a sedne si k němu sám. „Jak se jmenuješ?“ A hladí mu dlaní kolínka. Holčička se úzkostně a nehezky usmívá. Spící voják chroptí jako v hodině smrti.

Záruba se roztřásl zimou a ošklivostí.

Jedna hodina s půlnoci. Čas sunul se mučivě pomalu, a Záruba cítil se jím rozvlékán, bezmyšlenkově roztahán rostoucím a bezesměrným napětím. Dobrá, řekl si, zavru oči a vydržím tak bez myšlenky, bez hnutí co nejdéle, po celé hodiny, co se převalí čas – A tak strnule seděl, nutě se vydržet co nejdéle; bez konce tkvělo trvání minut, čítání bez čísel, průtah za průtahem – Konečně, po době nepřežitelné, otevřel oči. Pět minut po jedné. Chodba, papíry, dítě, týž rozpačitý, stařecký smích... Nic se nezměnilo. Vše ustrnulo v nepostupující, utkvěle blízkou přítomnost.

A náhle objevil Záruba člověka. Seděl v koutě nepohnutě jako on sám a nespál. Ten je jako já, myslil si Záruba; nemůže také spát pro čas. Nač myslí? Na čekání bez konce jako já? Člověk se zachvěl, jako by mu ta otázka byla nemilá. Záruba nevolky se zadíval do jeho beztvaré tváře; postihl na ní neklidný pohyb, jako když někdo zahání neodbytnou mouchu. Najednou ten člověk vstal, po špičkách přešel chodbu a sedl si rovnou vedle něho.

„Vám bylo nepříjemné, že se na vás dívám,“ řekl Záruba tlumeně.

„Ano.“ Oba dlouho mlčeli. „Podívejte se,“ zašeptal konečně člověk ukazují prstem na zem, „tady to vypadá jako lidský obličej.“

„Už jsem se díval prve.“

„Už jste se díval,“ opakoval člověk zádumčivě; „vám tedy bylo také tak –“

„Jak?“

„Nic není těžší než čekání,“ odpověděl člověk.

„Jak mi bylo?“

„Těžko. Je těžko čekat. Ať přijde cokoliv, je to vysvobození. Čekat je těžko.“

„Proč o tom mluvíte?“

„Protože je těžko čekat. I vy jste četl tváře napsané v prachu a slinách. I vy jste se trápil. Nic není mučivější než přítomnost.“

„Proč?“

„Protože čekat je těžko.“ Člověk umkl a díval se na zem.

„Kam jedete?“ zeptal se Záruba po chvíli.

„Jedu jen tak,“ odpovídal tázaný roztržitě, „pro potěchu. Často se totiž najdou krásná místa. Jdete tak daleko, že už na nic nemyslíte, a najednou jste na takovém místě; je to potok nebo studánka v háji, nebo děti, něco neočekávaného a krásného – A tu překvapen pochopíte, co je to štěstí.“

„Co je to štěstí?“

„Nic. Prostě to potkáte. Je to, zkrátka, ku podivu. Myslel jste někdy na pohanské bohy?“

„Nemyslel.“

„To bylo tak: Nikdo jich nečekal, a znenadání je uviděl. Někde ve vodě nebo v křoví či v plameni. Proto byli tak krásní. Ó, kdybych to dovedl vyslovit! Kdybych to jen dovedl vyslovit!“

„Proč myslíte na bohy?“

„Jen tak. Štěstí se musí rychle a nenadále potkat. Je to tak zvláštní náhoda! Tak náhlá událost, že byste řekl: ach, jaké dobrodružství! Potkalo vás to někdy?“

„Potkalo.“

„A tu vám bylo jako ve snu. To nejkrásnější je jenom dobrodružství. Tam, kde přestává být láska dobrodružstvím, stává se trápením.“

„Proč, proč to tak je!“

„Nevím. Nemohla by trvat, kdyby nebyla trápením. Hled'te, staří měli jediné jméno pro štěstí i náhodu. Ale bylo to jméno božské.“

Fortuna, myslil si Záruba teskně. Kdyby mne potkala na této cestě! Ale je těžko čekat na náhodu!

„Čekat je těžko,“ promluvil zase člověk, „tak těžko a trapno, že ať čekáte cokoli, čekáte jen jediné: konec čekání, vysvobození z čekání. Tak těžko, že čeho se dočkáte, nemůže už být krásné ani šťastné, ale divné samo sebou a jaksi smutné, bolestné tím vším čekáním – Nevím ani, jak to říci. Každé vykoupení je takové: nikdy to není pravé štěstí.“

Proč to říká? myslil si Záruba; jakž bych nebyl šťasten, dočkám-li se?

„Čekali Boha samotného,“ pokračoval člověk; „ach, jaký pak člověk to přišel, aby je vykoupil z čekání? Nebylo na něm vzeření ani krásy, nejposlednější z mužů, muž bolesti; neduhy naše on nesl a bolesti naše on snášel, jako by ani nebyl bůh.“

„Proč o tom mluvíte?“

„Čekat, hled'te, je těžko; i Boha to zlomí a pokoří. Čekejte po léta nějaké štěstí, velkou a krásnou událost; konečně to přijde, malé jakési a zasmušilé tak jako nějaká bolest; ale vy řeknete: ano, Bože, to je to, nač jsem tolik let čekal, aby mne vykoupilo!“

„Co tím míníte?“

„Tím míním: Jediná odměna za čekání je konec čekání; a jen proto stojí čekání za to. Proto, proto je třeba čekat. To je smysl naší víry.“

„Jaké víry?“

„Jakékoliv,“ řekl člověk a umkl.

Lidé na chodbě se probouzeli a počali přecházet. Bezzubé děvčátko nyní usnulo v náručí matčině, ztraceno pod šálem. Něco života se proliho chodbou; byl bezcílný a neladný, ale pohnul se a mohl se udržet.

„Co jste mínil těmi bohy?“ zeptal se Záruba náhle hlasitě.

„Byli krásní,“ mluvil člověk; „stačilo jen štěstí nebo náhoda, abys je uviděl a tím se stal sám trochu bohem. Myslím si tedy: divné je štěstí, tak prapodivná je krása a štěstí, že se může stát jen divem a náhodou. Ale kdo čeká, čeká na něco, co se musí stát; něco musí přijít, co ukončí jeho čekání. Hled'te, každý čeká... i vy; sešli jsme z cesty radosti, abychom čekali veliké věci. Ach, čekat je strašné napětí života, skoro jako víra. Ale čím více čekáte – – At' přijde cokoliv, budeme vykoupeni. Hled'te, už je den.“

Do nádraží vevalil se proud lidu se smíchem, kašlem a povykem. Jako veliké koště projel hluk chodbou, smetl slehlé ticho a ovál zaprášené hlasy. Pasažéři vstávali z lavic, strášali pavučí spánku a pohlíželi na sebe bez nepřízně, spojeni společnou nocí. Ale venku, za okny, svítal den.

Člověk, jenž mluvil, se Zárubovi ztratil mezi lidmi. Nový zástup, lístky, křik a zvonění – Černý a lomozný vlak vjížděl do nádraží, vpil zástup, syčel, vydechl a rozjel se k cíli. Bože, jen rychle, myslil si Záruba, ještě není vše ztraceno; doposud zbývá naděje.

Pomoc!

Shledal, že je na širém svahu porostlém krásnými stromy. Vždyť je to Francie, uhodl náhle, to jsem asi nastoupil do špatného vlaku. Je to skutečně zvláštní vlak, – samé cizí tváře, které se mu smějí, jako by byl špatně oblečen; a vlak jede divoce, až okna drnčí.

Brož se vyjevil ze sna. Někdo klepal na okno.

„Co je?“ křikl Brož slepeným jazykem.

„Prosím vás,“ mluvil venku chvějící se ženský hlas, „kdybyste nám šel honem pomoci!“

„Jděte k čertu,“ odpovídal Brož zuřivě a zavrtal se hlavou do podušek. Jen zachytit přetržené vlákno snu! navázat spánek právě tam, kde byl přerušen! Vlak, něco o vlaku, nutil se Brož; a náhle ho trýznivě jasně napadlo: Měl jsem se zeptat, co se jim stalo!

Vyskočil z postele a běžel otevřít okno. Chladně, černě zavála zvenčí pustá noc. „Kdo tu je?“ volal, ale nic neodpovídalo. Tu otrásla jím zima, i šel si lehnout; opět nalezl v peřinách své vlastní suché teplo a požíval ho dychtivě a neomezeně; opět poklesla mu víčka a údy povolily v kómatu. Och, spát!

Široce otevřenýma očima díval se Brož do tmy. Kdo to asi byl? Nikdo se tu ve vsi o mne nestará. Kdo to hledal u mne pomoci? Byl to ženský hlas. Byl to nevystihle bolestný hlas. Snad šlo o život. Ostatně nejsem lékař. Ale snad šlo o život.

Zmučen obrátil se Brož k oknu. Rýsovalo se jako studeně modrý obdélník v černé, neprostorné tmě. Nikde nehoří. Je ticho, jen hodinky u hlav hrotitě tikají. Co se to jenom stalo? Jaké neštěstí? Snad je to v sousedství; někdo umírá; někde se bezradně zápasí s těžkou chvílí. Nejsem konečně lékař.

Ale lože suše a únavně pálí. Brož usedl v posteli a vzal si ze zvyku brýle. Čím bych vůbec, přemítal, dovedl pomoci? Jak jenom přispět? Umím snad něco pomocného? Bože, ani poradit ne, ani utěšit ne; ani

slovy bych nedovedl sejmuti část tíhy z kohokoliv; ani účastí někoho podepřít. Vždyť sám nic nechci než mít pokoj; než zbavit se ostatních. Co se to asi stalo?

Vtom ho napadlo rozsvítit lampu. Snad zahlédnou, že svítím, řekl si, a přijdou znovu. Budu svítit jako maják. Přijdou-li, zeptám se, co se přihodilo; aspoň poznám, že jsem skutečně nemohl pomoci – Předem potěšen nastlal si Brož polštářů za záda; napjatě číhal, že vrznou vrátka a též ženský hlas že bude prosit za oknem. Ale tikavý běh hodinek jej týral. Marně se snažil zastavit je. Byly tři hodiny. Znenáhla natěsnala se mu v prsou ošklivá tíha neklidu a vzrušení. Nikdo nepřicházel.

Váhavě a chvatně počal se Brož strojiti. Jistě, řekl si, budou svítit tam, kde se něco stalo, a já zatukám na okno. Tak jako tak bych už nespál. Nic tam nebudu platen, ale – Snad jsou tak bezradni – Brož mátl se spěchem a proklínal tiše tkaničky bot; posléze podařil se mu neobyčejný uzel, i vyběhl před dům.

Bylo černo, naprosto černo. Brož pustil se uličkou dolů hledaje rozsvíceného okna; nikdy dosud neviděl vsi tak do nevědoma usnulé, tak cizí všemu bdícímu, tak cizí – Nikde nebylo žalující noční lampy, nikde proužku světla za okenicí. Zděšen stanul před kaplí: v oknech trásl se a bloudilo matné světlo plamene. Věčná lampa, pochopil po chvíli a šel dále; ale nikde nebylo rozžato; všude temno, jen trochu bledosti vypočené stěnami –

Potichu vracel se Brož domů naslouchaje před němými domky. Neozve se uvnitř nářek, nezachvěje se tichá bezmoc? Nezapláče ženský hlas? Trna sondoval Brož zavřené prostory mlčení: nic, ani hustý dech, nic – Což nezalétne z šíra noci, z některé dálky, z některé strany světa rozryvný křik o pomoc?

Jak cizí je tento spící svět, jenž nemluví! Jenž nevykřikne bolestí! Jenž nezavolá o spásu! Kdyby se nyní zvedl nejtišší nářek, zda nechopil by se ho horlivě, zda by se o něj neopřel jako o sloup, zda by se ho nezachytil jako světla rozsvíceného ve tmě –

Jiným pomáhat chceš, ozvalo se v něm výsměšně a jasně, a sám sobě pomoci nemůžeš! Ale což, myslil si Brož v bolestném úžasu, je tomu

skutečně tak? Vždyť spíše proto, ach, právě proto, že sám sobě pomoci nemůžeš – Kdo si může pomoci, bude pomáhat sám sobě; ale ty, který si nemůžeš pomoci, zda to nejsi právě ty –

Brož se zastavil jako udeřen. Sám sobě pomoci nemůžeš! Ale což je tomu skutečně tak? Potřebuji vůbec pomoci... od sebe sama nebo kohokoliv? Je mi tak zle? Bože, to ne! Vždyť žiji po svém a ničeho víc nechci. Jen abych prožil své dny pro sebe sama. Nemám nesplněných přání. Snad vůbec nemám přání. Sám sobě pomoci nemohu... Není v čem. Nikdy mi to nepřišlo na mysl. Zůstaň vše, jak je: den po dni, až do nedohledna.

Den po dni? Brož sedl si na patník a nehnutě se díval do tmy, jako by potají dosníval přervaný sen; nebo jako by se mu zdál den po dni, měsíc a rok, do nedohledna – Nic se už nezmění; co také měnit? Události prchají a léta ubíhají; ale den po dni se vrací, jako by se vůbec nic nedálo. Uplynul den: co na tom? Vždyť stejný den, týž den přijde mi zítra. Jen když zas uplyne!

A denně si mohu říci: Neztratil jsem nic než den. Nic víc než den! Proč tedy ta úzkost? Brož si tvrdě mnul čelo. Abych se probral. Jsem nevyspalý. Zastavil jsem se, a dny narostly kolem mne jako zdi; den po dni se hladce a těžce nakladly jako stěny. Už záhy se probudím: ale bude to nový den a nebývalý, ježž naleznu dokola? Nebo den složený z tisíců minulých – jako stěny? A řeknu si opět: Tož to je zas další den mezi tisíci narovnanými – jako stěny? Proč přibyl? Vždyť bylo včera jen o jeden méně! Stálo to za to, vzbudit se pro ten jediný den?

Veškerá ospalost se od něho rázem oddělila. Vždyť je to vězení, pochopil zděšen; tolik let žil jsem jako ve vězení! Široce utkvěl očima; bylo mu, jako by se všechna ta léta smutně rozsvěttila: divně cizí, divněji známá; vše, nic, dny bezpočtu... Ach, vězení, vytrhl se Brož. Což nikdy se neprobudím v nebývalém dnu? Což nečekám na to denně (– ach, vězení!) a nečekal jsem snad vždy, pochopil náhle (– minulá léta se rozsvěttila), ach, zda nezastavil jsem se vlastně jen proto, abych čekal nebývalý den?

Minulá léta se rozsvětčila. Hle, Bože, šeptal Brož pohlížeje k nebi, nebudu ti už déle tajit: čekal jsem na tvou pomoc, na zázračné vysvobození; že stane se veliká událost, náhlé světlo ve skulinách, a za prudkých úderů do dveří přikáže silný hlas: Lazare, vstaň! Tolik let čekal jsem silný hlas vítěze; nepřišel jsi, a já už nespolehám.

Ale čekám-li ještě, tedy je to na pomoc a vysvobození. Na nějaký hlas, který mne zavolá z mého vězení. Snad není silný, ale tak slabý, že musím jej podepřít vlastním hlasem. Snad není to hlas poroučející, ale prosící: Lazare, vstaň, abys nám pomohl!

– Sám sobě pomoci nemůžeš: kdo ti pomůže? Kdo přijde vysvobodit tebe, jenž sám nemůžeš? Všechno spí v nevědomém míru; dětsky tíkne bolest na rtech spícího; chlapecký sen, něco o vlaku, unikavý sen kreslí se na stěnách vězení. Ale nenadále přijde – zatuká na okno a zavolá tě ze sna nebývalý den. Zdali jej poznáš a neospale vyskočíš?

Snad čekals otřes světa: slyš tiché, prosebné zavolání. Snad den, jež čekáš, nepříjde ani jako svátek; jen všední den, pondělí života, nový den.

Nad lesy svítá.

Ediční poznámka

Při zpracování textu jsme se řídili aktuálním zněním pravidel českého pravopisu, upravili jsme interpunkci a opravili tiskové chyby. Sjednotili jsme kvantitu samohlásek (např. *milión/milion, galérie/galerie*) ve prospěch jejich krátké, dnešními pravidly preferované podoby. Respektovali jsme však stylové, morfologické a lexikální zvláštnosti původního Čapkova textu, např. jsme s ohledem na styl ponechali autorovo nejednotné používání slovesné koncovky *-ti*.

Pro snazší čtenářovu orientaci jsme dobové nebo zastaralé výrazy opatřili vysvětlivkami, umístěnými do poznámek pod čarou.

Redakce MKP

Život a doba spisovatele Karla Čapka v datech

1890

Narozen 9. ledna v Malých Svatoňovicích. Otec MUDr. Antonín Čapek (1855–1929), matka Božena, rozená Novotná (1866–1924). Sourozenci: Helena (1886–1961), provdaná Koželuhová, ovdověla, od roku 1930 provdaná Palivcová; Josef (1887–1945) ženatý od roku 1919.

1895–1901

V Úpici, kde rodina bydlí, navštěvuje obecnou školu a jednu třídu měšťanské školy.

1901–1909

Středoškolská studia začíná v Hradci Králové, posléze pokračuje v Brně, končí maturitou v Praze.

1907

Rodina se stěhuje z Úpice do Prahy.

1909–1915

Studuje na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy filozofii, estetiku, dějiny výtvarného umění, anglistiku, germanistiku a bohemistiku. (V letech 1910–1911 studuje v Berlíně a v Paříži.) V listopadu 1915 je promován na doktora filozofie.

1917

Působí jako domácí učitel Prokopa Lažanského na zámku v Chyších u Žlutic. V říjnu nastupuje do redakce Národních listů.

1921–1938

Je členem pražské redakce Lidových novin, v letech 1921–1923 pracuje v Městském divadle na Královských Vinohradech jako dramaturg a režisér.

1922

Poprvé představen prezidentu T. G. Masarykovi.

1925

Je zvolen předsedou československé odbočky Penklubu, kterou pomáhá založit. Stěhuje se s bratrem Josefem do nového domu na Vinohradech.

1931

Jmenován členem mezinárodního výboru pro duševní spolupráci Společnosti národů (stálý výbor pro literaturu a umění).

1933

Pracuje ve Výboru pro pomoc německým uprchlíkům, je místopředsedou Penklubu.

1934

Organizuje pomocnou sociální akci Demokracie dětem.

1935

Žení se s Olgou Scheinpflugovou, počátky stavebních úprav domu ve Strži, který novomanželé dostali od Václava Palivce do doživotního užívání.

1937

Účastní se světového kongresu Penklubů v Paříži.

1938

Podílí se na organizaci světového kongresu Penklubů v Praze. Opakovaně je navrhován na Nobelovu cenu za literaturu. Po mnichovské konferenci (29.–30. 9. 1938) čelí nenávistné kampani, bojuje s českým fašismem a prožívá nejtěžší období svého života. Umírá 25. prosince na zápal plic. Pohřeb na Vyšehradě se koná 29. prosince.

První vydání knih Karla Čapka

1917

- Boží muka

1918

- Pragmatismus čili Filozofie praktického života
- Krakonošova zahrada
- Nůše pohádek

1920

- Loupežník
- Kritika slov
- R.U.R.

1921

- Trapné povídky
- Ze života hmyzu (společně s Josefem Čapkem)

1922

- Lásky hra osudná (společně s Josefem Čapkem)
- Zářivé hlubiny a jiné prózy
- Továrna na absolutno
- Věc Makropulos

1923

- Italské listy

1924

- Krakatit
- Anglické listy

1925

- Jak vzniká divadelní hra a průvodce po zákulisí
- O nejbližších věcech

1927

- Adam Stvořitel
- Skandální aféra Josefa Holouška

1928

- Hovory s T. G. M. (1. díl)

1929

- Povídky z jedné kapsy
- Povídky z druhé kapsy
- Zahradníkův rok

1930

- Výlet do Španěl

1931

- Hovory s T. G. M. (2. díl)
- Marsyas čili na okraji literatury

1932

- Devatero pohádek a ještě jedna od Josefa Čapka jako přívazek
- Obrázky z Holandska
- Apokryfy
- O věcech obecných čili Zoon politikon

1933

- Dášeňka čili život štěněte
- Hordubal

1934

- Povětroň
- Obyčejný život

1935

- Hovory s T. G. M. (3. díl)
- Mlčení s T. G. Masarykem

1936

- Válka s mloky
- Cesta na sever

1937

- Bílá nemoc
- Jak se dělají noviny
- První parta

1938

- Matka
- Jak se co dělá

1939

- posmrtně: Život a dílo skladatele Foltýna (torzo románu)

Karel Čapek

Boží muka

Edice Bratři Čapkové
Obálka Alena Kubíková
Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 2. opravené vydání
Verze 1.0 z 19. 1. 2018

ISBN 978-80-7587-017-9 (epub)
ISBN 978-80-7587-018-6 (pdf)
ISBN 978-80-7587-019-3 (prc)
ISBN 978-80-7587-020-9 (html)